

Matbuat hürriyeti hakkındaki müzakeratın gazetelerde aynen neşrine dair

(Resmî Gazete ile neşir ve ilân: 11/VII/1931 - Sayı: 1845)

No.
646

Meclisi Âlinin 5 - VII - 1931 tarihli inikadında matbuat hürriyeti hakkında cereyan eden müzakeratın, Türkiyede münteşir bütün yevmî gazetelerin ilk çıkacak nüshalarının ilk sahifelerinden başlayarak aynen ve bilâ mütalea neşri takarrür etmiştir. (Cilt 3 - Sayfa: 2 : 44)

5 temmuz 1931

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ YÜKSEK RİYASETİNE

Bazı gazetelerimizin takip ettikleri muhataralı istikamet vatandaşların ve vatanın siyasi izan ve medeni vicdanı üzerinde sarıh bir fikir şekaveti iera ederek masum ruhları tamamen zehirliyecek mahiyetler almağa başladı. Hale hiç bir faydası olmadığı gibi âtiye de bir çok vehamet ve zarar hazırlıyan bu felâketli cereyan karşısında Hükûmet ne düşünüyor?

Millî varlığı istilâya başlıyan şu zehirli havadan ammenin vicdanı pek mustarıptır. Binaenaleyh Büyük Millet Meclisinin vaziyeti mütalea ile bu hususta bir karar vermesini elzem görüyoruz.

Cemiyeti, matbuatın sui istimallerine karşı müdafaa için şimdiye kadar müracaat edilen tedbirlerin kâfi olmadığı meydandadır.

Binaenaleyh keyfiyetin Hükûmetten istizahını teklif ederiz.

Elâziz Aksaray Ordu
Fazıl Ahmet Ahmet Süreyya Ahmet İhsan

Başvekil İsmet Paşa (Malâtya) — Muhterem efendiler; matbuat hürriyetinin sui istimalinin memleketi müteessir ve mutazzarrı ettiğinden bahsediliyor. Bundan dolayı Hükûmetten istizah edilmiştir. istizah müzakeresini açmak için Hükûmetin evvelâ söz söylemesi nizamname icabıdır. Müzakereyi açmak için bir iki noktayı; yüksek dikkatinize arz etmek isterim:

Birisi; mevzubahs olan dert hakkında Hükûmetin kendisine kanunen verilmiş olan salâhiyetleri ve Hükûmet cihazlarına teveccüh eden vazifeleri isabetle ifa ve tatbik edip etmediğidir. Kendimizi muhatap addettiğimiz bu suale müsbet cevap veriyoruz. Hükûmet kendisine verilen salâhiyetleri isabetle tatbik eylediği kanaatindedir.

İstizahın diğer mevzuu, cereyan eden ahval, mevcut olan tedbirlerin kâfi olmadığını meydana çıkarmıştır. Bu hususta hâtiplerin müşahedelerini

dinlemek isterim ki, bizim de bir çok müşahedelerimiz vardır. Eğer meclis mutabık olursa alınması lâzım olan tedbirler hakkında uzun uzadıya izahat arz ederim

Reis — Efendim, bir kere daha evvelden istizah için söz almış zevat vardır. Bunları okuyacağız, bunlardan sonrada şimdi söz istiyen arkadaşları sırasına göre yazacağım. Sıra şudur:

Süreyya Bey, Ahmet İhsan Bey, Mazhar Müfit Bey, Ziya Gevher Bey, Yunus Nadi Bey, Ali Saip Bey, Şeref Bey, Refik Bey, Refik Şevket Bey, Emin Bey, Hamdi Bey, Mustafa Turgut Bey, Yusuf Bey, Nazifi Şerif Bey, Necip Asım Bey, Raşih Bey, Galip Bey, Fazıl Ahmet Bey.

Reis — Başka söz istiyen var mı efendim?

Ahmet Süreyya B. (Aksaray) — Çok muhterem efendiler; Hükûmetinizden yaptığımız istizah takriri altında imzası bulunan arkadaşlarımız

dan birisiyim (*İşitmiyoruz sesleri*). İştittirim.

Fakat evvelâ takririmizin manasını ve onunla istihdaf ettiğimiz gayeyi teşrih ve tavzih etmeğe lüzum görmüyorum. Takrir kat'î bir vuzuhla yazılmış ifadesi sarih, matlabı çok meydanda olan bir istizah takriridir.

Yalnız bizi bu takririn yazılıp verilmesine, istizahın yapılmasına icbar eden esbabı, tecelliyatı, vekayii, gidiş tarzlarını teşrih ve tahlile iptidardan ve Heyeti Celilenizi bu hususta bir karar almıya davet etmezden evvel bütün beşeriyet tarihinin bilhassa yüksek Türk inkilâbı tarihinin müvacehesinde yapacağım teşrih, tahlil ve tesbitten evvel bu günün bir hadisesine temas etmek mecburiyetini hissettim.

Efendiler; bizi istizah takririni vermeğe mecbur eden bazı gazetelerin neşriyatı meyânında, bu günkü makalelerinin mündericâtının içerisinden bir iki fıkradan bahsedeceğim. Bu gazetelerden birisi diyor ki:

«Fena vesileler matbuat hürriyetinin boğulmasına kâfi gelecek mi?» Diğer birisi diyor ki: «Bu gün cümhuriyet tarihinde matbuat hürriyetinin son günü olmayacaktır. Matbuat hürriyeti padişahların elinden cümhuriyetle beraber alınmış bir haktır. Ona kimse ilişemez. Şereflerine inanmadığımızı iftira ettikleri inkilâpçıların, bir kaç gayretkeşin iddialarile cümhuriyetin ana hatlarından geri döneceklerine inanmıyoruz».

Efendiler; fena vesilelerle matbuat hürriyetinin boğulmasına karar verilecek midir? diye bir şüphe gösteren bu fıkra karşısında kat'î ve intihaf bir hüküm ve kanaat olmak üzere çok kısa bir şey arzedeceğim: Biz takririmizle, yaptığımız istizahla ne mutlak bir matbuat meselesini ne de mutlak bir matbuat serbestisi meselesini kastetmiyoruz. Takririmizde esas ittihaz edilen madde bu değildir. Böyle bir tevsim yüksek Türk inkilâp tarihinin karşısında hakikatten uzak, noksan ve yanlış bir telâkkiye delâlet eder. Bizim bu gün Büyük Millet Meclisinde konuşmakta olduğumuz ve konuşacağımız şey - çok açık ve kat'î bir lisanla ifade ediyorum arkadaşlar - bütün bir milleti ifsat ve idlâle uğraşan, bütün bir memleket huzur ve emniyetini münselip kılmağa çalışın seni bir düşmanlık, sefil, menfur bir hiyanet, hakikî inkilâp ve cümhuriyet hainliği meselesidir (*Bravo sesleri*).

İşte biz bu noktayı istihdaf ediyoruz. Son hadiseler ve neşriyatlar karşısında aldığımız şemme,

gördüğümüz manzara budur. Endişemiz bundandır. Yoksa arkadaşlar samimî bir muhalefet, müfit bir tenkit, selim bir serbest münakaşa kabul ve himayesinin hikmet ve gayesine uygun olarak kullanılan matbuat serbestisi, hiç bir zaman Heyeti Celilenize Hükümetinizden istizah zemini teşkil etmemiştir ve biz böyle ebir vesileye, bir mecburiyete lüzum kalmaması arzu ve endişesiledir ki, bu günkü istizahı yapmışızdır, yapıyoruz. Binaenaleyh bu gün bile bu müphem muzmarı derin ifsatkâr cümlelerle milletin ruhuna uyusukluk, fikrine bir endişe telkin etmek istiyen insanlar bunu her şeyden evvel böyle bilsinler. Kastımız bu kadar mübeccel, bu kadar ahranedir. Ancak çok muhterem arkadaşlar; kirli ellerde ekseriya ve belki daima, muzır bir tatbika tabi tutulan ve haddi zatında çok muhterem ve müfit bulunan matbuat serbestisi gibi çok yüksek bir hakkı, mukaddes bir mefhumu adeta bir paravan, bir paratoner gibi istimal etmek için bir kaç gazetenin etrafında beş, on mahluk toplanmışlardır. Bunlar memleketi anarşiye sürüklemek için her gün bin bir çeşit cüret ve küstahlıkla çalışıyorlar. Tenkit diye, serbest münakaşa diye, fikir hürriyeti diye ancak düşman devletlerin bozucu ve yıkıcı casus teşkilâtlarile, kiralanan vatan hainleriyle yapabilecekleri melânetlerin daha yüz bin kat fazlasını yapıyorlar (*Bravo sesleri*).

Şahısları ve hüviyetleri malûm olan bu idraksiz, faziletsiz insanların ne yaptıklarını ve daha ne yapmak istediklerini, gizli, menfur emellerini, bütün hilelerini, dolambaçlı pilânlarını ve bu şahısların hususî ve şahsî vaziyetlerini ve her birerlerini çok iyi ve biletraf biliyoruz.

Arkadaşlar; bu hilkatte ve bu istidatta olanlar, vatanın her köşesi işgal ateşi altında yanarken, necip türk milletinin hakkı, istiklâli, haysiyeti ve şerefi düşman çizmeleri altında çığnenirken, onlar yine ayna mahiyette ve zaman zaman daha bariz ve daha hainane şeyler de yapmışlardır. Düşman ordularına girmişlerdir, düşmandan iki kat daha düşman olan ve düşmandan daha mühlik olan sultan ordularına girmişlerdir. Milli kuvvetler cep-helerde çalışırken, onlar milleti arkasından fakat ta kalgâhından ve eîgergâhından vurmak istemişlerdir. Anadolu içinde halk arasından irtica, isyan ve ihtilâl ateşleri körüklemişlerdir. Bizler o zaman da bu mahlûkların hepsini, her şeylerini bu günkü gibi çok iyi ve biletraf biliyorduk, onlar hiyanetlerinde devam ettiler, biz imanımızı muhafaza etmekte se-

bat ettik, bu gün de olduğu gibi . . . ne müstevli-lerin harp kuvvetleri, ne de hainlerin bin bir çeşit hile ve mel'anetleri bizden hiç bir şey aşındıramadı. Maneviyatımızda en küçük bir sarsıntı yapamadı. Millî gayemizden bize en ufak bir şey bile gaip ettiremedi. Bunun için bizden en ufak bir feragat temin edemedi. Onların bütün bu savlet ve muhacemelerinin bizim ruhumuz ve akidelerimiz üzerinde hiç bir tesiri olmadı. Bu gün de olamıyacağı gibi... Bütün mücadele senelerinde onlar mütemadiyen hainane, melûnane hareketlerinde devam ettiler. Bize en mühlik darbalar tevehinde musır oldular, fakat bu darbalar bizi sindirmedi, yıldırma- basiretimizi, gayretimizi artırdı. Bugün de artıracığı gibi... Nihayet efendiler, çalıştık, azim ve imanımızdan hiç bir şey bırakmıyarak maneviyatımızdan hiç bir şey yıpratmıyarak çalıştık, vatan kurtuldu, millî hakimiyet ve istiklâle hakikî olarak ilk defa kavuştuk. Daha mücadele devresinde iken millî hakimiyeti kabul ve ilân ettik. Kurtuluşu müteakip te Cumhuriyeti tesis ve ilân ettik. Muasır garp medeniyetinin, insanlığın refah ve saadetlerine yetişebilmek için vatan ve milletimizi bunların inamı gûna gûnuna mazhar kılabilmek için, ancak asırlar içerisinde sıkıştırılabilecek, büyük, mühim ve muazzam bir inkilâp yaptık. Fakat efendiler; inkilâp ve cümhuriyetin tatlı semerelerini millete iktifat ettirmek istediğimiz şu esnada o hilkat ve o istidatta olan sefil insanlardan betbaht ve bethah bir zümre yine karşımıza çıkıyor, fakat bu defa harp cephelerined değil, harp cephelerinden daha hassas ve daha nazik olma matbuat cephesinde birer mevzi ahzetmek suretile karşımıza çıkıyorlar. Garip olan ve mucibi teessür bulunan nokta şudur ki; inkilâbın, cümhuriyetin ibda ve himaye ettiği tenkit, serbest münakaşa gibi hakları hürriyetleri bu bizim de hakkımızdır, bizim de hürriyetimizdir diye onları sui istimal etmek suretile bizzat hak ve hürriyet aleyhinde inkilâp ve cümhuriyet aleyhinde zehirli ve sihirli birer silâh gibi istimal etmek cüret ve melaneti ile karşımıza çıkıyorlar . . .

Arkadaşlar; hepimiz çok iyi anlamışız ve çok iyi dikkat etmişizdir; bu betbahtlar o kadar iftiracı, o kadar hayasız ve o kadar tezvirei, o kadar bozguna ve yaygaracıdır ki; vatanı, inkilâpı ve cümhuriyetçi olan zümrenin inkilâp ve cümhuriyetperver muharrirlerinin matbuat sahasında beliren azim tehlike karşısında milleti irşat ve ikaz için yazdıkları yazıları milleti irşat için bethahlar-

la yapılan mücahedeleri memleketin ve fırkamızın başında bulunan muayyen zevatın tesirile, kerhen yazılan makaleler şeklinde gösteriyorlar. Bu iğrenç yalanı, bu melun iftirayı mütemadiyen milletin yüzüne ve kulağına hiç utanmadan ve hiç düşünmeden haykırıyorlar. Düşünmüyorlar ki; tenkit, neşir, kelâm, matbuat hürriyeti, denilen yüksek mefhumları bu memlekette filen tecelli ettirenler o muharrirlerinde dahil oldukları halkı, inkilâpçı, ittılâcı zümredir. Evet utanmıyorlar ki; kendilerinin de tenkit haklıdır, fikir hürriyetidir, tefekkür hürriyetidir, fikir hürriyetidir, tefekkür hürriyetidir, tenkit, neşir, kelâm, matbuat hürriyeti, denilen kıldır diye kirli ellerinden zehirli ve sihirli birer silâh halinde tuttıkları ve . . . milletin âli ve aziz menfaatleri aleyhine teveh ve istimal ettikleri bu hakları ve bu hürriyetleri maalesef kendileri de bu vatan üzerinde yaşadıkları bu milletin arasında buldukları için yine bu inkilâpçı, cümhuriyetçi ve milliyetçi zümrenin sayesinde ellerinde tutabiliyorlar ve daha çok şayanı dikkattir ki bu adamlar, yüksek hissi selimi her hakikatı keşif ve idrake çok müktedir ve müsait olan büyük Türk milletini, bütün bu ifsatçı ve iftiracı neşriyatlarla imansızlığa, faziletsizliğe, namertliğe, kadırnaşınaslığa sevk etmek istiyorlar. Onlar buna kat'iyen iman etmişlerdir ve bu iman iledirki müfsit ve tezvirei neşriyatlarına hakim olan ruh budur böyledir.

Arkadaşlar; bu iftiracı, tahrifçi, tezlilei ve tahkirei insanların bu düşman matbuat muharrirlerinin hiç değilse son günlerde neşrettikleri makalelerden bir kaç parçayı misal olarak muhterem heyettinizin celil huzurunuzda, büyük milletin yüksek huzurunda, Türk inkilâp tarihi karşısında buyurmanızı istirham edeceğim.

Hepimizin hatır nişanıdır ki Heyeti Vekilemiz, dünyaya şamil olan ve bütün devletler meyanında belki en az bizim üzerimize sui tesir görülen büyük iktisadî buhranın her millete iltizam ettirdiği tasarruf zihniyeti altında hareket etmiş ve bir çok noktalarda tasarruf menabii taharri ederken kendi otomobilleri meselesini de mevzu bahis etmiştir. Bu münasebetle bu düşman - düşman denilmek daha doğru olur - Gazetelerden birisinin yazdığı bir makalede yazıya hâkim ruhu gösteren bir fıkrayı okuyacağım. « Hükûmete düşen vazife kendisine ait olan karar Büyük Millet Meclisinde reddedilirse istifa etmektir. »

Bu ne demektir arkadaşlar, hatırlarsınız ki, He-

yeti Vekilemize yüksek ve pek mühim vazifelerinin icabı olarak Büyük Millet Meclisi tarafından kanunu mahsusla tahsis edilmiş bulunan otomobilleri de kaldırmamızı bir tasarruf zemini olarak Hükûmet bize teklif ediyordu.

Bu Hükûmetin yüksek bir feragati nefis nişanesi olabilir. Fakat onların bu feragatini milletin mümessili yegânesi olan Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmediği takdirde her hangi devlet umuruna ait kararlarında da bir isabetsizlik şemmesi bulunduğu hükmü tezviriyle kendilerinin mevkii iktidarı terketmeleri mi lâzım gelir demek değil midir?.. Bu kadar küçük, âdi, ehemmiyetsiz hâdiseleri teşviş ve ifsat için vesile ittihaz etmek değil midir?... Bu günkü rejimi yaratan ve yaşatan bir fırkanın çok muhterem olan İcra Vekilleri Heyetinin yıkılmasını ve mevkii iktidardan uzaklaşmasını temin için efkârı ammeyi böyle bulandırmak isteyen insanların ne mahiyette ve ne haleti ruhiyede insanlar olduğunu böyle yazılardan da pek âlâ takdir edebilirsiniz.

Diğer bir makalede « istipdat ve meşrutiyet devirlerinden kalanlar (bunlar gûya biz olacağız!...) kara topraklara gömüldükten sonradır ki Cümhuriyet tam manasile feyzini gösterecektir» diye başlıyor. « Maziden kalan unsur idamei hayata fırsat buldukça bizim gibi gençler ve Cümhuriyetperverlere - yani onlar Cümhuriyetperver oluyorlar - düşen vazife onların böyle sureti haktan görünerek meşru veya gayri meşru hareketlerini imhaya çalışmaktır».

İntakı hak kabilindendir ki, karşımızda bulunan bu düşman, memleketi sevk ve idare mesuliyetini taşımakta bulunan insanların meşru hareketlerini de imhâ etmek kararını vermiş olduklarını kendi itiraflarile bize anlatan hainlerdir.

Devlet bütçelerinde yapılan tasarruflar için maaşat miktarında ve memurun kadrolarından arınan imkânlarla karşı neşrettikleri yazılardan bir fıkrayı da okuyacağım: (Hamisiz ve kimsesizlerin yine bu vaziyette yanıp gidecekleri anlaşılıyor) bu ilk ve son sözdür. Bu söz memurun kütlesini tahrik etmek ve Hükûmete karşı nefret hissi ile müteharrik bir hale getirmek için ankastin ihtiyar edilmiş bir gaflettir. Bir tahriktir.

Çünkü efendiler, ferdası günü neşredilen bir makalede bu defa Cümhuriyet Halk Fırkası ve onun hükûmeti methedilerek memurların duruşu maslahat âmez etiketi altında yalancılık ve fazilet-sizlik eden bir zümre olduğunu söylüyorlar.

Bu gün tahrik etmek istedikleri zümreyi hükûmete hücum etmek suretile ve prensiplere rejime hücum suretile, yarın tezyif etmek istedikleri o memurun kütlesini Hükûmete istinat etmek suretile tezvil ve tahkir ederler. Bu suretle ortalığı karıştırmak ve bulandırmak isteyen bu mütefessih ruhların ika ettikleri mel'aneti izah için şu iki misali aldım: Yine diyorlar ki; (1926 da maaşat yekûnu 46 milyon lira idi, son beş sene zarfında memur adedi o öadar çoğalmıştır ki, Hükûmet muamelesi tamamen kırtasiyeye boğulmuş ve maaşat yekûnu 66 milyona çıkmıştır. Beş seneden beri devam eden bu israfa da şimdi nihayet vermek isteniyor, bunun için de 1300 memur çıkarılacaktır ve tabii himayesiz kimseler bu baziçede yine yatacaklardır).

Efendiler, müfsit bir ruhun bütün gayesi, rejimi yaratan ve yaşatan zümreyi millet nazarmda düşürebilmek, memlekete umumî bir ümitsizlik ve betbinlik yaratabilmek için her vasıtaya müracaat ederek izharı mel' anet etmektir. Bunun için de her yalanı ihtiyarda hiç bir mahzur görmüyorlar. Çıkarılacak memur adedinin 1300 kişiden ibaret olduğu madam ki onlara kabul edilmiştir, bu miktar 1926 dan sonra geçen seneler zarfında tezyit edilmiştir ve bu yüzden 46 milyon maaşat faslı yakûnu 60 küsur milyona çıkmıştır ve Devlet muamelesi kırtasiyeye boğulmuştur. Şimdi bizde beş seneden beri yapılan bu hareketten bu israf hareketinden dönmek istiyoruz, hakkal-ınsaf düşünmelidir ki, 1300 memmur ilâve edildi ise bunlara vasatî 100 - 200 lira maaş verildiği farz ve kabul edilse - ki hakikat böyle değildir - bütçede nihayet yapacağı fark 2 2,5 milyondur. Bunu kendileri de pek iyi hesap edebilirlerken an kastin 20 milyon diye gösteriyorlar, maksat millet hazinesini idare edenlerin çok israf ve tebzir edici insanlar olduğunu millet nazarmda tebellür ettirmek, millete böyle yanlış ve yalan bir fikir telkin etmektir. İşte bu yazılar, bu mahiyette her gün temadi ve tevali eden neşriyat ile bize bunların düşman ruh ve mahiyetlerini pek alâ tebellür ettirebilir..

Efendiler! bu milletin inandığı mukaddesata, bu milletin hürmet ettiği büyüklerine ehemmiyetsizlik atfettirmek, milleti mukaddesata merbutiyetten, büyüklere hürmetten uzak düşürerek, manen, ahlâkan, hissien zafa uğratmak için Dumlupınarın tahakkukundan bir gün evvel onu inkâr etmek, tahakkukuna imkân vermemek körülüğünü

gösteren insanlar bu gün Dumlupınar bir hakikat bütün ensali atıyeye şeref ve fahir verecek bir vakra olduktan sonra onun ehemmiyet ve müessirini inkâr etmek küfranını göstermekten bile gekinmiyorlar.. Dumlupınara, istihlâs mücadelelerinin bin bir harikalarına bunlar birer mazidir, mazide ne de olsa bir irtica şemmesi vardır diye istihfaf ve tezlil etmek istiyorlar...

Halbuki; arkadaşlar size bu gün uzak maziden bir Nikboli seferinden bahsetsem içinizde Türklük azim ve şehametinin insanlara gurur ve azim veren kuvvetini hissetmezmişiniz? Bir Nikbolu seferi insanlarda böyle tahassüsler, kuvvetler yaratıyor da bir İnönü bir Dumlupınar mazidir diye hatıraı enamdan silinmek mi isteniyor?... Efendiler bunlar her mukaddesata, her yüksekliğe hücum etmişlerdir. Şimdi diyorlar ki; fena vesileler matbuat hürriyetinin boğulmasına kâfi gelecek midir? Fakat feyiz ve şereflerine itimat ettiğimiz ve fakat itimat etmiyoruz iftirasına maruz kaldığımız inkilâpçıların, büyük ibdakâr insanların bir kaç idlâlkârın tahrik ve teşvikile matbuat hürriyetini tahdit etmiyeceklerine kanaat ediyoruz diyorlar.

Efendiler; matbuat; bu asrın en büyük kuvvetlerinden biridir ve böyle olduğu içindir ki hüsnü istimal edildiği takdirde faidesi ne kadar çok olursa muzır ellerde fena tatbiklere maruz kaldığı zamanda tevhit edeceği felâket, intaç edeceği mazarratlar o nisbette büyük ve müessir olur. Matbuat bir müessesedir, hürriyet bir hak. Her hangi bir serseri umuma ait bir müesseseyi ve hakkı eline alıp şahsî menfaati, şahsî hırsı ve muzmarı için istediği gibi kullanabilir mi?. Buna müsadde edilen memlekette ne müessesenin ne de hakkın mana ve mahiyeti anlaşılmamış demek olur.

Arkadaşlar; İstanbul tramvaylarına menafii umumiye ile alâkadardır diye kontrol vaziediyoruz. da ondan daha fazla menafii umumiye ile alâkadard olan matbuatı, hüviyet ve şahsiyetleri malûm bir kaç serserinin eline hak ve hürriyet aleyhine istimal edilen keskin bir silâh gibi «hakır» diye tamamen kayıtsız ve kontrolsuz olarak hangi zihniyetle bırakabiliriz. Bizim memleketimizde bilhassa bu nokta ok şayanı dikkattir. Bütün medeni, muasır memleketlerde kontrolsuz hiç bir kalem işliyemez. En hürriyetperver, meraklı medeniye nin kusvasına kadar yükselmiş memleketlerden misal almak isterseniz oralarda gazeteler muhakkak ya büyük şirketlerin, ya cemiyetlerin veya hut fırkaların elindedir ve bu gazetelerde çalışan

muharrirlerin kalemi bu müesseseler, cemiyetler ve bu fırkalar kontrolü altındadır ve bizatihi bu fırkalar, cemiyetler, şirketler de hükûmetin kontrolüne tabidir.. Bizde nasıl oluyor da bir tek adamın eline bütün bir milletin menafii ile alâkadard olan matbuat müessesesi, kontrolsuz, kayıtsız, şartsız bırakılabiliyor. Hükûmetten bunu, bu husustaki noktâi nazarı soruyoruz .

Arkadaşlar; nihayet hürriyeti matbuat, serbest münakaşa, fikir ve neşir hürriyeti istimal ediyoruz diye kâinatı fesaða, velveleye, yaygaraya veren, ellerindeki hak denen, hürriyet denilen bu mukaddes mefhumları millet, inkilâp, cümhuriyet aleyhine suiistimalden bir an ferağat etmiyen bedbahtlar bilmelidirler ki, başkasının cebine elini sokan bir yan kesicinin kolunu tutan polise o yankesicinin «efendim benim masuniyet ve hürriyeti şahsiyem var ve o mukaddestir» demesine ne kadar hak verebilirse, şunun bunun namuskâr insanların şeref ve haysiyetine kalem uzatan fazilet düşgünü küstahların da kalemleri kırılırken efendim, tahrir ve neşir hürriyeti mukaddesi iddialarına o kadar iltifat olunur, o kadar hak verilebilir!... (*Şiddetli alkışlar, barvo sesleri*).

Bütün mütefekkir beşeriyetin tahtı tasdikında olan bir hakikati ifade ediyorum; bu hakkın ve hürriyetin sui istimalcileri pek eyi bilmelidirler ki, her yerde bilhassa Cümhuriyet Türkiyesinde teşkilâtı esasiye kanunu; namuslu vatandaşlar kanunudur.

Namuslu vatandaşlara verilen hakların, hürriyetlerin kanunudur ve bunların hüsnü istimalini âmir olan kanundur (*Alkışlar*). Mümkün olsaydı bu memlekette bu günkü rejimi, inkilâbı ve kurtuluşu yaratan ve yaşatan en büyük adam zümresinin Hükûmetinden şunu isterdim: Bir muharrir bu günkü türk münevverinin vazifesi ne olduğu, mes'uliyeti ne olduğu ve mefkûresi ne olduğu, evvelce sorulmalı ondan sonra bunlara imtiyaz ve neşir hakları verilmeli idi. Fakat filiyat ve tatbikat belki bunu mümkün kılmıyabilir..

Efendiler; son söz olarak şunu arz etmeliyim ki: bilhassa Hükûmetin nazarı dikkatine vazetmeliyire ki, mutlaka hak ve mutlak hürriyet diye amelî hiç bir mefhum yoktur, mevcut olmaz.. Alman milletini yetiştiren büyük adamlardan birisi diyor: hürriyet bağırlıktır, mesuliyettir, vazifedir ve müş- terek duygudur diyor. Bu çok doğrudur ve bu il- mî, bu yüksek menfaatın icabatıdır ki kendisinde

vazife ve mesuliyet hissi olmıyan bu günün müşterek duygusu demek olan kurtuluş ve istiklâl prensiplerini benimsemiyen insanların hür olmaları değil zabita nezareti altında yaşamaları bizatihi hak ve hürriyetin mahfuziyeti için bir vecibe, bir şeritadır... Binaenaleyh Hükümetimizin bu cihetleri vebu yüksek esasları nazarı dikkate alarak uzun uzadıya izah ettiğim mahiyeti menfurrede istimal edilen hak ve hürriyet kelimelerine istinat ile onları sui istimal eden düşman matbuatın bozguncu fırsatçı ruhuna karşı mani olacak kat'î tedbirler alsın... Talebimiz budur. (*Bravo sesleri, alkışlar*).

Mazhar Müfit B. (Denizli) — Arkadaşların, kanunu esasî ile idare olunan ekseri devletlerde olduğu gibi bizim de teşkilâtı esasiye kanunumuzda matbuata ait olan bir madde vardır ki, o maddede (matbuat, kanun dairesinde serbesttir) der. Efendiler; bu meselede en nazik olan cihet işte o kanunun sureti tanzimindedir. Bu kanun ne suretle tanzim edilmelidir. Biliriz ki, bu kanun üç şekli ihtiva eder, üç suretle tanzim olunabilir. Birincisi kanun mefkuttur, denecek bir şekilde yapılabilir. İkincisi; kanun mutedil bir şekli ihtiva eder. Üçüncüsü kanun müstebittir. Fakat müstebit kanun, bizim asla hatır ve hayalimizden geçmez. Şu halde yapacağımız kanun için mikyas ve miyar nedir. Hangi şeyi mikyas ittihaz ederek matbuatı kanun dairesinde tesise gideceğiz. Zannı âcizanemce yazımm derececi irfanı, hali ve şanı ve okuyucunun derececi tahammülünü aramak lâzımdır. Şimdi arkadaşlar, ilim ve irfanıma fazıl ve kemaline hakikaten şahit olduğumuz yazıcı arkadaşlarımızdan sarfınazar fakat bu gün tenkittir diye, muhalefettir diye kalem oynatan, küfür sağan bu yazıcıların ahvaline bakalım. Malûm olan bu yazıcıların tercümei hali ve mazileri ve hatta mazi denilemeyecek kadar pek yakın olan işgal zamanında ve mücadeleli milliyet zamanındaki efal ve harekâtı cümlemizin malûmudur. Biz müsbet ve fikre müstenit bir tenkit ve muhalefete kemali hürmetle boyun eğeriz. Fakat bu gün bu tenkit faaliyetinde ve muhalefet vadisinde hiç müsbet fikir beyan etmiyerek, yalnız ve yalnız bütün hakikati inkâr ederek hiç bir şey yoktur diye bazan sinsî sinsî, bazan daha cesurane ve hainane zehirler sağan bu mahut kalemlerin mazisi nedir? Efendiler; pek âlâ biliyoruz ki, mücadeleli milliyet zamanında bu adamlar, mücadele edenlere karşı; celâlî eşkiyasıdır, dediler. Yine bu adamlar; işgal zamanında bu beyaz ay yıldızlı kır-

mızı bayrak artık bu memleketin saadetini temin edemez, Başka bayraklar arayalım dediler. Böyle diyen adamlar mücadeleyi milliyeyi çok fena gören, bize haindir diyen bu adamlar bu gün karşımıza çıkıyor. Bunlar çok büyük vatanperverdirler. Meğerse hain biz imişiz. Mücadeleye iştirak eden bütün vatanperlere ellerinden gelse, haini vatan diyecekler. Aşkolsun! fakat efendiler, bu gün işte ay yıldızlı kırmızı bayrak bu memlekete sadet getiremez diyen alçaklar, mücadeleye iştirak edenlere serseri adamlardır, diyen adamlar en büyük vatanperverdirler. Tenkit her şey onlardadır. Efendiler, neyi tenkit edelim. Şimendifer yaparsınız. Vay efendim, şimendifer yapır mı? Ecdadımızdan tevarüs ettiğimiz develer vardır, arabalar vardır. Bu vesaiti nakliye dururken ecdadımızın kemikleri üzerine ray dizilir mi? pek âlâ, yapmalıyım. Deve ile gidelim. Aman efendim, olur mu, kağırıcı asırdayız. Ne yapalım efendiler, ne yapalım ve yine bütün dünyada bir buhran var, tasarruf yapalım, ne tasarrufu efendim, biçare memurları eziyorsunuz, atıyorsunuz, bu tasarruf mu? yapmalıyım efendiler, bu ne demektir. Binlerce herifleri toplamışsınız, millet bunlara bu parayı veremez. Pek iyi, ne yapalım. Müsbet bir fikir yoktur efendiler. Efendim, işte çalışıyoruz, iktisada çare arıyoruz, bu tedbir değildir, derler. Tedbir nedir diye sorarsanız, cevap yoktur. Efendim, işte bir Domlupınar, Domlupınar nedir. Ehemmiyeti yoktur. Başkomandanlık muharebesi. Ehemmiyeti yoktur. Mazi nedir, mukaddesat nedir, şahsî şeref ve haysiyetler nedir, Ya ne vardır. Hürriyeti matbuat vardır efendiler, hürriyeti matbuat vardır. Pek âlâ hatırlarsınız ki, hürriyeti matbuat da diğer hürriyetler gibi başkalarının hürriyetine taarruz etmemekle tahdit edilmiştir. Evet hürriyeti matbuat vardır. Fakat diğer hürriyetler gibi başkalarının hürriyetine tecavüz etmemekle tahdit olunur. Meselâ efendiler; benim hürriyeti şahsiye ve iktisadiyem vardır. Ben ticaret yapabilirim, lokanta açabilirim. Fakat efendiler açtığım lokantada mağşuş yağ ve kokmuş yemek bulunduğu zaman hürriyeti şahsiye mevzubahs olmaz. Kanun pençesini atar. Ya efendiler; biz matbuata mekteptir, diyoruz, mürebbidir, diyoruz. Demek ki matbuat fikir ve ruhun gıdasını veren bir vasıttadır. Pek âlâ, fikir ve ruhun gıdası böyle tağşış edilmiş, kokmuş zehirler mi olacaktır? hürriyeti matbuat bu mudur? Efendiler, onlar hürriyetten bahsederler ve sonra derler ki:

biz mahvolduk, serbest matbuat yıkıldı, dünya yerinden oynadı.

Efendiler; serbestii matbuat maskesi altında bir vatandaşın şan ve şeref ve haysiyeti ile uğraşılır, sonra bütün rejime ve Devlete ve en nihayet bunların kuvvei muhassalası olan en büyük bir makama yani, Gazimize kadar taarruz edilir. Hürriyeti matbuat bu mudur? (*Kahrolsunlar sesleri*).

Evet hürriyeti şahsiyemiz vardır, biz demokratsız, amma, bizim demokrasimiz başka bir demokrasidir. Tarihin hiç bir millete yazmadığı bunca felâketlerden, bunca ıstıraplardan, bunca elemelerden sahte hürriyetin cinayetlerinden, en nihayet büyük harbi umuminin tecrübelerinden istihraç ettiğimiz bir demokrasiyi biliriz. Bizim bildiğimiz demokrasi budur (*Bravo sesleri*).

Biz demokrasiyi; vatanın saadet ve selâmeti için vatandaşın refah ve saadeti için önümüzde yürüyen Büyük Gazinin demokrasisini biliriz (*Bravo sesleri, sürekli alkışlar*).

Efendiler; biz işte memleketi saadete, vatandaş refaha sevkeden bir mektebin evlâtlarıyız. Bir meslekin salikleriyiz. O mektep te Kemalizmdir.

Biz Kemalistiz efendiler; biz ancak ve ancak Kemalizm mektebinin evlâtları, serbestii matbuatı takdis etmekle beraber diğer vatandaşların hukuku sairesine tecavüze müsamaha edeceklerden değiliz (*Bravo sesleri*).

Efendiler; bizim istediğimiz şudur: istediğini yazsın, küfretsin, sövsün, zaten başka işleri yoktur «vur fakat dinle» dediği gibi sövsün yazsın fakat mahkeme huzurunda vatandaş pek seri bir surette hakkını alabilsin. İsteddiğimiz budur. İstırap gören vatandaşın haysiyet ve şerefine gayet seri bir surette adalet huzurunda müdafaa edilmesini istiyoruz. Biz diyoruz ki; eğer mevcut kavanin adaletin seri tecellisine bizi isal etmiyorsa vekillerimiz duçarlı ıstırap ve tecavüz olan vatandaşın hakkını adalet huzurunda serian alacak bir kanun getirsinler. Yoksa hürriyeti matbuatı kaldırınız, heriflerin boğazını tıkayın demiyoruz. Maamafih Nasrettin Hocanın dediği gibi (külâh beni boğacaksa daha evvel ben onu boğarım). Bunlar eğer bu zehirli neşriyatlarına devam ederlerse, şüphesiz ki cezalarını görürler.

Bunlar aynı zamanda kabadaydırlar da. Bir tanesi diyor ki, (kelleyi koltuğumuzun altına aldık, kanlarımızı dökeriz).

Rasih B. (Antalya) — Onu söyleyen mutlaka yahudidir (Handeler).

Mazhar Müfit B. (Devamla) — Efendiler, bu masa başı kabadayılarını çok gördük, bunların yakını bir zamanda adalet huzurunda titreyerek istigfar ederek, yerlere kapanarak: aman biz yaptık siz yapmayın, dediklerini de gördük. Bizi tehdit etmek istiyorlarsa, bu vadiye bizi çok gördüler. Binaenaleyh benim talebim ve zannederim cümlemizin talebi, hiç bir zaman hürriyeti matbuatı boğmak, serbestii matbuatı öldürmek hatırımızdan geçmiyor. Yazsın, fakat tecavüz ediyorsa, tecavüz edilen adam hakkını serian alsın. Madam ki korkmuyorsun yaz, işte adalet huzuru, belki haklı çıkarsın.

Saniyen efendiler; bir şey daha istiyoruz. Madamki matbuat mürebbi ve madam ki bir mekteptir. Bu mektep muallimlerinin sui zanla müstehir ahlaktan bihaber bir takım derbederlerden ibaret olmasını istemiyoruz. Madam ki bana fikir ve ruh veren matbuattır. Bu fikir ve ruhu bize verdiği gibi evlâtlarımızda aynı fikir ve ruhu verebilecek erbap adam istiyoruz. Dolandırıcılık eden ve bir takım masumlar aleyhine küfürler savuran muharrir istemiyoruz. Efendiler, bize bir terbiye fikri verecek olan yazarlarımızın behemehal tahsil görmüş, ilim ve irfana malik zevattan olmasını istiyoruz. Bizim istediğimiz efendiler namuslu, tahsil görmüş, muktedir insanlardır. Yoksa hapishaneden kaçmış eline bir kalem alarak gelip masaya oturmuş insanlara mı muharrirlik verelim. Hülâsa efendiler; bizim istediğimiz; gazetenin sahibi yani müdürü mesul diye bir şey çıkarmışlar böyle müdürü mesul diye zavallı bir adamı getirirler. Soura her hangi bir hâdise karşısında bu zavallı adam mahkemeye gider ve hapiste yatar. Muharrir efendi yine masasının başında söğmekte devam eder. İşte biz diyoruz ki; böyle müdürü mesul yani sahibi imtiyazı olan, bir gazetenin baş muharriri veyahut o gazeteye imzasını koyan muharrir kimse bunlar bir vatandaşa hücum ettikleri zaman, onun şahsı ve şerefine oynadıkları zaman bu yazıları yazan kimse, o mesul olsun, haklı ise beraet etsin, değilse cezasını görsün. Bizim istediğimiz kanun budur efendiler (*Çok doğru sesleri*).

Hülâsa efendiler; bu hainler - hakikaten haindirler - muntazaman zehirlerini saçmaktadırlar. Bunlar yılan gibi bir parça güneş görünce zehirlerini saçarlar. Fakat bazan da öyle sinerler ki bunlar bir havaya bakarlar.

Efendiler; bunun misali de var: Şeyh Sait isyanı, Menemendeki Kubilây meselesi nedir?

İşte bunlar bu gibi yılanların saçtığı zehirlerin neticesidir.

Efendiler milletime bu kürsüden inanmayınız, diye bağıryorum, inanmayınız!

Çünkü bizim hür haleti ruhiyemiz vardır. Gazete yazar, biz onu okuduğumuz gibi inanırız. Gazete mevsuk olduğuna itimadımız yoktur, dediği halde biz yine inanırız. Vergiler kalkıyor diye yazdığı zaman biz yine inanırız, Eh Hükümet Devlet işlerini ne ile yapacak? kim bilir. hava ile . . . bunu hiç düşünmeyiz.

Efendiler; büyük milletime bu kürsüden hitap ederek bağıryorum: her şeye inanmayınız yalandır, bir takım tezvıratından ibarettir. İnanmayınız!

Efendiler; bu gün İsviçrede matbuat serbesttir. Fakat efendiler; orada böyle bir şey neşrolunursa okuyucular onları ellerine aldıkları zaman güler, atarlar.

Bizde ise hakikat zannolunur. İsviçrede her okuyucu okuduğunu bilir. Her yazıcı da yazacağını düşünerek yazar efendiler; Orada da pek çok ağır cezalar vardır. Onları tatbik etmek için hadısat enderdir.

Bu hainler hiyanetlerine devam ederse, Hükümet de genç neslin inkilâbını muhafaza edecek kanun tedvin etmeyecek olursa o vakit bizden beledikleri bir ademi itimat olduğuna Hükümet te kani olsun (**Bravo sesleri, alkışlar**).

Ziya Gevher B. (Çanakale) — muhterem arkadaşlarım; mevzubahs olan şu davada gürsüye çıkacağım evvelâ aklıma gelmemiştir. Ben bu muhalif matbuat denilen gazetelerle, benim muhterem diğer arkadaşlarım gibi senelerce uğraşmış ve onların fikirlerinin ve kabul ettikleri sistemin gömüldüğüne inanmış bir arkadaşımızdım, tekrar müteessirim, vaktile Ali Kemal ve arkadaşlarımız biz karşı olan hücumlarına göğüs gerdiğimiz zaman onların mağlûbiyetlerini görerek, onların artık fikir ve maksatlarının, yeniden teessüs eden yeni vatanda bir daha yer bulamayacağına hakikaten kani idim. Maatteessüf bu kanaatimde ben o matbuat aleminin bir müntesibi olarak çok aldandığımı gördüm.

Şimdiye kadar kanunlarımızın ve o kanunlara istinat eden müessesatımızın derhal harekete gelmesi icap eden mühim bir mesele, bu gün millet kürsüsüne aksetmiş oluyor. Çünkü o kadar ileri gidilmiştir ki en nihayet millî viedan ile mücrimlerle karşı karşıya bulunmak mecburiyetinde kalmıştır.

Arkadaşlarım; Bir takım mücrimlerden bahsediyorum. Karşımızda hakikaten bir takım mücrimler vardır. Ellerindeki bir takım baltalar, kargılar, kargılar ile mütemediyen millî viedan, gençliğin ruhunu, atının istinatgâhı masum dimağları mütemediyen tahrip etmektedirler.

Bunlar, yalnız yapılan bir eserin yıkılmasını isteyen insanları değil, bu eseri sırf kendilerine hasrettiğimiz gençliğin üzerinde en tahripkâr tesirleri yapmak isteyen mücrimlerdir. Bütün bu tahribat bütün bu dava kutsî bir formül içerisinde devam ediyor: Hürriyeti matbuat! hürriyet. Bizim görüşümüz bu hürriyet matbuatın fena halde süüistimal edildiğidir ve mevcut davadadır. O süüistimal davasıdır. Eğer bu insanların yazdıklarını, sarsılmaz dimağımızı ve viedanımızı muvakkaten susturmak imkânı olsa da, susturarak dinliyebilsek bütün yapılmış olan eserlerin şanlı tarihin ve arkada bıraktığımız bunca zaferler mesulü olarak mevki almak vaziyette bulunuyoruz. Adeta vatanın ihyasından mesul addolunuyoruz. Akıl ve izanın ne garip tecellisidir.

Arkadaşlar; ikide birde buna matbuat muhalefeti, muhalif matbuat deniliyor. Muhalefet, her hangi bir şeyde muhalefet, gerek matbuatta gerek siyasette muhalefet, bir esasın, bir umdenin, bir fikrin, bir eserin bize karşı ortaya konmasıdır. Bize muhalif olan insanların eserleri, fikirleri, sözleri, umdeleri nedir ki, biz onları kendimizin karşısında bir muhalefet müessesesi olarak kabul edebilelim. Değil fikirleri, esasları, şuuruları, viedanları, ahlâkî seviyeleri bile olmıyan hezcyanlarını muhalefet ve bunların neşrini matbuat muhalefetine eser addolunacak. Bu sadece hürriyeti matbuattan istifade edilerek zehir sağırmaktan başka bir şey mi olur? Biz hürriyeti matbuatın en şiddetli taraftarı olan bir müessese, yüksek millî bir ruh taşıyan bir müessese içerisinde bulunuyoruz. Burada hakiki hürriyeti matbuatı ne takyit eden ve ne de ona engel olacak her hangi bir tedbirden bahsedebiliriz. Biz hürriyete mania teşkil eden ve hürriyeti matbuat sözü arkasından tahripler yapan ve en kutsî hürriyetleri ihlâl eden başı boş bir hürriyeti matbuat telâkkisinden şikâyetçiyiz. Bizim gördüğümüz manzarada hürriyeti matbuat formülünün üzerinde bir takım muzır haşerenin, hakikaten matbuat hürriyetini yıkan muzır haşerelerin toplandığıdır. Bu gün hiç biriniz memleketi tahrip edecek en adi bir hastalığın başı boş bırakılmasına katiyen müsaade edemeyiz. Bunun için Hükümeti-

mizi teşkil eden zevattan neden bu suretle buluştur-
er bir mahiyet arzeden bir hastalığın memlekette
kaldığını ve neden buna karşı tedbir alınmadığını
sormak mecburiyetinde bulunuyoruz. Arkadaşlar;
bizim istediğimiz bir hürriyeti matbuat formülü ü-
zerindeki zehir saçan ve gittikçe yayılan haşereye
bir (anti septik) bulmaktır. O haşereyi itlâf
için bir formül istiyoruz. Çünkü o muhalefet
matbuatının eserlerini ve sözlerini burada tekrar
etmek bir cinayet teşkil eder, çünkü onların yazıları
için hususî bir lûgat yapmak lâzımdır. Onlar bi-
zimi anladığımız lisanla yazmıyorlar. Külhan bey-
lik ve şekavet mensubunun kullandığı bir lisan
kullanıyorlar. Bir çoklarımızın bu matbuat bizim
işlerimizin fena ve kendi düşüncelerinin eyi oldu-
ğunu söylerler. Arkadaşlar madamki bu kadar eyi
düşünen ve madamki bu kadar zekâ sarfeden,
madam bu kadar milleti düşünen insanlardır, neden
iki haftadanberi Millet Meclisinin mesaisini takip
otmıyorlar ve bir kelime yazmıyorlar? Bir takım
hadisattan ve bunun etrafındaki ıstıraplardan doğ-
muş bunca mesai sarfedilerek vücuda getirilmiş,
değil devletin ricali, ve mebusları, dışarda bütün
milleti alâkadar etmiş gayet mühim kanunlar mü-
zakere ediliyor, hatta bunlardan bir iki tanesi kesbi
kanuniyet ediyor da bu kadar yüksek ruhlu olan
bu adamlar neden dolayı bu noktalarda zerre kadar
alâka göstermiyorlar. Eğer zerre kadar memlekete
hizmet etmek emelinde olsaydılar, belki yeni baştan
bir hata içerisine girdiğimizi görerek bizden evvel
kaleme sarılarak şu veya bu noktadan bizi ikaz
ederlerdi.

Arkadaşlarım; sizin günlere gözlerinizi yoran
ve beni okumakla yoran bu kanunlar hakkında tek
bir kelime gördünüz mü? hayır. Yazmazlar, onlar
yazmazlar. Çünkü milli kaynak olan buradan çı-
kan veya buradan kuvvet alan Hükümetin getir-
diği eserler bir abidedir. Fakat onlar abidelere bak-
mazlar. Onların gözü daima aşağıdadır. Onların
gözü asırlardanberi Babîâlî kaldırımları altında
gizlenen levlere bakmaktadır. İzmirdeki faciaların
kokusunu aramaktadırlar Muhalefet matbuatının
başımıza çıkardıkları gaile yalnız siyasî değildir,
bunun bir de ahlâkî kısmı vardır. Siyasî cepheden
daha mülevves bir hareketleri vardır ki daha mu-
zırır bunun hedefi ne sizsiniz, ne de ben. Hedefi
doğrudan doğruya namus, aile namusu, saf genç-
liktir arkadaşlar!

Arkadaşlar; hususî lûgatlarla ancak anlayabile-
ceğimiz yazılarla aile namusunu, aile bağlarını, ev-

lilik hayatını, yetiştirdiğiniz ve üzerinde titredği-
niz kızlarımızın haysiyetini, çocuklarımızın şeref-
lerini ihlâl edecek yabancı bir takım neşriyat ile
doludur. Türkün en kıymetli fazileti olan namu-
suna dokunan bir paçavra haline gelmişlerdir. Si-
yasî tahribat yaptıkları esnada bir yandan da bi-
zimi hürriyeti matbuat bu mudur? muhalif matbu-
at bu mudur? Muhalif olan matbuat bana gittiğim
yolların fenalıklarını anlatmak, öğretmek göster-
mek değil midir? biz muhalif matbuatı ancak ten-
kit ve muahaze ile anlarız. Bizce samimî tenkit ve
muhalefet edenlerin çok kıymetleri vardır. Fakat
kendilerini asla bu yolda göremedik.

Arkadaşlarım; aile bağlarımızın gevşemesine
kadar tesir edebilecek bu girkinliklere ve bunları
yapanlarla mücadele zamanı gelmemiş midir?
(Gelmiştir sesleri). Bana kalırsa çoktan gelmiştir,
geçiyor bile. . . . Bunlara matbuat hürriyeti veya
matbuatın muhalefeti değil levs kültürüdür.

Onun içindir ki arkadaşlarım, çok sabrettik ve
bu sabrımız son haddini bulduğu kanaatindeyim.
Bunun içindir ki Hükümetten sarahaten söyleme-
sini istiyorum ki kendileri de bu zamanın geldiğine
kail midirler? Kaidirlerde harekete geçmek için
önlere bir mani mi vardır? Yoksa ellerindeki
kanunlar harekete geçmelerine mani mi teşkil edi-
yor? Şayet böyle ise o zaman bizim üzerimize ve
viedanımıza düşen vazifeler vardır. Biz bunu te-
mine ve kendilerine her zaman yardımcı olmağa
hazır olan insanlarız. İşte bunu Hükümetten so-
ruyorum: Bu günkü elde bulunan kanunlar ihti-
yaca kâfi gelmiyorsa bunların üzerinde çalışmak
sırası gelmemiş midir?

Arkadaşlarım; zaman zaman kâh kumandası
altında, kâh takip ettiği siyasetin perestişkârı
olarak kendisile beraber vazife almağı kendimiz
için bir şeref bilerek 11 senedir beraber çalıştığımız
kıymetli bir Hükümet reisinin ve onun etrafın-
da toplanmış kıymetli Hükümet adamlarının
bu meselede hattı hareketlerini anlamak ve biraz
da onlara tenkitkâr bir lisanla bu kürsüde hi-
tap etmek bize çok ağır bir iş olur. fakat bu lev-
sin o kadar ilerlediğine, kök saldığınâ kaniim ki,
bu manevî ıstırapa kapılarak bu tenkidi yapmağı
ve netice almağı kendim için mecburiyet sayıyo-
rum.

İsmet Paşa ve onun Hükümeti açık aklıla, te-
min viedanile her hangi bir zaman, her hangi bir
iş hakkında hesap vermeğe amadedir, bundan ge-
kinmez, korkmaz, fakat şunu bilmek lâzımdır ki

bunların taktiki her hangi namuskâr bir zatın namuskâr bir vatandaşa hesap vermek vaziyeti değildir. Onların taktiki daima tarihimizde görülen bariz bir noktaya müteveccihdir. Muzaffer bir eseri yıkmakta kendilerindeki kuvvetin kâfi olmadığını görerek başka bir yola sapmak usulüdür. Onun içindir ki bu mesele üzerinde tavakkuf etmek isterim. Onlar bilirler ki bu eseri yıkmak, bu eser üzerinde söz söylemek kendilerine düşmez. Bundan âcizdirler. Çünkü bu eser üzerinde zerrekadar hakları, sâyleri, hatta istifade hakları bile yoktur. Bunu bildikleri içindir ki doğrudan doğruya esere, millî müesseseye, Devlete hücum edemezler. Çünkü bilirler ki arkalarındaki halk çok sıkı bir surette devletçidir, cümhuriyetçidir ve kabul ettiği yegâne meri Büyük Meclisimizdir. Ona merbuturlar, reyleri oradadır. Bunun için taktikleri tamamile Devlete hücum etmek değildir. Yukarıdan aşağıya; Başvekilinden küçük memuruna kadar Devleti idare eden eşhasa muhtelif yollardan hücum etmek, onları yıpratmak..

Onları yıpratmak, âmme viedanı üzerinde velev ki ufaek bir acaba kondurmaktr, Bu vaziyet karşısında işte bu kadar kuvvetli ve bu kadar şerefli bir hükümet dahi kendi doğruluğunu bir tarafa bırakarak, bizim haricimizde yapacağı tesirleri göz önüne getirmek bizimle beraber baş başa vermek ve noktai nazarı burada açıkça söylemek mecburiyetindedir. Temiz viedanlar ıstırap duyuyor ve tehlikeler hissediyor.

Arkadaşlar; bu muhalefet matbuatının namı altında çalışan insanların memlekette ne yapacakları bir eser vardır ve ne de istedikleri bir iyiliği ortaya atmak fikri vardır. Onlar her bahane ile viedana, temizliğe, hücum ederek, yalnız bir şey elde etmek isterler; Para kazanmak! kalemlerini bir ticaret metar gibi kullanıyorlar. Bütün gayeleri işte efendiler tekrar ediyorum, para kazanmaktır.

Çünkü: onlar muvaffakiyetlerini tabii adetlerinin bu küfürlerinden sonra ne kadar arttırdığını ölçmekle anlarlar. Yoksa şu veya bu suretle viedan üzerinde nasıl bir tesir yaptığını ölçmekle değil. Gayeleri yalnız satışı tezyit ve istedikleri parayı temin edip etmediklerini araştırmaktan ibarettir.

Milli hayat ne bu günden ibaret ne de yarından ibarettir. Hudutsuz bir hayattır. Binaenaleyh bu gün bizim karşımıza çıkan ve bu kadar ıstırap veren bu mülevves neşriyatın bu günden ziyade ya-

rin üzerinde nasıl müessir olacaklarını düşünmek mecburiyetindeyiz.

Gerçi biz bu tahribatın çok seri ve hemen bir felâkete müncer olacağını asla düşünmüş insanlar değiliz, bizim kuvvetimiz, sarsılmaz imanımızdadır.

Biz öyle bir âlemiz ki ve bize ruh, hayat ziya ve hararet saçan bir güneşin etrafındaki peyklere. Bizim hareketimiz o manzumenin sarsılmaz ve değişmez hareketine tabidir ve hepimiz bir kül olarak hep beraber dönen ve yaşayan bir âlemiz. Buna her hangi bir namert hücumun tesir edeceğine asla kani değiliz. Fakat yarını düşünen insanlarız, çocuklarımızın, ailemizin saadetini düşünen insanlarız, Yarıncı neslin bu memlekette açacağı idareyi düşünen insanlarızdır ki onun için buna behemehal şimdiden bir tedbir almak iddiasındayız. İşte Hükümetin noktai nazarı ve bizim noktai nazarımızı burada açıkça söyleyerek bu derde şimdiden bir çare bulmak teklifinde bulunuyoruz (*Alkışlar, bravo sesleri*).

Ahmet İhsan B. (Ordu) — Muhterem arkadaşlarım; Meclisinizde yeni bir arkadaşınızım. Fakat bütün efkârı tahrik eden matbuat hayatımın en eskisiyim. Evvelâ meclisinizde yeni arkadaşınız olmaktan hasıl ettiğim intibaları söyleyeceğim, sonra matbuata geçeceğim.

Arkadaşlarım; ben buraya gelmezden evvel sizin içinizde çok dostlarım vardı ve onlarla konuşurdum. Fakat Meclis haricinde, fırka haricinde olduğum için, hariçte cereyan eden sözlerin dimağında yaptığı tesiri arzedeğim:

Bana öyle gelirdi ki: Büyük Millet Meclisinde âmirler vardır, işaret ederler, eller kalkar.

Efendiler; sizin huzurunuzda af diliyorum. Bu fikrimin yanlış olduğunu anladım (*Güzel sesleri, alkışlar*).

Gayet samimî müzakerelerin, en serbest sözlerin, en ciddi münakaşaların içinde bulundum. İki aydır yanınızdayım. Buradan hatta bir gün bile ayrılmadım. Bu serbest münakaşaları dinliyerek hayatımın en tatlı zamanlarını yaşadım. Bunu bu kürsüden, benim elli yıldır yarılarımı okuyan, hayatımı tetkik eden kitaplarımı gören bütün millete kemali samimiyetle, cidden yürekten tekrar ediyorum. İnansızlar ki, burada samimî çalışmak ve milletin saadetine koşmak vardır. Hariçteki sözlerin hepsi herzedir (*Bravo sesleri alkışlar*).

Dedim ki; matbuatın en emektarıyım. Bana şimdi şeyhülmatbuat ta diyorlar. Gazeteciliğe baş-

ladığım tarih (302) dir. Yazıya başladığım tarih (300) dür.

Kâzım Pş. (Diyarbakir) — Yaşınız kaç?

Ahmet İhsan B. (Devamla) — Yaşımı merak ediyorsanız; tam altmış yaşımıdayım. Hayatımın (43) senesini serveti fünuna hasrettim. Başladığım günden bu güne kadar teeddüt, terakki, medeniyet ve ideal peşinde koştum. Bunu anlamak için serveti fününun (48) ciltlik kolleksiyonlarına bakmak kâfidir. Onların beğiliğini ettim. Memleketin en yüksek adamları geldiler. Beraber çalıştılar, irfan sağtılar.

Bu gayretim arasında, bu gün idrak ettiğimiz asrî, içtimâî, medenî terakkiyi, torunlarımın torunlarımın dahi göreceğini zannetmezdim. Bu gün evlatlarımızın içinde bulunduğu, fakat nasıl yapıldığını bilmedikleri bu saadet, kolayca yapılmış bir şey değildir.

Gazetemin müsaadesini ilk aldığım zaman, (1302) de verilen ruhsatnamede ziruh adam resmi basmayacağım yazılı idi (*Hundeler*). Acaba ölüsünü basabilirmiyim diye sordum. O da olmaz dediler. Nihayet Abdülhamidin oğluna doktorlar ameliyat yaptılar. Muvaffakiyetle yapıldı. ilk defa olarak ameliyat yapan doktorların resimlerini gazeteye koydum. Türkiyede ilk olarak canlı resim o zaman çıkmıştı. Torunlarımın göremeyeceğini zannettiğim bu içtimâî ve büyük medeniyet hayatını bazan düşündükçe kendimi rüya görüyorum, yahutta yeni dünyaya gelmiş bir insan zannediyorum. Bunu büyük muharebenin hercü merci içinde fevkalâde bir surette milletin içinden çıkan Gazi yaptı. Gazi milletin bütün arzularını, bütün ihtiyaçlarını hissetti ve felâketlerin önüne geçti. Ne yaptı? bir kere düşman gizmesi altında inliyen milleti onların elinden kurtardı. Osmanlı devletinin altı asır içinde görmediği hakikî istiklâlî türk milletine Lozanda verdirdi. İçtimâî inkilâbı yaptı, kadınları açtı, fakat onları aneak çalıştırmalar diye açtı; çünkü Avrupanın kadınları ağırlıklıdır amma onlarda içtimâî hayatın içinde mesaiye iştirak ederler. Kadınlarımız kapalı bulunduğu zamanlar yarımız meflûç idi. Sonra beni en çok memnun eden harf inkilâbını yaptı. Arkadaşlar; harf inkilâbını düşündüğüm zaman başka bir his duyarım. Çünkü bu inkilâp olmasa idi elde edilen bütün bu canlılıkların tesiri olmayacaktı. Elli senelik ömrümü matbuatın yükselmesine vakfeden bir arkadaşımızım.

Arap harflerine nasara yensuruya 15-20 sene

çalıştım. Halbuki harf inkilâbı milletin her tabakasına nüfuz etti ve bunun içindir ki matbuatın ehemmiyeti artmıştır ve muzır neşriyatın, terakki ve inkilâp düşmanlarının idare ettiği neşriyatın tehlikesi çoğalmıştır. Beyefendiler; köylüler bu muzır neşriyatı okudular ve fena haberlerle karşılaştılar. Mesele bundan dolayı vahimdir. Çünkü efendiler, bir köy kahvesinde bir çapkın köy ağasının aleyhinde isnadatta bulunur ona dil uzatırsa derhal susturulur. Bu milletin ananesi göstermiştir ki büyüklere dil uzatanlar, onların nüfuzuna hâle getirmek isteyenler bir gün bu teşebbüslerinde muvaffak olabilirler. Bu bir haleti ruhiyedir. Böyle bir haleti ruhiye mevcutken, Hükümet otoritesi aleyhinde neşriyata müsaade etmek ve halkı zehirlemek hakikaten çok mühlik bir şeydir.

Abdülhamidin istibdadı altında matbuata tatbik edilen sansöre rağmen yazı yazmış bir şeyhülmuhtarım. Matbuatta yaptığım bu kadar hizmetlerime, 50 senelik mesaimeme rağmen beni matbuat düşmanı telâkki edenlere hakikî bir matbuat edebî ve matbuat medeniyeti dersi vermek istiyorum. Yoksa ya düşman ellerine âlet olarak, yahut milletin cahil kütlesini istismara kalkıştırsak kitaplar gazeteler satmak ve dolayısıyla kendilerini göstermek isteyenlere fırsat ve imkân vermek milleti matbuat aleyhine sevkeden bu sözlerimle hürriyeti matbuat aleyhinde bulunduğum anlaşılmasın. Fakat hürriyeti matbuat, mutlaka mukaddesata, büyüklere bu Büyük Meclise hürmet, inkilâbı yapana hürmetle kaimdir (*Alkışlar*).

Efendiler, bakınız bir misal arzedeğim: Geçen gün bir gazete - ismini söylemeyeceğim - şöyle diyor.

Kılıç Ali B. (Gazi Antep) — Söyleyiniz.

Ahmet İhsan B. (Devamla) — Ararsanız bulursunuz. O gazete diyor ki Taksim âbidesi için para varda verem hastanesi için para yoktur. Bunu yazan muhakkak ya delidir ya yahutta haindir.

Ali Saip B. (Urfa) — Misyoner terbiyesi almıştır.

Ahmet İhsan B. (Devamla) — Efendiler düşünmüyor ki, bu âbide, bütün milletin istiklâlinin bütün milletin gayretinin timsalidir. Bu yazıları yazanlar düşünmediler ki, altı yedi sene evvel bu meydana altı yedi devletin, düşman askerleri geziyordu.

Ali Saip B. (Urfa) — Onlar misyoner terbiyesi almışlardır yazabilirler.

Ahmet İhsan B. (Devamla) — İşte Beyefendi-

ler; matbuatın en eski bir müntesibi olarak bu cereyanı çok fena görüyorum. Şimdi size bir az tarihi misaller vereceğim: 1908 inkılabı olduğu zaman - ki 10 temmuzdu şimdi 23 temmuzdur senei devriyesi yaklaşıyor. Babrâlinin karşısında bulunan matbaamda evvelâ isyan hareketini matbuat namına kaldıran benim. Çünkü Selânikte İttihat Terakki Cemiyetine o hareketi yapmak için yemin etmiştim. Biz o vakit Mahmut Sadık merhumla iki muharrirdik. ve çalıştık. Bunların ehemmiyeti yok. Fakat bizim nezahetle başladığımız o iş topu topu on üç gün devam etmiştir. 13 günden sonra bu gün İstanbulda gördüğümüz bu neşriyata benzer şeyler başladı. Abdülhamit Hükümetini tezyif ettirmekten çekinmezdi. Çünkü onun nazarımda Babrâli başka saray başka idi. Babrâli bütün matbuatın merkezi ve irfan ocağıdır. (*Ya şimdi sesleri*). Bazan da böyle matbuat şakileri ocağıdır. Matbuat bir arkadaşımızın söylediği gibi bir silâhtır. Bu silâhı düşmana karşı kullanırsanız vazifesini görür fakat düşmana karşı kullanılmazsa o vakit kullanan adamın elinde bir şekavet âleti olur. O vakit Baba Tahir vardı o da Babrâlide bir Çamlıbel eşkıyası kesildi. Kanun haricine çıktığı vakit kaparlar, fakat tekrar açılırdı. Bir gün Baba Tahirin matbaası bairadei aliye müebbeden kapatıldı diye bir ilân çıktı. Baba Tahirin matbaası şimdi kapanan yılmazın bulunduğu bina idi (*Handeler*). Akşam üstübaktık ki matbaanın kapısında şöyle bir levha var. Bairadei aliye kapatılan matbaa bairadei seniye açılmıştır. Oradan geçen sadrazam Rifat paşa bu ilânı yan gözle okuyarak kös kös gitti. Abdülhamidin bir siyaseti vardı. O sarayı yükseltmek ve Babrâliyi yürütmek için böyle şeyler yapardı. Fakat bunlar kimi yürütüp kimi yükseltecekler aceba. (*Onlara sormalı, söylesinler sesleri*).

Memleketi istirahat, huzura, çalışmağa, ilme, fazilete sevkeden matbuatın hürriyetini isterim. Benim yarım asra yaklaşan matbuat hayatın bu vadede geçmiştir. Biz büyük bir badireden, büyük bir harpten çok uzun seneler devam eden mahrumiyetten yeni çıktık, bizim huzur ve sükûna ihtiyacımız vardır, bu millet çalışmağa mühtaçtır, bu millet tahrik olunmağa lâyık değildir. Rahat, işi ile gücü ile meşgul olmalıdır. Eski tabir ile irade çıkardır, herkes gücü ile meşgul olsun denirdi. Bizimki böyle değil.

İçimizde sebatkâr, çalışkan bir zümre vardır, millete kanaat gelmesi için buradan söyleyi ki: e-

min olsunlar, Hükümetimiz işlere dört elle sarılmış ve hayatlarını millet uğruna vakfetmişlerdir. Fakat matbuatın bu gibi neşriyatına mani olmıya maatteessüf kanunlarımız müsait değildir. Ben bu tahrir altına inzamı korken en büyük istediğim şey, matbuat şakilerinin önüne geçmek için mevcut kanunun icabettiği şekilde tadilidir. (*Bravo sesleri*).

Milletin çalışmasına mani olmıyacaklar, rahat ve huzurunu ihlâl etmeyecekler, millete heyecan vermeyecekler, bedbinlik saçmıyacaklar, Devletin ve milletin haricteki ve dahildeki kıredisini bozacak surette yazı yazmıyacaklardır.

Namuslu adamlara, aile hayatlarına karışmıyacaklardır. Bunlar hep hissettiğimiz şeylerdir. Bunların hepsi demokratik memleketlerde mevcuttur. O memleketlerde bu gibi gazeteleri ellerine bile almazlar. Halk kendi meslekine ait gazeteleri okur. Bizde öyle değil, bir arkadaşımızın dediği gibi, bunu gazete yazdı dedi mi, her şeye inanılıyor. Mademki, halk gazetelerin yazdığı her şeye inanıyor. Bizim için de milletin saadet ve selâmeti namına bu gibi neşriyatın önüne geçmek zarureti hasıl oluyor. Size 1908 şeyinden bahsediyorum:

Anarşi, bunların maksatları anarşi yapmaktır.

Mukaddesata hücum, ondan sonra kabirse yağmakerlik.

31 mart hadisesi bunun güzel bir nümunesidir, o zaman bazı notlar almıştım, bir kaç parçasını okuyacağım.

(Meclisi Mebusan çoktan açılmıştır. İstanbul mebuslarının intihap olunduğu gün Derviş Vahdeti adlı bir serserinin çıkardığı volkan unvanlı bir gazete ortalığı karıştırmıştı ve o gazete o zamana kadar hakkında hürmet gösterilen cemiyete müthiş surette hücum ediyordu, artık matbuatta nezahet kalmamıştı, külhan beylik, serserilik, hafiyelik ve cenbi emellerine hizmet edenlerin düşmanlığı gazetecilik hayatına intikal etmişti.) (*Aynen bu günkü gibi sesleri*).

O vakitki hatıramı okuyorum.

O esnada (*Edep yahu*) diye bir gazete daha çıkmıştı zannederim ki en manidar unvanlı meşrutiyet gazetesi bu idi. Ne faideki (*Edep yahu*) (namus yahu) sözlerini duyacak kulak kalmamıştı, edepli olanlar başlarını yorganlarının altına çekmeğe mecbur olmuşlardı.

Bu, böyle olup giderken bir takım vak'alar oldu. Yaşları müsait olanlar hatırlarlar, bunların bir kısmı İttihat ve Terakki Cemiyetinin hataları idi. Fena yollara gittiler, gizli gizli adam öldürdüler.

ler. Biz ne gizli gizli adam öldüreceğiz, - buna o kadar iman etmişim ki - ne de matbuatın hürriyetini tahdit edeceğiz. Yalnız matbuat şakilerinin ve serserilerinin matbuat ve millet aleyhinde bulunan düşmanların ellerini bağliyaacak bir kanun yapılmasını istiyoruz.

Şimdi efendim, sırta ile geliyorum. Bir de ahlak ve fazilet aleyhinde olan açık, saçık neşriyat meselesi vardır. Pek âlâ bilirim ki; bu neşriyat iki kısmdır. Birisi ardır, san'attir, diğeri behimiyet kısmıdır. Bizde ar kelimesini arsızlıkla karıştırarak behimiyetle birbirine kattılar. Evet venusun statüsü de ardır, fakat nihayet bir aile hayatı vardır, aile içinde babaya anaya hürmet ve faziletli bir kocaya düşmek hissini kendilerine telkin.. kızlar vardır, Yoksa durup dururken, benim eve getirdiğim gazete; efendim bana nişanlım istediğim mantoyu almadığından dolayı ben nişanlımı değiştireceğim diye telkin ederse mutlaka faziletin ne demek olduğunu anlatamadığımız gibi aynı zamanda faziletsizliği de telkin etmiş olunuz. O zaman bu milletin istikbalinden, âtisinden ümidimizi kesmek lâzımdır. Evet lâzımdır. Ben gazeteme 1917 senesinde muharebe zamanında, Hilâliahmere hizmet eden hemşirelerin resmini basmışım. Yoksa herkesin açık saçık olarak resmini hiç bir zaman basmadım ve basmazdım. Arkadaşlarım büyük âlimlerin bir sözü vardır. İfrat, tefrit müptedâ akvamın alâmeti farikasıdır ve bu beyefendilerin gazete satmalarile para kazanmalarına yardım edecek olursak bu iptidailiği kabul etmiş oluruz. Yoksa efendiler; böyle Büyük Millet Meclisini kuran, inkılâbı yapan hiç bir zaman iptidâi bir millet olamaz, ne zaman olur? Ne zaman ki; münevverleri ortadan kaldırırlar, o zaman iptidailik meydana çıkar. Halbuki münevverler burada buldukları hiç bir zaman ben bu tehlikeden korkmıyorum.

Kadınlar şimdi açıldı diye bana muttasıl Avrupalı bar hayatından bahsederler. Efendiler, gidenleriniz bilir. Ben gazeteleri okuyorum.

Şimdi burada en mühim kanunların müzakeresi var. Onların lehinde ve aleyhinde gazetelerde bir mütalealar okudum. Bunlarla meşgul olacakken dadi kodu ile meşgul oluruz. Yahut çrpak resimlere geçeriz. Yahut ahlâkı ifsat edecek romanlar neşrederiz. Halbuki Avrupa öyle değildir. Avrupalının bir borjuvâzi kısmı vardır. Orada kadınlar açıktır. Bir kadının evinde on beş yirmi havlusu, çarşafı vardır. Fakat onların kürklü mantosu yoktur.

Bize böyle bir sınıf lâzımdır. Biz kadınları açtık. Evlerde bize arkadaş olsun diye. Bundan sonra bir babanın (patriyarkal) aile yapmasına imkân yoktur. Çünkü kırk odalı konaklar yıkılıp gidiyor. İşte muhterem arkadaşlarım, sizin en eski gazeteciniz böyle düşünüyor. Benim istediğim budur.

Matbuat hürriyetinin en eski bir aşkıyım. Hem de çocukluğumdan beri. Hayatımda başka bir işe girmedim. Yalnız on bir ay belediye reisliğim vardır. Bir de burada arauza girmek bahtiyarlığını kazanmışımdır.

Matbuat hürdür fakat, kimsenin faziletine dokunmamak ve en mukaddes olan Devlet rejimine Devlet otoritesine zarar getirmemek şartile. Artık hiç şüphem yok ki; Muhterem Hükümetimizin başında bulunan zat ve arkadaşları ve bütün Meclis ne yapıp yapacağız matbuatı faziletê irea için icap eden kanunu yapacağız. (Alkışlar).

Yunus Nadi B. (Muğla) — Muhterem arkadaşlarım; matbuat meselesi mevzubahs olduğu zaman hayatımın otuz bu kadar senelik müddetini, yani hayatımın onun uğruna vakfetmiş bir arkadaşınızın da bir iki söz söylemesini fazla saymazsınız diye ümit ettim ve bu ümitten cesaret ve kuvvet alarak bu kürsüye gelmeği bir vazife bildim.

Matbuatın ehemmiyetini eümleniz takdir ediyorsunuz. Bunda şüphem yoktur. Buna sarih ifadelerle ve kat'î delillerle vakıf bulunuyoruz. Filhakika matbuatın çok büyük olan kıymet ve ehemmiyetini anlamak için onun bir an yok olduğunu farz etmek kâfidir, o zaman etrafınızı karanlık bir muhitin, adeta bir adem deryasının kapladığını hissedeceksiniz, bu kadar alışıldıktan sonra dünyada neler olup bittiğini bilmemek ve insanların neler düşünmekte olduğundan habersiz kalmak bu nihayetsiz kâinat içinde dehşet verici bir sükûtun katlanılmaz ağırlıkları altında bunalmak, ezilmek ve boğulmak demek olur. Bu itibarla matbuat bu gün her milletin hayatında ve insanlığın terakki ve tekâmülünde birinci elzemiyet derecesini haiz medenî bir tesis olmak mevkiini bihakkın işgal ve muhafaza ediyor ve zannolunur ki zamanla bu kıymet ve ehemmiyetini kaybetmek şöyle dursun, bilâkis artırıp gidecektir. Hal böyle iken şimdi bizde olduğu gibi bazı memleketler de zaman zaman matbuattan çok acı şikâyetler yapıldığı da görülmüştür medeniyetin bir çok faydalı yüksekk müessesesi, demekki zaman zaman cemiyete ve insaniyete zarar-

larda getirebilir, ıstıraplarda verebilir. Maatteessüf bu da bir hakikattir. Çünkü insanlığın daima mütekâmil bu en kuvvetli müessesesi bazı milletler için, daha doğrusu bazı milletlerin bazı hayat devreleri için iki tarafıda keskin bir kırık mahiyetini haizdir. Böyle bir kırık onu kullanmayı bilmiyen naehil ellerde kazalar ika ederek cemiyetin ıstırapını mucip olabilir. Meselâ 31 mart hadisesinde çok yakın bir tarih olmak üzere kendi memleketimizi göz önüne alarak hatırlıyabiliriz ki, şeyh Sait isyanında, Menemen irticaında matbuatın oynadığı meşum rolleri pek iyi farkedenden vatandaşların çok haklı bir iğbirar ve infial ile matbuat aleyhdarlığında çok ileri gittikleri görülebilmıştır.

31 mart hadisesini hareket ordusu bastırdı. Bastırılmıya bilirdi. O zaman Türk tarihi başka cereyanlar içinde yürüyerek belki bambaşka safhalarda biterdi.

Mürettep, umumî ve irticaî Şeyh Sait isyanını Türk milletinin daima aklıselim ile beraber giden kahramanlığı bertaraf etti. Aksi takdirde şimdi bu memlekette yalnız cumhuriyetin değil; hatta müstakil Türklüğün yerinde yeller esebilir, şanlı bir varlığın sefil bir zillet ve esarete inkılâp ettiği görülürdü. Menemen hadisesi behemahal yükselmek azminde bulunan aziz Türk milletinin bu tekâmül ve itilâsma karşı yapılmış, fakat uyanık Türkün yılmaz himmeti ile olduğu yerde bastırılmış mezbuhane bir savlet oldu. Aneak bütün milletçe bütün elemelerle hep hatırlarız ki milletin haysiyet ve menfaatine mutabık muvaffakiyetlerle bertaraf edilmiş olan bu hadiselerin her biri Türk milletine maddî ve manevî büyük ziyanlara mal olmuştur. Yok yere masum bir tek millet ferdinin ve bir kuruş millet parasının ziyanını çekemeyecek kadar temiz fitratlı olan vatandaşlar bahsettiğimiz hadiselerdeki ziyanın insanca yüzlerce, binlere ve servetçe milyonlara mal olduğunu gördükten sonra matbuatın o işlerde oynadığı meşum ruhlara lânet ederken şüphesiz bilhassa o an için pek mazur ve günkü gayri ihtiyarî ve gayri kabili iğtinap mübalâğalara düşmekten kendilerini alamamışlardır. Bu pek mazur ve günkü gayri ihtiyarî ve gayri kabili iğtinap olan mübalâğalara göre matbuatı öyle alabildiğine bir serbestlikle hareket edemeyecek surette çelik çembere koymalıdır. Bu gün yine ıstırap verici bazı hadiseler önünde aziz ve muhterem arkadaşlarımız

bu türlü mübalâğalara düşmekten tahzir etmek hissiyatına zebun bulunuyorum. Tedbirlerin ulu orta böye şiddetlileri bana çocukluğuma ait küçük bir maceracığı hatırlatır: Bahçemizdeki ağaçlardan birinde henüz uçmağa başlamış bir kuş yavrusu görerek takip etmişim. Nihayet bir dalın üstünde onu yakaladım. korkudan çırpımlarile ben çocuğu da halecanlara uğratan kuş yavrusu elimde iken ağaçtan inemiyecektim. Onu usul ile kuşağımın bir kenarına yerleştirerek ağaçtan indim ve iner inmez hemen yavruyu çıkardım amma, heyhat ki zavallı bir kuşağın arasında şöyle böyle bir tazyikten ve belki biraz da havasızlıktan ölüp gitmişti.

Efendiler; matbuat alelilâk fena değildir, bilâkis hatasız kaide olarak ifade olunabilir ki matbuat elelilâk eyidir. Mutlak surette eyi olan her şeyin içinde olduğu gibi matbuatta dahi zaman zaman, tıpkı güzel bir çiçek tarlasına karışan yabancı, muzır, hatta zehirli otlar kabilinden fena unsurlar da bulunabilir. Bu fena unsurların mazarratlarını izale ederek alelilâk eyi olan matbuatın çok kıymetli faydalarında her hangi bir noksana meydan vermemek birinci derecede nazarı dikkate alacak bir vazifedir. Bunu yalnız meslekinin menfaatini düşünen bir gazeteci olarak değil, belki gazetecilikteki rusuh ve tecrübesini milletin yüksek menfaatlerine hadim kılmak isteyen bir mebus olarak Heyeti Celilenize arz ediyorum.

Bu sözlerime bakılarak çok sevdiğim matbuat meslekimde yüz karası olan bazı mahlûklara karşı müsamahakâr hareket etmek istediğime hükmedilmemesini rica ederim. Matbuatın faydalarından memleketi mümkün olduğu kadar fazla müteneim kılabilmek için bu medenî tesisin feyzini ve sefasını ihlâl edebileceklere karşı amansız hasm olmakta beni belki ön safta bulacaksınız. Hakikaten bu yüzden memleketin çektiği ıstıraplar ve ziyanlarla geçirdiği tehlikeler artık yeter olmuştur.

Matbuatı hiç sıkmaksızın bu güzel neticeyi temin etmeninse daima elde bulunduğuna kaniim.

Efendiler; otuz bu kadar senelik matbuat hayatımda gazetecilik tariki ile memlekete yapılabilen iyiliklerin ve fenalıkların pek çok misallerini görmüşümdür. İyilik namna bizzat kendi kalemimle istihdaf ettiğimi zannettiğim bazı neticeler derece derece hayatımın hakikaten pürüzsüz iftihar vesileleridir. Bunlardan

bir tancesini zikretmekliğime müsaadelerinizi istirham edeceğim. Umumî harp başlamıştı, bilâhare galibiyetle biten mürafaası ile kendi başma dünya tarihini taklip etmiş olan Çanak-kale çok sıkışık vaziyette idi, orada atacağımız fişeklerin kapsullarını Almanyadan kaçak olarak getirebiliyorduk, henüz Romanya harbe girmemişti.

Fakat Sırbistan merkezî Avrupa ile irtibatımızı kesen bir hail olarak ortada duruyordu. Sırbistan cephesi yarılarak merkezî Avrupa ile ittisalimizin temini elzem görünüyordu. Bu açık hakikatı o zamanın merkezi umumisine söylediğim ve Sırbistan cephesi yarılmak üzere müttefiklerimizin tazyikini teklif ettiğim zaman (böyle bir hareket Türk mertliğile nasıl telif olunabilecek) tereddütlerle karşılaşmıştım. Arkadaşlarımı ikna edemiyen sözlere bedel bu vadede şiddetli makalelerimin müttefiklerimizi icbar ettiğini görmekle bahtiyar oldum.

15-20 gün gibi kısa bir fasıla zarfında Sırbistan cephesi yarılmış, Avrupa ile doğru muvasalemiz temin olunmuş, Çanakkaleye cephelerde ve bavullarda kaçak eşya olarak değil, belki vagonlarla ve trenlerle yardım yetiştirmeğe imkân hasıl olmuştu.

Küçük büyük böyle misalleri teaddüt ettirebilecek aynı zamanda yirmi senelik mebus olan otuz bu kadar senelik bir gazeteci vatandaşımız, ve bütün bu gazetecilik hayatında Türkiyede namuslu bir matbuat esası bulunduğunu daima gördüm. Bütün bu müddet zarfında meslekim içine karışan fenalar ve fenalıklar da zaman zaman her sağlam bünyeye arız olmağa çalışan veya nükseden hastalıklar mahiyetini haiz olmuştur. Matbuat bünyemiz esasen sağlamdır, ve bu sağlamlıkta esasen gayet temiz özlü hamur olan Türk milletinin sağlamlığına dayanır. Bu esaslar elde iken fenalıkları hatta kolaylıkla bertaraf etmeğe imkân bulunacağını kabul etmeğimizde hata yoktur diyorum. Efkârı umumiyenin hakkile tenviri meselesi yalnız matbuatın uhdesine terettüp eden bir vazife değildir. Matbuat kadar bu kürsü dahi, belki daha ziyade bu kürsü efkârı umumiyei tenvir edecek bir yüce tepedir. Buradan millete hitap olunur ve yalnız burada değil her vesile ile her yerde sık sık tekrar olunacak bu hitaplarla millet daima üzerinde yürünülmekte olan yolların

en doğrusu hakkında irşat edilmiş olur. Biz de yaulışlıkla muhalif unvanı verilen ve hakikatte müzevirden başka bir şey olmıyan bazı gazetelerin son zamanlarda her kesi sınırlendiren taşkınlıkları bu günkü istizah ile şu heyecanlı içtimaa saik olmuş bulunuyor. İnkilâbın ve inkilâp fırkasının müdafii bir gazeteci olarak hiyanet matbuatının hezeyanlarile mücadeleye girişmiş bulunduğumu muhterem arkadaşlarımla bütün millet biliyor. Naçiz şahsımdan bahsetmek için değil, belki yegâne silâhları tezvîr ve ifsat olan bu gazetelerin neşriyatındaki mahiyeti anlatmak için onlardan bir gazetenin başındaki müseccel vatan haininin gûya ağır ittilham olmak üzere bana tevehî ettiği isnatların en belli başlılarına huzurunuzda ve Büyük Millet huzurunda bir iki kelime ile temas etmek isterim. Bu varakparede o müseccel vatan haininin sekiz on gün musırran tekrar ettiğine göre ben milyonlar sahibi bir karunum. Milyonları da galiba gayri meşru el çabukluklarile toplamışmdır. Delil olarak sayıyor:

1 - Beyoğlundaki Türkuaz gazinosunu binası benimdir ya 250 ya 400 bin liraya almışım.

2 - Bomonti fabrikası benimdir.

3 - Zingal ormanlarını ben almışım ve ben işletiyormuşum. Vesaire vesaire.

Şeref ve namusun zerrelerinden mahrum olan bu herifler benim milyonlara malik bir karun olduğumun bu suretle delillerini vererek efkârı umumiyeeye şunu demek isterler - hatta isterleri fazla - diyorlar: İşte Cümhuriyet Halk Fırkasından bir adam ki on sene evvel beş parası yoktu. Şimdi milyonlara malik. Tabii diğerleri de hep böyle. Halbuki öte tarafta millet ağılıktan kırılıyor.

Şimdi bu efsaneler üzerinde biraz tavakkuf edelim:

Efendiler; Beyoğlundaki Türkuaz binası olduğunu hepimiz bilirsiniz. Sizi namus ve şerefimle temin ederim ki, ben bu dakikada dahi bu binanın sahibi kim olduğunu bilmiyorum. O kadar yazdıkları ve söyledikleri halde hatta tekzip etmek için bile tahkika lüzum görmedim. Bana elin binası beni alâkadar edecek bir şey görünmedi ve halâda görünmemektedir. Bomonti fabrikasının İsviçreli bir şirkete ait olduğunu bilirim. Sermayesi tahvilâtla temin olunan ve galiba ekseri eshamı muayyen bir ailenin malı olan bir şirkettir.

Aransa borsada satılan aksiyonları bulunur belki. Bu fabrikanın bir tek aksiyonuna dahi malik olmadığımı söylersem şaşarsınız tabii. Zingal orman şirketine gelince; bu, sermayesinin pek büyük ekseriyeti beşiktaşlılar tarafından konulan bir türk anonim şirkettir. Ormanlar Sinop Vilâyetimizin Ayancık kazasındadır o taraflı arkadaşlar veya gelip geçerken uğramış görmüş olanlar bilirler ki bu şirketle ilk defa olarak Türkiyede büyük bir orman fennin en son tesisatı ile işletilmeğe çalışıyor ve pek yakın bir atide senevi yüz bin metreyi geçen en büyük randümanile işlemeğe de başlayacaktır. Şirket şimdiye kadar beş milyon liradan fazla masraf ihtiyar eylemiş ancak işin azameti ilk tahminlere mutabık çıkmadığı eihetle şimdiye kadar yalnız masraf yapılmakta devam edilmiş ve sermayedarlar ve bilhassa hissedarlara bir santim bile temettü verilememiştir. Ve bu hal bizzarure bir müddet daha böyle devam edecektir.

Bu şirkette Meclisi İdare âzasıyım. Olanca alâka ve takayyüdüm her meclisi idarenin vazifesi öyle olmak lâzım geldiği üzere memleketimizde böyle büyük bir iş vücuda getirmek için emniyetle şimdiye kadar beş milyonu döken alâkadarların, haklarının ve menfaatlerinin ve binaenaleyh emniyetlerinin mahfuziyetine itina etmekten ibaret olmuştur. Cümhuriyet Hükümeti daha şirkete işin ciddiyet ve azameti nisbetinde her türlü teshilatı göstermekten halî kalmamıştır ve kalmıyor. Bütün mümasil vaziyetlerde olduğu gibi bu şirket muvacehesinde gösterdiği pek ciddi, pek samimî hayirhalklık İsmet Paşa Hükümetinin ebedî bin bir şerefinden birini teşkil eder. Gerek Meclisi İdarenin, gerek Hükümetin gösterdiği itina ve ihtimam işin sermayedarlardan daha çok evvel ve daha fazla esasen memleketimize temin etmekte olduğu ciddi ve yüksek menfaatten ileri geliyor.

Efendiler; düne kadar bir köy halinde bulunan Ayancık kasabamız bu orman işletme şirketinin en asri tesisatı yüzünden bu gün Kara denizin kıyıtı bir köşesinde bir Avrupalı mamure halini almış ve eğer halkımız gelişmesini bilirse nesillere devam edecek refah ve servetin bütün esbabını şimdiden kazanmış bulunuyor ve arkadaşlarıma haber vereyim ki benim bu şirkette dahi bu güne kadar hatta bir tek aksiyonluk bile

alâkam yoktur. Olsa ne cürüm olurdu ne cinayet. Fakat işte millet kürsüsünden alenen söylüyorum ki yoktur efendiler, yok.

Çarpık kafaların, mülevves seciyelerin ve melun vatan hainlerinin ebediyen anlıyamıyacıkları bu işler Cümhuriyet Halk Fırkasına mensup her ferdin fahrile, şerefle, büyük zevkle seve seve yapacağı ve nihayet muvaffakiyetle başaracağı memleket hizmetleridir.

Pek iyi efendiler, benim servetim yok mudur? bu sözlerimle fakrımı mı ilân ediyorum? Hayır efendiler, benim servetim vardır ve âciz muarızlarımın havsalalarına sığmıyacak kadar büyük hazineler halinde. Bende ki büyük servet hazineleri evvelâ Cümhuriyet Halk Fırkası erkân ve efradının hepsinde bulunan ideal hazinesidir ki, biz onun üstüne kurularak memleket ve milleti daima yeni nurlu ufuklara götürmek için ferih ve fahur çalışır gideriz.

İdealist bir meslek adamı olarak bu memlekette matbaacılığı son tekâmül derecesine götüren gayretimın eseri İstanbulda Cümhuriyet müessesatı halinde bir abide gibi dikilmiş bulunuyor. Fahrile söylüyorum ki, maddî ve manevi kıymeti yüksek diğer bir hazine olan bu eserin bu gün için yarı parası halâ peyderpey ödemekte olduğum borcum olsa da bana göre aslâ gam değildir. Çünkü memlekete benim yaptıklarımın daha büyük hizmetler göreceği olan bu müesseseyi benden sonra ve benden daha kuvvetle idare edecek Türk vatandaşlarını hemen hemen yetiştirmiş bulunuyorum. Efendiler, üzerlerinde tıpkı idealim gibi gelişerek vatana dört tane Türk çocuğu ihda ediyorum ki; onlar da benim izlerimde yürüyecek sonuncu ve en büyük servet hazinemi teşkil ederler.

Muhterem arkadaşlarım; Büyük Meclisi heyecanla matbuat meselesini tetkike sevkeden sebepler bazı müzevir ve hain insanların bulanık suda balık avlamak üzere bir kısmını şimdi arzettiğim yolda tamamen yalana ve dolana müstenit, haysiyetsiz, hürmetsiz ve hatta milletin mukaddesatına taarruz şekillerindeki neşriyatından ibarettir. Benim gördüğüme nazaran bunlara cüret veren vaziyet ise güya mevcut kanunların tatbikatta namus ve haysiyeti, inkılâbı ve mukaddesatı muhafazaya kâfi teminat teşkil edememekte olması zannıdır. Bu zan doğru mudur? Bence ceza itibarile kanunlarda kâfi hudut mevzu ve mevcuttur. Yalnız

usulde sür'at noksanı vardır. Maahaza iş ma-damki bir vesile ile tekrar ele alınmış bulunuyor, cezaları ve usulleri günün gösterdiği ihtiyaçlara cevap verecek bir matbuat kanunu tanzimile bu mesele kökünden halledilmiş olur.

Hain olan korkaktır. Her hangi bir hezeyanı müteakip kanunun pençesi yakasında olduğunu bilecek, hain bir yazmak için on kerre, yüz kere düşünecek ve hatta sizi temin ederim ki nihayet gazete çıkarmaktan ürkererek selâmeti köşesinde oturmakta arayacaktır. Bir maksat uğrunda her belâyâ rağmen ısrar ile çalışacak olanlar yalnız idealist insanlardır. Hain kalplerin ve kafaların ebedî bir husran ile mahrum oldukları şey de bu ulvî ideal hasısasıdır. Tekmil olunacak bu kanunî teminatın yanr başında hainlere nefretle mukabele ve muamele edecek olan Türk milletinin merdane tezahürleri gelir ki bu da hiyanet ve cinayet erbabına karşı vatan selâmetinin filî teminatını teşkil eder (*Alkışlar*).

Ali Saip B. (Urfa) — Muhterem arkadaşlar; benden evvel söz söyleyen hatip arkadaşlarımız matbuat hakkında kâfi derecede Heyeti Celilenizi tenvir ettiler. Onun için uzun söylemiyeceğim.

10-12 senedenberi matbuat kanununun tadilile uğraşan bir arkadaşımız sıfatile arz ediyorum ki, bu gün konuşulmakta olan meselede matbuat kanunu ve matbuat işi yoktur. Mesele gazeteci kılığına giren ve meşrutiyet devrinin Derviş Vahdetisine, Sait Mollasma, Refi Cevadma benziyen beş, altı serserinin (*Bravo sesleri*) her ne bahasına olursa olsun gemi azya alarak, yalan ve iftira tertip ederek efkârı teşvişle aceba rejimi, cümhuriyeti yıkabilmemiz zihabına düşmeleridir. İşte bir müddetten beri bu fikirle çalışan ve matbuat hürriyetinin arkasına gizlenen böyle bir kaç serseri türemiştir. Bunlar rejimi, rejimi kuranları, müdafaa edenleri yıkmak istiyorlar. Ötedenberi rejimi müdafaa eden, rejim için çalışan fedakârların haysiyetine, şerefine tecavüzler yaparak, ortalığı tedhiş ederek, terrör yaparak vaziyete hâkim olmak istiyorlar.

Efendiler; Sait Molla ve arkadaşları da böyle yapmışlardır. Onlar da şureti haktan görünerek fırsat geldiğini zan ve tahmin edecek yazılarile hainlere hareket borusu çalip hükümeti elde etmeğe çalışırlardı. Bunların yaptığı da aynen budur. Yazılarile, neşriyatlarile halkın efkârını teşviş ederek terrör yapmak, gazeteleri susturmak

ve harekete geçmek.

Efendiler; tarih bir tekerrürdür. Onlar meşrutiyeti yıkmak istiyorlardı, bunlar cümhuriyeti yıkmak istiyorlar (*Yıkamazlar sesleri*).

Efendiler; mütarekeden bu güne kadar müteaddit kanlı hadiselerle şahit olduk. Çerkes Etem hiyanet etti, düşman cephesine iltihak etti. Giderken bütün avanesini birlikte götürmedi. Fakat o zaman Çerkes Etemin bıraktığı, hain arkadaşlarını bulup tecziye etmek kolay, çabuk bir iş değildi. İşte efendiler; bunların içerisinde kalkanların başında olarak hainane hareket eden Arif Oruç bunun bir misalidir.

Efendiler; tarikati salâhiyeciler, izmirde vatan için pusu kuranlar, Menemen hadisesini yapanlar acaba tamamilen yakayı ele verdiler mi? efendiler, bunlar tamamen yakayı ele vermediler, ancak bunların bir kısmı tecziye edildi. En hainleri dışarıda kaldı.

İşte Menemen hadisesile alâkadar olupta, hadiseden bir kaç gün evvel firar edip ismi Menemen-de geçmiyen Abdülkadir Kemalî de bunun bir misalidir. Şimdi fırsat bekliyorlar. Bunu çok iyi biliniz. İşte bunlar zamanın darlığında ismi geçmiyen hainlerdir. Ötede beride saklandılar, çıkmadılar. Şimdi fırsat bekliyorlar. Bunlardan İstanbul'da Arif Oruç, Zekerriyya, Ahmet Kadri, İzmirde Zeynel Besim, İsmail Hakkı, Sırrı zamanı gelmiştir. zannediyorlar .

Fırsat gelmiştir zannediyorlar. Yazılarile, hareketlerle o hainleri inlerinden çıkararak meşrutiyet namını vererek bir muhalefet fırkası yapmağa çalışıyorlar. İşte asıl konuşulacak ve tedbir alınacak mesele budur.

Efendiler; bunlar devri sabıktaki yaptıkları gibi hemen bir harekete geçerek vaziyete hâkim olacaklarını zannediyorlar. Akıllarına şaşarım. Fakat, Gazinin memlekete ve vatana verdiği ruh o kadar yüksek ve ulvidir ki her hangi bir hiyanet halinde hükümet kuvvetleri harekete geçmeden evvel memleket, vatan çocukları ne yapacaklarını kendileri bilir ve vazifesini derhal yapar.

Efendiler; İzmirde Sırrı denilen bir gazeteci vardır. Bundan bir gün evvel gelen bir gazetesinde (*İsmi Kırye Sırrıdır sesleri*). Demişti ki: «Efendiler, beyler, paşalar hazararı! çekiliniz, millet sizden nefret ediyor».

İşte efendiler; Meclise; Meclisin şahsiyeti maneviyesine ve reislerimize taarruz ediyor. Bu adam nasıl oluyor da halâ gazete çıkarıyor?

Muhterem arkadaşlarım; gazetelerin tesirini daha fazla izah edebilmek için Seyh Sait isyanında Seyh Saide sormuştum. Bana dedi ki: Gazetelerin yazılarından eür'et aldım. Gazetelerin yazılarından Hükümet yoktur zannettim. Onun için isyan ettim ».

O halde sen gazetecileri nasıl tanıyorsun diye sordum. «Yaşını, başını almış, âli tahsil görmüş, saçını sakalını bu uğurda ağartmış adamlar zannediyordum » dedi.

Ondan sonra bir kaçı gördü. Gülererek gazeteciler bunlar mı imiş dedi. Gazetelerin hariçteki neşriyatının tesirlerini hepimiz biliriz, hepiniz bilirsiniz. İşte bu yazıları okuyan efkârı umumiye bunları hakikaten memlekete nafi adamlar zanneder.

Eğer müsaade ederseniz bunların kim olduğunu bir defa efkârı millete vaziyetlerini ve şahsiyetlerini tahlil edelim. (*Faydalı olur sesleri*). Ben gerçi şahsiyata girmek istemem. Fakat efkârı umumiye görsün. Hiyanet ve fenalık edenler kimlerdir onu bir defa daha görmüş olsun.

Muhterem arkadaşlar; Arif Oruç ben, Anadoluya geçtim, harbe iştirak ettim diyor. Evet gelmiş; nasıl gelmiş biliyor musunuz? İstanbul düşman işgali altına girer girmez Gazinin açtığı kurtuluş bayrağımızın altına girmek vatana hizmet etmek için anadoluya müteveccih bir kafilе çıkmış. Arif Oruç bunlarda para var zannile arkalarına düşmüş Kandireye yakın bir mahalde bunlarla buluşmuş. Arkadaşlar, ileri gitmeyin burarlarda çerkesler, eşkiyalar vardır sizi soyarlar demiş. İpsiz Recep namında bir çete bulmuş. Bizi bu yollardan Ankaraya götür demiş ve bunları almış akşamlayım bir yere götürmüş, akşam olunca Arif Oruç İpsiz Recebe yanaşmış bunları biliyor musun? Bunlar Anadolu'da Mustafa Kemal Paşaya tam otuz bin sarı altın götürüyorlar demiş. Bunları boğalım ve paraları paylaşalım demiş. İpsiz Recep ben bunu yapmış olsaydım dağdan inipte vatanıma hizmet etmek için buraya gelmezdim. Ben eski fenalıklarımı vatana hizmet ederek unutturmak, affettirmek için geldim demiş ve bunu katiyen yapamam demiş. Ondan sonra İpsiz Recep, efendiler; yanınızdaki bu adam sizi soydurmak, boğdurmak, ellerinizdeki paraları aldırılmak istiyor. Belki sizi ileride bir çok çeteler ve saire bulunabilir ve onlara soydurur dikkat ediniz demiş. Efendiler o hadisenin içinde bulunan şimdiki Yeni Sinema sahiplerinden Hüseyin Bey, Devlet

Demiryolları Müdürü Umumisi Haşim Beyin biraderi Salâhattin Bey ve gazeteci Sadri Etem Beydir. Onlar da yaşıyor, Arif Oruç ta yaşıyor. Efendiler; bu hakikat, Anadolu'ya gelince tahakkuk etmiş. Tam yapacağı işi aramak için çok eyi bir yer bulmuş doğru Çerkes Etemin yanına gitmiş, onun bütün hiyanetlerine iştirak etmiş, beraber çalışmış Yeni dünya ve Seyyare gazetesini çıkarmış Çerkes Etem kaçarken bu hain kaçmamış, yakasını elimize vermiş, uzun müddet hapiste yatmış sonra gençliğine acımışlar yattığı hapsi kâfi ceza görecek âmali milliyenin husulüne kadar başka bir yere nefyetmişler, âmali milliyeye husul bulmuş, bırakmışlar, doğru İzmir'e gitmiş, orada Turan gazetesini çıkarmış, o gazeteyi çıkardığı İzmirde nalbant Hulûsi Bey isminde birisini dolandırmış bu yüzden üç ay hapse mahkûm olmuş, gazetesi kapanmış oradan kaçmıştır.

Bir ses — Bu hırsızlığa matbuat kanunu müsaittir.

Ali Saip B. (Devamla) — Ondan sonra daha bir çok müesseseler dolandırmış, resmî bir yerden aldığı malûmata göre bu adam yazdığı yazıların akibetinden korktuğu için . . .

Haydar Rüştü B. (Denizli) — Akıllıdır kâfir.

Ali Saip B. (Devamla) — Makinesini Yarım gazetesini namına emvali metrukeden satın aldıktan sonra karısının namına mal etmiştir. Bunu da müsadere edilmesin diye yapmış. Yarımın sahibi imtiyazı kendisi değil, refikası imiş (*Güzel sesleri*).

Yusuf B. (Denizli) — Hakikaten mert adammış.

Ali Saip B. (Devamla) — İzmit davası neticesinde makinesi hacz olunur mülâhazasile onu anasının üzerine naklettirmiş ve son günlerde elinde bir miktar para bulundurmamak mülâhazasile Akşam gazetesinde - ne olduğunu bilmiyorum - Memet Bey'e üç bin yedi yüz liralık bir senet vermiş. Halit Efendiden bin iki yüz lira ve Sürenyan Efendiden yine 1200 liralık hurufat almış ve onları derhal karısı üzerine mal etmiş. Kendi üzerine yazılı senet ile borçlanmış, şimdi de parayı vermediği için mahkemeye verilmiş, kağırtıcı Mösyö - hatırlıyamıyorum - Penha Efendiden iki yüz liralık mal almış parasını vermemiş, mahkemeye düşmüştür. Selânik Bankasından aldığı bin küsur lirayı vermemiş ve buna mukabil demiştir ki; sizin namımıza ilânat yaptım. Onlar parayı onun şahsına verdiklerini, ilân için teklif yapmadıklarını söylemişler. Halâ mahkemede sürünüyor. Üsküdar Bankasından bin

lira almış vermemiş. Buna benzer usullerle piyasa tedhiş ederek para almış. Kendisi gûya başmuharrir imiş ve 150 lira maaşı varmış gibi bir vaziyet ihdas etmiş ve bu paramın da haciz olunmamasını temin için maaşının peşin alındığına dair bir de senet vermiştir.

İşte aleyhimizde, işte rejimin aleyhinde yazı yazarlardan birisi de budur.

İzzet Ulvi B. (Afyon Karahisar) — Tuu, Allah cezasını versin.

Ali Saip B. (Devamla) — Efendiler; Son Posta gazetesine nakli kelâm ediyorum. Zekeriya namında birisi var, bu adam son zamanlarda misyonerler aleyhinne yazı yazıyordu. Sakın aldanmayın politika oyunu yapmak istiyor. Çünkü bu adam karısıyla birlikte misyonerler tarafından okutulmuş, yetiştirilerek memleketimize hediye edilmiş birisidir. Efendiler; bu bahse girmek için hatıranızı istibdat devrine irca etmek isterim. O zaman da bir çok misyonerler memleketin her tarafını dolaşırlar ve ermeni çocuklarını toplarlar, okuturlar, ve hatta bunların içerisinde arzularına daha ziyade muvafık bulduklarını daha uzaklara götürerek kulaklarına bir şeyler okuyarak memleketimize iade ederek hediye ederler. İşte efendiler, zaman zaman memleket içerisinde, Vanda, Bitliste, Adana, kayseride, İstanbulda ellerinde bombalarla ya istiklâl, ya ölüm diyerek vatandaş kanı döken memleketin hayatına kasteden o hain çetelerin başındaki boğuslar, haçaturlar hep böyle misyonerler tarafından yetiştirilerek memleketimize hediye edilmiş adamlardır.

Efendiler; İstanbulda eline bomba alarak Osmanlı Bankasını basan, babı âliyi basan ve Türk vatandaşlarının kanını akıtmak isteyen ve hamalların sırtına başları ezilen o haçaturlar, boğuslar hep böyle misyonerler tarafından yetiştirilerek memleketimize hediye edilen hainlerdir.

Efendiler; değil bunların erkekleri, hatta misyonerlerin elinde yetişen kızları bile harbi umumide kendi vücutlarına, kendi kanlarına bazı sari hastalıklar aşılarak memleketimize hiyanet eden kadınlar hep bu misyonerler tarafından yetiştirilerek memleketimize hediye edilmiştir.

Efendiler; hiç biliyor musunuz ki misyonerler ermenilerden başka bir millete itimat etsinler. Hiç bir rum çocuğunu, hiç bir yahudi çocuğunu götürdüklerini gördünüz mü? Yalnız bir de kendi vücutla iftihar ettiğimiz bir şairimizin çocuğunu götürdüler. Ona da dinini ve milliyetini tebdil et-

tirdiler ve bize göndermediler. İşte efendiler, asrın en son silâhı olan gazete partisi, propağanda silâhı olan gazetecilik desisesini öğretmek için mütarekenin kanlı günlerinde zekeriyyayı (ve karısını sesleri) ve karısını münasip gördüler. Beraber götürdüler ve yetiştirdiler memleketimize hediye ettiler.

Efendiler; size soruyorum. Bu Zekeriyanın bir zaharya olmadığı ne malûm.

Hakkı B. (Van) — İftira etme; dönmedir.

Ali Saip B. (Devamla) — Muhterem arkadaşlar; bir apartmanlar silsilesi başladı Amerikada otuz kırk katlı apartman görmüş olan bir adam neden bizde yapılan iki katlı apartmanları çok görüyor. O apartman karşısında yıkık bir evin resmini yapıyor. Evin yanı başında çarşafına bürünmüş zaif bir kadın resmi yapıyor, bundan maksat nedir, anlamadımız mı?

Efendiler, dünyanın neresinde görülmüş, yıkık evleri Hükümet tamamen hepsini yaptırsın da sahiplerine iade etsin.

Sonra hastalıklar, dünyanın her tarafında hastalık vardır. Onunla mücadele için bir çok tahsisat koymuşuzdur. Bütün varlığımızla bunun önüne geçmeğe çalışıyoruz. Maksat bu değildir. Efendiler. Sinsi sinsi memleket içerisinde fesat sokmak, fenalık sokmak hiyanet istiyor. Misyonerler onu çok güzel yetiştirmiş, memleketimizi yıkmaya çalışıyor.

Efendiler; bu adam Amerikadan gelir gelmez, ilk evvel meçhul askere taarruz etmiştir, Dumlupınardaki meçhul asker aleyhinde yazı yazmıştır. Nihayet yakayı ele vermiş istiklâl mahkemesinde muhakeme edilmiş ve üç seneye mahkûm olarak müddeti mahkûmiyetini bitirmiş; İstanbula gelmiştir. Bakmış ki bu çıkar iş değil, hiyanete başka yolda devam etmiştir. Bu sefer de yazdığı yazılarının altına karısının imzasını koymuş. Efendiler, kadınlara karşı olan civanmerdane hareketimizden istifade etmek için bu kadına yazı yazdırmıştır. Nihayet karısı da sorguya çekilmiş, sen bu işlere karışma denmiş ve evine gönderilmiştir. İşte efendiler Zekeriya denilen adam budur. Efendiler daha söyleyecek bin bir davamız vardır. Fakat sizi fazla iz'âç etmek istemiyorum. Onun için Yılmaza geçiyorum (*Gülmeler*).

Haydar Rüşti B. (Denizli) — Yılardan yılmaz geçiyorsun galiba!

Ali Saip B. (Devamla) — Bu yılmaz, Dünyanı Umumiyyeden yetişmiş bir adamın oğlu imiş.

Kâzım Pş. (D iyarbekir) — İsmi yılmaz mı?

Ali Saip B. (Devamla) — Bu kadri ... Dünyanı Umumiyyeden aldığı ruhla ilk gazeteciliğe girer girmez Alemdara intisap etmiş. (*Menşei kuvvetli sesleri*). İlk gazeteciliğe oradan başlamış ve meshur hain Refi Cevat ve hain Pehlivan Kadri-den feyiz almış ve sonra yüz ellilik hain Sait Mollanın çıkardığı türkçe gazeteye nakletmiş ikmal tahsil için oradan feyiz almış.

Haydar Rüştü B. (Denizli) — Şehadetnamesini de Yılmazdan aldı.

Ali Saip B. (Devamla) — Ondan sonra bazı gazetelerde muhabirlik etmiş ve Balis ve Çituri namında iki rumla birleşerek bir kitap şirketi yapmıştır. Sonra Müsyü Balis, Celâl Nuri ve kendisi müştereken yılmazı çıkarmağa karar vermişlerdir.

Efendiler; Celâl Nurinin bu gazeteyi nasıl çıkardığını ve gazeteden nasıl ayrıldığını bildiğiniz için safahatından bahsetmiyeceğim. Yalnız bir zaman memlekete yaptığı ihanetler ve yazdığı yazılar eğer yüz elliliklerin yazdığı yazılarla mukayese edilecek olursa, bunun nasıl bir adam olduğu derhal meydana çıkar.

Efendiler; Hain Memet Ali telgrafi yazmazdan bir hafta evvel aynı telgrafa benzer bir yazı görülmüştü. Bunu Kadri yazmıştı. (Böyle meclis olur mu, böyle intihap olur mu?).

Efendiler; Memet Ali de bundan başka bir şey söylemiyordu. Binaenaleyh, bunların ikisinin ve hatta diğer hainlerin bunlarla alâkası vardı. Asıl düşünülecek tamik edilecek eihet budur.

Muhterem arkadaşlar, Bu Müsyü Balis yazı yazamazmış, Kadri de hiç yazı yazmazmış, eli kalem tutar bir adam değilmiş. Muhabirlik yaparmış. Fakat bu mühim makaleleri kim yazdı? İçimizde oturan bu hainler kimdir, aceba kim yazı yazdı? Yoksa hariçte mi yazdı. Asıl sorulacak eihet burasıdır.

Arkadaşlar, bu hain gazetesini kapamış fakat bunu bırakmamak lâzımdır. Bu da Abdülkadir Kemali gibi her halde bir şey koklamış olacak. Aceba Abdülkadir Kemali Menemen hâdisesinden üçgün evvel hâdisenin vuku bulacağını anlıyarak kaçtığı gibi bir maksat tahtında bir haber aldı da ondan mı gazetesini kapadı. Bu hususta zabitanın çok müteyakkız olması lâzımdır.

Efendiler; beş sene sonra bir hadise çıkarsa bu hainin yakasını bırakmayı sorguya çekmeli.

Muhterem arkadaşlarım; şimdi eğer vaktinizi

sui istimal etmedimse müsaadenizle İzmir gazetelerine geçmek istiyorum.

Efendiler; şimdi üç gazete vardır. Bunlardan birisi Zeynel Besim İkincisi İsmail Hakkı üçüncüsü de Sırrı namındaki adamlarmış. Zeynel Besim denilen adamı bütün İzmir muhiti ve İzmir mebusları bilirler. Bu adama (Firıldakzade Dönç) derler (*Handeler*). Bu adam kanbur İzzetin maiyetinde bir zamanlar çalışmış ve ondan feyiz almıştır. Sonra Yunanlılar gelince Alaşehirde altı ay kadar Yunanlılara hizmet etmiş ve fakat Yunanlılar da bu hainin firıldakçı olduğunu anlamışlar, kolundan tutup sürüp atmışlardır.

Mütareke zamanına kadar kalmış. Ondan sonra gelmiş fakat hain olduğunu bilmişler, derhal bir daha hizmeti devlette kullanılmamak üzere hakkında evrak yapmışlar. Fakat evrakı heyeti mahsusada görülmeden yüz üstü kalmış. (*Neden sesleri*). Zaman müsait değilmiş veya her hangi bir sebeple. Efendiler; bu adam son zamanlarda gazetesi-ne çok garip bir şey yazıyor. «Hemşirem afif değildir onun için aile meclisinden kovuyoruz» diyor.

Rica ederim kendi ailesinin namusu aleyhinde bulunan bu adamlardan başkasının namusuna riayet etmek beklenir mi? (*Bravo sesleri alkışlar*). Efendiler; «Yeni Asır» Gazetesine geçiyorum. Orada vaktile Terakkiperver Fırkasının naşiri efkârı olan «Sadayı hak» Gazetesini çıkaran İsmail Hakkı namında birisi varmış Bu adam bazı yahudilerle birleşmiş ve kanberoğlu bilmem ne adında birisile birleşmiş, rejim aleyhinde, Cümhuriyet aleyhine envai türlü yazılar yazmış. Bunun da onlar gibi bir hain olduğunu arkadaşları söylüyorlar.

Asıl en mühimmi « Halkın sesi » ni çıkaran serseridir. Bu adam o mmtakada - İzmirli arkadaşlarımız da bilir ki - kirye derlermiş.

Bu adam sakızlı imiş. Adı da Kirye Sırrı imiş. Bu herif işgal zamanında « Koz moz » ı aleyhimize neşretmiş ve ondan aleyhimize envai yazılar yazmış. Sonra bu da kâfi değilmiş gibi « mukaddes mavi bayrak dururken nasıl olurda bu kirli Türk bayrağı burada durur » demiş.

Kırç Ali B. (Gazi Antep) — Bu adam mı?

Ali Saip B. (Devamla) — Bu alçak bu yazıyı yazmış, hâlâ yazıyor (*Kahrölsun sesleri*).

Efendiler; bunun gibi ve yine bunun arkadaşı olan Avukat Süreyya namında birisi o zaman linc edilmiş fakat bu haine dokunulmamış. Bu nasıl yaşıyor ve nasıl gazete çıkarıyor? hayret ediyorum. (*İzmirlilerden sorulm sesleri*). Onun için

efendiler; kimlerle mücadele ettiğimiz meydanda-
dr.

Hainlerle, dolandırıcılarla, alçaklarla mücadele ediyoruz. Efendiler! inkılâpçılar için hayatta iki türlü ölüm vardır. Birisi kurşunla, birisi de tamamen unutulmaktır. İsimlerimizden bahsedildiğinden korkuyoruz. Yeter ki hiyanet etmesinler. Düşmana hizmet etmesinler. Bütün istediğimiz budur. Hain dedim, tasvip sesleri işittim. Şaki dedim, tasvip sesleri işittim.

Efendiler; Büyük Millet Meclisi haindir, şakidir dediler ve karar kırdılar. O halde bunların

vaziyeti nedir? Hangi mahkeme bunları muhakeme edebilir. Hangi mahkeme bunların işine bakabilir. İşte biz bakmışızdır. Kararımızı vermişizdir. Artık kan dökülmeden ve bu gibi hainlerin mülevves vücutlarına bakmaktan usandırdık. Bunlara madam ki haini vatan denmektedir, binaenaleyh bunlara yapılacak şey vatan dışına atmaktır. En son olarak Heyeti Celilenizden bunu isterim (*Alkışlar*).

Reis — 15 dakika istirahat için celseyi tatil ediyorum.

Kapanma saati: 17,35

İKİNCİ CELSE

Açılma saati : 18

Reis — *Kâzım Paşa*

Kâtipler : *Rüşen Eşref B. (AFYON KARAHİSAR), Haydar Rüştü B. (DENİZLİ)*

Reis — Celse açılmıştır.

Şeref B. (Edirne) — Efendiler; üç aziz arkadaşın matbuat hürriyetini sui istimal edenler hakkında Melisi Âlinize takdim ettiği istizah tavrı üzerine müzakereyi kabul buyurdunuz. Bu memleketin kanayan bir yarasına kudretli parmağınızı bastınız. Bu Meclis; en elemli günlerde, en düşgün dakikalarda, en ezgin saatlerde bu milletin ne kadar çok yaralarını sarmış ve ümitsiz yaşanan dakikalarda ümit yaratmıştır.

Takdirinize ruşinadır ki keskin zekâlar fırsattan istifade ederler fakat fırsatı kaçarak ondan istifade ile koca bir milleti kurtarmak ancak ve ancak bütün tarihin ve bütün insanlığın huzurunda hürmetle eğileceği Mustafa Kemal gibi dahilere nasip olur. İşte o, bu tarihi yaratmış ve sarsılmaz bir varlık vücutu getirmiştir.

Aziz arkadaşlar; matbuat hürriyetini sui istimal edenlere karşı burada bütün rüfekanın söyledikleri sözler hakikat olmakla beraber ben, onları tekrar edecek değilim. Yalnız ve yalnız bir noktaya temas edeceğim ve bu sebeple sui istimal edeceğim vakitleriniz için müsamahanızı rica edeceğim.

Efendiler; Cumhuriyeti ilân ederken biz bütün ârayı umumiyeğe müracaat ederek teker teker rey almış değiliz. Hayır!... Vatan düşman ayağı altın-

da çignenirken yedi bin yıldır bu yurtların sahibi olan bu yurdun üstünde ve altında hakkı olan türkün istiklâli ilân olunurken artık geçmiş rejimle bu memleketin, bu devletin yürüyemeyeceğine Âli Meclisiniz kanaat getirmiş ve ondan sonra millet, kendisine bir devlet mefhumu aramıştır. İstibdadı mevzu bahis etmiyorum. Fakat biz ne sultanî meşrutiyetten, ne meşrutî sultanlıktan beklediğimiz ve özlediğimiz istiklâl ve saadet bulamıyacağımızı anladık ve onu idrak ettik. Şu halde en başta Gazi Mustafa Kemal olduğu halde Meclisi Âliniz tarihin materyalist cephesinden millete baktığı vakit bu millet bir rejim istiyor, bir şey istiyor... Onun bu istediği şey nedir? Bütün Türkiyede ideallerin en sonunu teşkil eden cumhuriyet doğdu. Bunu yapan Yüksek Meclistir.

Şu halde vazifenin en büyüğü verilen kararı sonuna kadar götürmek ve sonuna kadar yürütmek ve rejimi muhafaza etmektir. Nihayet efendiler; Devlet otoritesini bütün mana ve şümülile memlekette tatbik etmektir. Yoksa beş on kişinin hürriyeti kelâm namına çürük, sakat yazı yazacağız diye feryat etmelerine Meclis ve Devlet hiç bir vakitte aslâ ve aslâ müsaade etmez. Matbuat hürriyetinin sui istimali ne netice verir takdir edersiniz. Şöyle tarihi yoklayacak olursak demin Ahmet

İhsan Bey arkadaşımın söylediği veçhile biz istibdat devrinin, meşrutiyet devrinin matbuatını da biliriz.

Efendiler; bize bir inkişap matbuatı lâzımdır. Çünkü inkişap henüz vazifesini ikmal etmemiştir. Vazifesini ikmal için büyük bir feragat, yüksek bir imanla o hedefe doğru azimle yürümesi lâzımdır.

Sağa sapamazsınız. Saptığımız takdirde irtica olur. Altı yüz senedenberi hocaların; loşluklara sığınarak bu millete «bizzat benim dediğim olacak! bizzat benim düşündüğüme iman edeceksin!» gibi paslı gayelerine doğru gidemezsiniz.

Sola giderseniz. Çünkü sola giderseniz henüz daha inkişabın tam, kâmil manasile neticesine ermediniz. Neticesine ermediğimizden sola giderseniz rejiminiz demode olur.

Şu halde bir tek vazife kalıyor. O da bu rejimi sonuna kadar götürmek ve devlet mefhumunu bütün şümül ve müeddasile - dikkat ediniz bütün şümül ve müeddasile - yaşatmak lâzımdır ve efendiler; nihayet Meclis, bu Büyük Meclis yoktan varlıklar yaratan, bu meclis zaferin ruzgârları arasında dalgalanan al sancağın bütün namus ve şerefini kurtarmıştır (*Alkışlar*).

Dört beş maskara, üç beş ne idüğü belirsiz, tarihin telinine şayan olan bir kaç yolunu şaşırms maskara hürriyeti matbuat namma bütün milletin namusuna ve hayatına tecavüz ederse ben asla düşünmem, çiğner ve öte tarafa geçerim.

Mücadeleye başladığımız dakikalarda hepimiz çok iyi hatırlarsınız ki İstanbul matbuatı aynı yola dökülmüşlerdi ve çok iyi tahattur ederim ki Necmettin Sadık, ve Falih Rıfkı arkadaşlarımıza şiddetle hücum ediyorlardı.

Gerek Necmettinin ve gerek Falihin her ikisi de cinayeti ona bıraktılar. Felâketi kucakladılar. Fakat yürüdüler. Şimdi burada bütün arkadaşların bunların mahiyetlerinin nasıl olduklarını tamamilen izah ettiler.

Üç beş kişinin hürriyeti matbuat namma onu sui istimal etmek gayesini güderek yaptıkları şu maskaralıkların düşündükçe cidden müteessir olurum.

Efendiler; muvaffakiyetin sırrı müttefikan yürümek, müttefikan harbetmektir. Siz inkişap ricalisiniz. İnkişap ricaline düşen en büyük vazife bir saniye dahi gaflet göstermemektir. Çünkü inkişaplar kendine mahsus kanunlara tabidir. Biz o kanunlar fevkine çıkmayız. Bizim gayemiz mantıka sevkeden yola doğru yürümek ve âzim ve

iman ile ona koşmaktır. Dikkat ediniz, hepimiz samimiyetle bitaraf olarak muhakeme edelim. Demin burada sağları matbuat uğrunda ağarmış ve bütün memlekette inkişabın ön safında görmüş, artık yavaş yavaş yere eğilmiş Nadiyi dinledim. Zavallı Nadi!

Şimdi maili inhidam inliyen bir memleketin hukukunu müdafaa etmekle işe başladı. Son güne kadar, yalnız milli gayenin tahakkukuna kadar tarihin ihtiyar ve yorgun bir yolcusu . . .

Efendiler içimizde ben de dahil olduğum halde bütün arkadaşlar da Nadinin Turkuvaz sahibi olduğu, milyonlara malik olduğu bir kanaat halindedir. Niçin? bakınız niçin? burada izah olunan bir vaka bana anlattı ki biz her hangi bir söze ve söylenen her söze kemali samimiyetle inanıyoruz.

Biz diğerlerine naklediyoruz ve ananevî bir surette kafadan kafaya geçerek bir kanaat geliyor ki, Nadi Turkuvazı almıştır, Bomonti fabrikası onundur, milyonlar sahibidir. Zavallı Nadi! ben bilirim ki Yeni günü çıkaracağımız zaman zavallı Nadinin küçücük makinesini getirtmek için parası yoktu, ödünç para toplamıştık. İşte asıl mesele buradadır.

Yine arz ediyorum ki, milli mücadele tarihinin şerefli şahsiyetlerinden huzurunda daima hürmetle eğildiğim Meclis Reisi Kâzım Paşa Hazreleriyle aramızda geçen küçük bir münakaşa, tatlı bir muşahabe vardır ki, arz edersem, propagandanın neler yaptığını emin olacaksınız. Bir betbaht birinci Mecliste bin bir şey karıştırarak masuniyeti şahsiye kanunu namile alelaceyip bir şey çıkarmıştır. Kâzım Paşa Hazretleri orduyu ve mücadeleyi düşünerek bana sordu: (Fakat bu kanun çıktıktan sonra memlekete gelen casusları ben ne yapacağım?) Bu kanun, muntazam açılmış bir propagandanın eseri olmak üzere, Meclisin içinde o kadar erbabı hukuk bulunduğu ve buna karşı hareket edildiği halde, maalesef çıkmıştır. Şu halde ne oluyor kardeşlerim? Şu oluyor ki, her birimiz şahsen daima ve canlı mücadele halinde bulunmak mecburiyetindeyiz. Ben eminim ki feragatin timsali müessesemi olan İsmet Paşa ve onun arkasında bulunan vekil kardeşlerimiz vazifelerini yapacaklardır. Yani matbuat kanunu diye talep ettiğimiz şeyi Hükümet getirecek, eleyeceğiz, bir netice alacağız. Fakat bence bu kâfi değildir, çünkü kanun nihayet bir takım usul ve merasime tabi olarak bir müerimin yakasından tutup kitabı adalet

huzurunda hesap sorar. Fakat bu kifayet eder mi? İnkilâp için kâfimidir?

Refik B. (Konya) — Aslâ!

Şeref B. (Devamla) — Matbuat hürriyeti, matbuat hürriyeti. Evet! hürriyeti kuranlardan birinin dediği gibi (ey hürriyet, senin için irtikâp edilen cinayetlere bak ta hicap et)! Türk milletinin seyri tarihisini gözünüzün önüne getiriniz, tarihi cihan tarihile başlamış bu millet yukarıdan aşağıya sarsılıp gelirken kendisinden başka her kese hizmet etmiş. Hatta nereye kadar? ta 1336 meç yıla kadar. Yalnız o sene yani 1335 senesi 16 mayrısında Büyük Gazi Mustafa Kemal, Türkün şerefli evlâdının tam Samsuna ayak bastığı gündür ki; Türk kendine dönmüş, yalnız kendi için çalışmağa başlamış..

İşe: 10 : 14 senedenberi çalışırken etrafımıza bakalım.

Efendiler; bütün ananeleri, bize hâkim umdeleri ve bize inandırılan saçmaların kâffesini yıktık. Yerine muasır medeniyet, medeniyet ilmini, hukuk ilmini aldık. Muasır Medeniyetin yollarını düzelttik, öyle gidiyoruz. Beride karanlık, zulmet vardır. Sakın perdeyi açmayınız! Altında korkunç şeyler vardır. Mustafa Kemal bu perdeyi yırttı, attı. Bir de baktı ki; içinde bir şey yokmuş, bom boş bir şeymiş. aldanmışız, bizi aldatmışlar.

Onun yerine koyduğu muasır hukuku, muasır ilmi, muasır yaşamağı bütün muasır ahlak ve adatı bir tarafa dökmüyerek olduğu gibi memlekete sokmak Âli Meclisin vazifesi ve her şahsın ve her mebusun vazifesi ve aynı zamanda Cümhuriyet Halk Fırkasının da vazifesidir.

Şu halde matbuatın hürriyetini süistimal eden üç beş maskarayı aslâ düşündüğüm yok ... Devletin kahir kolu bunları tutup atar. İtimat ediniz, Cümhuriyet idaresi bütün idarelerin fevkinde, en kuvvetli bir idaredir. Çünkü Cümhuriyet idaresi irtikâp edilen bir cürme karşı rahim ve şefkat duymaz. Adalet görür .. Cümhuriyet idaresi onu olduğu gibi tatbik eder.

Şu halde bu bedbahtların memlekete saçıkları bu fenalığı düşününce ne yapılacak? nefsinde kıyas et!

Dünyada dikili bir çöpüm yoktur, neyim varsa bu memlekete verdim. Kırk sene yorulmadan bu memleketin uğruna çalıştım. Bu gün gazetede okuyorum Edirne'de bir ev almışım. Buyrun! haberim yok. (Ev almak hakkınız yok mu sesleri).

Şeref B. (Devamla) — Var ama efendim ha-

berim yok. Hayır almış değil, gasbetmişim. Binaenaleyh ne yapıyorlar efendiler? yıpratmak! Öyle bir surette ki için için, sinsi sinsi aramıza giriyorlar . Hayır biz müsbet yürüyeceğiz. Menfi ve marazî her şeyi katiyen çığneyeceğiz, ezeceğiz, öldüreceğiz ve asacağız.

Efendiler; hürriyet çok güzel, ve ideal bir şey. ve onun için senelerce mücadele ve mücadele ettik. Bin bir kahır çektik. Fakat, Devletin kudretini, Devletin otoritesini, rejimin yaşamasını, inkilâbın yürümesini yıkacak ona mani olacak, engel olacak hürriyet! haydi efendiler; dinleyin, düşünün, bir yılanın kafasını ezer gibi çığneyin ve öte tarafa geçin.

Normal vakitlerde, normal zamanlarda, tabii zamanlarda tabii düşünerek giriş yapmak çok iyidir. Biz hiç bir vakit anormali kabul etmiş adamlar değiliz. Biz görüyoruz ki, İsmet Paşa Hükümeti tamamen Cümhuriyet Halk Fırkasının kabul ettiği programı eline almış, onu memlekete adım, adım takip ederek feyyaz bir neticeye varmak istiyor ve nihayet bizim vazifemiz efendiler, genç nesle ter temiz bir Mustafa Kemal inkilâbı teslim etmek ve ter temiz bir Türk vatani vermek, onu kirleten varlıklar bu memleket içinde bir takım tufeyliyattır. Onları bir arpa tarlasına musallat olan bir delice gibi koparıp atıverelim. Bunlar, iyi dikkat ediniz ki, çok iyi işlenen ve arkada çok iyi çalışan, muntazam surette tedvir edilen bir menbada saldırdıkları fesat şualarile hareket ediyorlar. Kimisi sinsi sinsi yazıyor: Sureti haktan görünüyor. Kimisi ulu orta sövüp sayıyor. Halka hitap ediyor. Şu halde o, ne kadar muzırsa öteki de o kadar muzırdır. Binaenaleyh matbuat hürriyetini süistimale Hükümet hiç bir vakit müsaade etmemekle beraber, ben zannetmem ki İsmet Paşa Hükümeti matbuat serbestisini tecavüz etmek için bir müsaade versin. Teşkilâtı esasıyeye riayet her birimizin vicdanî, vatanî borcumuzdur. İnkilâp dairelerimizde, gideceğimiz yerde, Her fırsat buldukça daima ve daima inkilâbın bütün umdelerini, bütün esaslarını nereye gitmek istediğini, nereye varmak istediğini tamamen millete anlatalım. Efendiler; itminan ediniz ki, Türk Milleti müsbet bir millettir. Sizin ona yaptığımız müsbet telkinleri kabul eder. Karşılaştığı menfi telkinleri çığner geçer. Arkadaşlar buna emin olsunlar. (Alkışlar).

Necip Asım B. (Erzurum) — Bendeniz söyliyeycektim. Fakat arkadaşlarımızın izahatlarıle mese-

leyi tenevvür etmiş gördüm, sarfınazar ediyorum.

Refik B. (Konya) — Arkadaşlar bir zamandan beri devam eden neşriyatları itibarile memleket için ciddî bir tehlike halini almış olan bir kısım gazetelerin ve onları idare edenlerin vaziyetleri bana şunu hatırlattı:

Meşrutiyet henüz ilân edilmiş, istibdadın mezalimi millet üzerinden atılmış vatanın seması açılmıştır. O zaman belki burada bulunanlar bir çokları gibi ben de mektep sıralarında bulunuyordum. hürriyet, müsavât, adalet düsturları altında ve bu mukaddes mefhumların müdafii namile ortaya atılanlar arasında biri idarei meşrutayı ilân ettirenler namına diğeri de gûya o zaman müstakil olarak matbuat sahnesinde ortaya çıkan iki sima vardı. İsimleri malûm; Hüseyin Cahit ve Ali Kemal Beyler. Bunlardan Ali Kemal o zaman gûya milletin yüksek menfaatlerini ve meşrutiyetin muhafazası endişesile ikdamda her gün intişar eden yazılarını ben de okuyordum. İlk intibamı şu olmuştu: Yetişmiş vatanperver bir muharrir. O zamanı hatırlarsak benim gibi bir çok insanlarda bahusus münevverlerde bu adamı böylece tanıyorlardı. işte o zamanki yazılarıyla vatanperver tanınan bu adam, gün geçtikçe artan bir şiddetle o zamanın mevkii iktidara çatmağa ve kendi trynetinde arkasına takılan diğeri gazete ve muharrirlerle, meselâ Volkan gazetesile birleşerek meşrutiyeti ilân için hakikaten mücahede etmiş insanlara da dil uzatmağa başlamışlardı.

Bu trynette olanların maskeleri bir zaman sonra yavaş yavaş yüzlerinden düşmeğe başlıyor. Hürriyet müsavât mefhumlarını kendilerine sır yapıp memleketi yeni bir badireye sürükledikleri anlaşılıyordu. Birer birer maskeleri aşağı düşünce altında kin, garaz ve hırstan mürekkep korkunç bir çehre görünüyordu. Nihayet arkadaşlar, Bu sahte vatanperverler milletin başına getirmedik belâ ve musibet bırakmadılar. Halkı birbirine düşürdüler, asırlardan beri devleti yatan, unsuru hakikî, türkler arasındaki vahdeti de parçaladılar. Maksatları hasıl olmuştu. Bulgar, Yunan, Sırp, Ermeni, Kürt, Arnavut hepsi birden dahildé ayaklandılar, silâhlândılar, üzerimize saldırdılar. Hariçteki asırlık düşmanlar da bu keşmekeşten pek güzel istifade ettiler. İşte bunların aziz vatanda sahte hürriyet müdafilerinin, vatansızların aziz vatana açtıkları yaradan sel gibi akan kanları hâlâ dindiremedik. Üç kıtadan geldik, netice malûm.

Matbuat hürriyeti demokrasi icabr diye memleketin âli menafiiini ve istikbalini yıkmaya çalışsan bu günkü efendiler ki onlar da aynı nakaratı bin bir çeşitte bin bir kisve ile yaldızlı-yarak saf ve temiz fikirleri zehirlemek için savaşmışlardır.

Onlara da efendiler; «günahdır, yazıktır, ayıptır, insaf ediniz, bu neşriyatınız dolayısıyla millet bir birine giriyor nifak ve şikak başlıyor» dediği zaman, aynen bu günküleri gibi haykırıyorlardı: Hürriyet gidiyor, söyletmiyorlar, ağızlarına kilit vuruyorlar, diyorlardı. Zavallı hürriyet! senin namma ne cinayetler işlendi ve halen de işleniyor. Serbesti gazetesine yazı yazan Hasan Fehmiler o zamanki Fener patrikliği tarafından idare edilen Sadayr Milletteki Ahmet Samimler, Volkanlılar, Ali Kemaller, Refi Cevatlar ve hempaları vatanın harabelerinde öten baykuşlar gibi bağıra bağıra nihayet bir gün milleti boğmak, yok etmek için, boğazımıza itilâf sicimi atanlarla birlikte ve aynı safta görünmüşlerdi. Türk milleti solmayan ruhundaki hayatiyetini, bu müthiş tehlikeye karşı da izhar ederek düşmana da ve bu vatansızlara da lâyük oldukları cezayı verdi. Her birisi birer suretle ve bilhassa Ali Kemal lâyük olduğu akibetile millet arasından yok oldular.

İşte arkadaşlar; sinema süratle ancak satır başlarına işaret ettiğim bu korkunç manzara vakit, vakit cümhuriyet idaresinde de türeyen bazı muharrir ve gazetecilerin muzır neşriyatları dolayısıyla tekrar gözlerimin önünde tecessüm etti.

Bunlar da aynı maksatla, aynı ruhla mütemadiyen saldırmıyorlar. Saldırdıkça bunların da akibetleri elbet öbür arkadaşları gibi olacaktır. Evet asla şüphe etmiyorum. Fakat eğer gaflet ederde, bu kabil tahrikât ve sui kastlara daha ziyade müsamaha edersek çok korkarım ki idarei cümhuriyede ve millet te bu sui kastların milletin ruhuna sağtıkları zehirleri temizleyineye kadar çok felâketli devreler geçirsün.

Arkadaşlar; hücum inkılâbadır. Millî vahdeti parçalamak istiyorlar.

Millî idareyi yıkmak istiyorlar. (*Onu yapamazlar sesleri*).

Elbette ona hiç şüphe yoktur. Bu zamana kadar gördükleri anladıkları gibi bunu da göreceklerdir.

Ve nihayet milleti mutlak ve behemehal bir saadete götürecektir olan Cümhuriyet idaresini mahvederek mübarek vatan üzerinde baykuşlar

gibi ötmek istiyorlar. Hayır arkadaşlar, artık kâfi, tahammül ise de, metanet ise de yetişir. Artık, gekinecek mukaddesat kalmadı. Milletın en aziz varlıkları, her gün ilerliyen bir cüretle tehdit ve hatta tahkir ediliyor. Ne istediklerini bilmiyen, hayır; istediklerini çok iyi bilen bu yıkırlara hatlerini bildirecek zaman gelmiştir. (*Geçmiştir bile sesleri*).

Hükümetin, Meclisin ve nihayet milletin hep beraber bunlara lâyük oldukları cevabı hatta cezayı vermesi zamanıdır. Daha fazla sükût milleti ucu bucağı belli olmıyan felâkete sürükleyecektir.

Türk milletinin bu günkü hal ve vaziyeti bulmak, istiklâl ve şerefi ile medenî milletler arasında meyki almak için yakın senelere kadar yaptığı fedakârlıklara, verdiği kurbanlara çok ve pek çok yazık olacaktır. Rica ederim, matbuat hürriyeti namını siper yaparak neşriyat yapan ve kendilerine gûya muhalif süsü veren gazetelerin neşriyatına bakınız. Milletçe yapılan fedakârlıklar ne kadar istihfaf ve istihkar ediliyor.

Esaret altında ilerliyen milletlere grıpta veren bu şerefli varlığı yaratan aziz varlıklara kadar, ne kadar küstahane tecavüz oluyor. Bu hayasızca, bu nankörce, hücumlar meselâ Rusyada, İtalyada, hatta İngilterede ve Fransada her hangi bir millet hadimine karşı böyle yapılsa o gibilere orada hakkı hayat mı verilir? Yoksa vatanın en bedbaht adamlarına lâyük sefillerin uğradığı akibete mi uğratırlar?

Hepimiz bu milletlerin matbuatını takip eden insanlarız, memleketlerini, milletlerinin hal ve istikbalini tehlikeye düşürecek neşriyata aslâ müsaade etmezler ve etmiyorlar.

O halde matbuat hürriyetini ve vatanın âli menfaatlerini yıkan bu ve emsali süikasterlara hadlerini bildirmek zamanı gelmiştir. Düstur şu olmalıdır: Bu vatanın aziz varlığına ve mukaddes meveudiyetine uzaktan yakından süikast edenlere bu memlekette hakkı hayat yoktur (*Alkışlar, bravo sesleri*). Bu hakikati bu gibilere anlatmak sırası gelmiştir. Hatta geçiyor arkadaşlar (*Alkışlar, bravo sesleri*).

Refik Şevket B. (Manisa) — Arkadaşlar; üzerinde iştigal ettiğimiz mevzu milletçe her tarakki hamlesinde uğraştığımız mevzulardan bir tanesidir, ve bilhassa içinde bulunduğumuz yeni devrede Millet Meclisinde rejime karşı vuku bulan hareketlerin bizim viedanımız üzerindeki inikâsatı nasıl olduğunu ve olacağına dair güzel bir müzakere

kapısı açmak itibarile chemmiyetten de hali değildir.

Matbuat hürriyeti, tapındığımız ve uğrunda mücadele ettiğimiz diğer hürriyetlerle beraber aynı safta sayılmıştır. Ancak, bu hürriyet herkesin viedaniyatı üzerinde müsbet veya menfi tesirler yapmak ve bu tesirat dolayısıyla maddiyat ve maneviyatı müteessir etmek noktasındandirki, ayrıca tetkika yalnız bizde değil, bütün eihanda daima değmiş ve bundan sonra da değmeğe liyakat göstermiştir. Onun içindirki matbuat hürriyeti mevzu-bahs olurken onu ihya ederek, onu müfit kılarak mümkün olduğu kadar mazarratından çekinmek programımızın muktazasıdır. Bu şekilde hareket etmezsek ne inkilâp dediğimiz ve her geçen günü yeni bir hatvei terakkiyi ifade eden güzel mefhumun, ne de hukuku amme diye takdis ettiğimiz ve idamesine çalıştığımız mefhumun manası kalmaz.

Şu takdirde bizim, çok nazik ve çok güzel işletmeye müsait bir esası çok ince bir teraziye koymayı hatırlamaklığımız lâzımdır. Ne kuvvetli tesanüde taraftarlık ne de kuvvetli bir tesahübe taraftarlık mücerret davamızın halinde saik değildir.

Mantık ve adaleti, ilân edip tatbikını deruhte ettiğimiz programla telif ettirdiğimiz gün dürkü davayı esasından halletmiş oluruz.

Hepimiz yaşımızın icabı, bir kaç devrin adamlarıyız, arkadaşlar İstanbulda müstemirren devam eden idarei örfiyenin yegâne saiki matbuatın sui istimalinin önüne geçmekten ibaret idi. On, on iki sene bu idarei örfiye devam etmiştir. Bunun yegâne saiki matbuatın böyle aşırı hareketlerinin önüne geçmek içindir. Sonra yine fevkalâde ahvalde olmak üzere çıkan taktirî sükûn kanunu yine matbuatın yapmış olduğu harekâtın önüne geçilmek için bir mania idi. Fakat biz yüksek ifadelerle normal devirler içinde bulunduğumuzu, normal devrin normal kanunlarla idare olunacağını ve binaenaleyh fevkalâde tedbirlere hacet olmadığını dün, bugün hatta bugünden evvelki büyük ietir:alarımız da ifade ettik. Şimdi bu ifadelerimizin arkasından muhalif matbuatın inikâsatı başlayınca kalplerimizde çok merbut olduğumuz imanların sarsılması tehlikesi karşısında esaslı heyecanı, samimî duyguyu elbette duyduk. Duyunca kat'î bir vazife karşısında bulunduğumuzu da gördük ve bu müzakereler gördüğümüz bu vazifenin tedbirini almağa matuftur.

Arkadaşlar; muhtelif şekilde beyanatta bulunanlara bakacak olursanız bunların sıfatı

barizeleri milli mücadeleye iştirak etmemiş olmakla taayyün eder.

Millî mücadelenin samimî heyecanını duymuş, içinde bulunduğumuz devri yaşatmak için milletin ne kadar fedakârlık ettiğini görmüş, kendi kudretince bu fedakârlığa iştirak etmiş arkadaşlardan, vatandaşlardan henüz daha bu şekilde muhalefet eden ve muhalefete yakın söz söyleyen birisine ras gelmedim (*Çok doğru sesleri*). Binaenaleyh, dikkat ettiniz, şurada veya burada Hükûmete doğrudan doğruya değilse de, Hükûmetin takip ettiği siyasete taarruz edenler, yani arkadan çevirme hareketi yapanlar, kendilerinde kabadayılık seciyesi, milli heyecana iştirak etmek fazileti noksan olan adamlardır (*Bravo sesleri alkışlar*).

Biz bu davada niçin bu kadar esaslı heyecan gösteriyoruz?

Arkadaşlar; bir insan sevdiği evlâdının hayatı mevzubahs olduğu zaman bu hayatı korumak için tehâlük gösterirse bundan tabîi bir hak var mıdır?

Arkadaşlar; bir insan kendisine kutsî mevhibe olarak bahşedilen sevdiği her hangi manevî, maddî ve ulvî bir abideye karşı kıskançlık gösterirse bu kıskançlık kadar kutsî, ilâhî bir sevgi var mıdır?

İşte biz de maziye atıp, yerine güzel, ideal ve bütün müstakbeli ihya ve idame edecek bir rejim koyduk. Bu rejimin etrafında tavaf ediyoruz. Hayatımızı rejimin hayatı için vakfediyoruz. Bunun için çalışıp dururken buna şu veya bu şaibe, lerze, endişe arız olmanın diye tehâlük gösteriyorsak bundan tabîi bundan kutsî bir kıskançlık olabilir mi? O halde bütün heyecanımız, tabîi daima ileri gitmek için kurduğumuz bu abideyi her hangi bir lekeden masun bulundurmamak noktasındaki samimiyetten ibarettir. Binaenaleyh bu arkadaşlarla, muhalefet eden arkadaşlarla, bu noktada anlaşamıyorsak bu onların izansızlıklarındadır, kabahat bizde değildir. Fakat biz samimiyetimizde ve serbestimizde hiç bir fedakârlık etmemek vazifesi ile vazifedarız. Buna el dokundurmak için her vesileden istifade ederiz. O halde orta yerde kıskandığımız bir mevcudiyet vardır. Bu mevcudiyeti de yaşatan anasır vardır. İşte biz bu mevcudiyet ve anasırı hukuku ammé düsturlarile inkilâpçılık düsturlarile yürütmek vazifesini ifa ederken buna engel olanlara karşı her halde çok sert hareket etmeliğimiz, insafsızca, şiddetle hareket etmeliğimiz lâzımdır. Onun içindir ki, bu günkü müzakerede bilhassa ahlâkî kısmı Ahmet,

İhsan Bey üstadımız, matbuat kısmı da Yunus Nadi Bey gibi salâhiyettar bir zat tarafından çerçevesiyle kymetli düsturların etrafına ilâve edecek ne bir çerçeve, ne de bir tezhip kalmamıştır.

Bütün hututu esasîyesini kabul ettiğimiz düsturlarla tayin edilmiş olan hürriyetin ihlâline karşı inkilâpçı bir vatandaş sıfatile müsaade ve ihmâl, programımızda yoktur. (*Bravo sesleri*). Fakat bunu anî heyecanlarımızın verdiği kararlarla değil, ebedî olmak üzere vazettiğimiz düsturların muhtevası ile tatbik etmek tarikini tutacağız, onun içindir ki yapılacak işlerimiz evvelâ ferdidir, saniyen içtimaidir, salisen kazaidir. Ferdin hakkını aramak vazifesini her vatandaş öğrenmelidir, ve öğretmelidir. Siyaseten ve içtimaen vazifemizi mebus sıfatile, hükûmet sıfatile, memur sıfatile ifa etmekten istinkâf etmemeliyiz. Binaenaleyh her hususta milletin, şahsın hayat, namus ve haysiyetine taallük eden meselelerde ferdin haysiyet ve hürriyetine sahip olmasını temin ve telkin etmek programımızın da icabıdır.

Bu hassasiyeti muhafaza ettikçe elbette içimizden gelen ve bizim yaşayan kazaî kuvvetlerimiz faaliyete gelecek ve ancak o düsturlarladır ki hürriyeti matbuattan doğan şu veya bu engellerin önüne geçmiş olacağız. Zaten zannederim Heyeti Umumiyenin aziz kanaatleri de şimdiye kadar devam eden müzakerat ta bu şekilde tecelli etmiştir. Hükûmetin takip ettiği hattı hareketten doğan maksat itimat veya ademi itimattan ziyade - Bu zaten bize münceli bir haldedir - içinde bulunduğu idarenin bizim noktâi nazarımızdan takip edeceği matbuat hakkı davasını ne suretle takip edeceğini tayin eden bir gayeye varmasıdır ki, zannederim, bu suretle milli faidelardan birini de biz temin etmiş oluruz.

Emin B. (Eskişehir) — Efendiler; ben-deniz gayet kısa söyleyeceğim. Vaziyeti umumiyenin ahvali iktisadiye üzerindeki tesirini arzedeceğim. Malûmu âlileridir ki bütün dünya buhranından Türkiye de hissesini almıştır insanlar böyle sıkıntılı zamanlarda ıstıraplarının menşesini ararlar ve alekser haklı haksız ıstıraplarının mevliidi hükûmettir zannederler. Böyle bir zamanda matbuatın her şeyi hak ve hakikati inkâr ederek daima böyle fırkanın Hükûmetin hatta Gazinin velhasıl bütün bu varlığı tutan şahsiyetlerin hepsinin aleyhinde olunca zaten buhrandan sinirli olan insanlar bittabi daha çok müteessir olurlar. Ben-deniz bir şeyden endişe ediyorum. Geçenlerde

İstanbulda idim, bir gazete okudum. Gazetede bir gün evvel Halk Fırkasına ve Hükûmete hücum edilmişti o günde artık Gazide istirahat çekilmelidir diyordu ve o meyanda yeni bir fırkada çıkarıyor idi. Gûya Mücadele millie kendi kendine hasıl olmuş bunda ne Gazinin ne de kimse nin tesiri yokmuş. Hepimizin mesnedimiz olan en hassas nokta buradadır. Biz sıkıştığımız zaman bir Gazimiz var deriz. Bu kuvveti her hangi bir vesile ile efkârı umumiyede zafa düşürmek memleket için tehlikeli olduğuna kani oldum.

Mücadele senelerinde hepimizin az çok enerjimiz vardı. Mücadeleyi idare edenler enerjisini, kuvvetini imanını Gazinin menbamdan almış ve muvaffakiyetini öyle temin etmiştir. Şu halde bütün muvaffakiyatı heyeti umumiyemizden fazla olan bir Gaziye yaptığı işin ehemmiyeti yoktur demek memleketin hal ve istikbali için tehlikelidir.

Eski muhalif bir arkadaşla bir gün vapurda gidiyorduk. Şöyle yaptınız, böyle yaptınız dedi. Ben adeta utandım. Aceba biz Ferit Paşa kadar, Vahdettin kadar bu memlekete zarar mı yapmışız diye düşündüm. O arkadaşta dedim ki, gel seninle bir iş yapalım. Cumhuriyet Halk Fırkasının yaptığı işler hakkında görüşelim. Fakat evvelâ namusun üzerine söz isterim ki, eyilik ve fenalığın ekseriyetini ne taraf teşkil ederse bunu tasdik edeceksin ve nihayet kendisine dedim ki Hükûmet şimendifer yaptı, şunu yaptı, bunu yaptı, hatası nerede? Bu arkadaş bütün bunları kabul etmek ıstırrarında kaldı ve ilâve ettim ki, Türk tarihinde böyle 24 saatinin on altı saatini çalışmakla geçiren ve bir çifti kadar bulutu takip eden, bir tüccar kadar borsayı takip eden bir Başvekil gelmiş midir? Nihayet hepsini kabul etti.

Bendeniz asıl arz etmek istediğim şudur: Bu vaziyeti tehlikeli gördüm. Memlekette iktisadî iş tutmak noktasından bu yazıların bir çok arkadaşlarda endişe bıraktığını gördüm ve bendeniz de buna kani oldum. Kanunları memleketin refah ve seadeti için daima değiştirmek mecburiyetindeyiz ve değiştirenken artık matbuat kanununu da bu memleketin icabına göre değiştirmek gayet zaruridir bendenizin maruzatım bu kadardır.

Turgut B. (Manisa) — Muhterem arkadaşlar; bilhassa son zamanlarda Türk Cumhuriyetinin dahilî siyaseti, fırka mücadelelerinde cereyan eden hâdiselerin en kuvvetli ve en kudretlisi olmak üzere gösterilmesi lâzım gelen hiç şüphe yoktur ki matbu-

at ve matbuat hürriyetidir.

Benden evvel söz alan arkadaşlarım, matbuatın siyasi ahlâkî ve buna mümasil sözlerde ne şekilde ve ne vaziyette olduğunu güzel ve belîğ misallerle izah etmişlerdir.

Bendeniz Türkiye Cumhuriyetinde bilhassa bir iki sene evvel iktisadî hayatımızda bu matbuatla vaki olan temasarımdan ve iktisadiyatımız hakkında yaptıkları tenkitlerden bir nebze bahsetmek isterim.

Arkadaşlar; Osmanlı İmparatorluğunun 1908 den 1913 senesine kadar beş senelik ihracatı 125 milyon sarı liradır. Osmanlı İmparatorluğu, yani Balkan harbinden ve umumî harpten sonra elimizden çıkan Rumeli, Arabistan ve diğer yerlerde dahil olduğu halde beş senelik ihracatı 125 milyon sarı liradır.

Bunun senelik vasatı 25 milyon denebilir. yine aynı imparatorluğun bu beş sene zarfında yaptığı ithalât yekûnu 195 milyon sarı liradır.

Vasatî rakam 39 milyon lira eder.

Osmanlı İmparatorluğundan Türkiye Cumhuriyetine kalan ve bu gün Türkiye Cumhuriyeti iktisadî faaliyetinin cereyan ettiği sahalar bu seneler zarfında 82 milyon lira ihracat yapmıştı. Vasatî rakam 17 milyon lira eder. İthalâtı ise 117 milyon lira idi. Vasatî rakam 23 milyon sarı lira olarak gösterilebilir.

Arkadaşlar; Türkiye Cumhuriyeti teccüs ettikten sonra 1923 senesinden 1929 senesine kadar 6 sene zarfında Türkiye Cumhuriyetinin yaptığı ithalât 1 milyar 249 milyon kâğıt paradır. Bunun vasatî rakamı 257 milyon lira eder. Bu altı senede yapılan ihracat 955 milyon liradır. Vasatî rakam 159 milyon lira eder. Yani Osmanlı İmparatorluğu zamanında halen elimizde bulunan yerlerin bu günkü para ile yaptığı ihracat 153 milyon, ithalât ta 207 milyon lira idi. Görülüyor ki bu gün bile Türkiye Cumhuriyetinin yaptığı ihracat rakamı Osmanlı İmparatorluğu zamanında bu yerlerden yapılan vasatî ihracat rakamile beraber gitmektedir.

Vakıa ithalât dahi aynı suretle beraber gitmek te ise de bilhassa dikkatle nazarı itibare alınması lâzım gelen bir nokta vardır. Arkadaşlar, Osmanlı İmparatorluğu zamanında memlekete yapılan ithalât % 99 nisbetinde, derecesinde derhal konsome edilen, istihlâk edilen yiyecek, içecek giyecek gibi ithalât maddeleri idi. Türkiye Cumhuriyetinin teccüsünden sonra ve bu altı sene zarfında bizim

yaptığımız ithalât 290 milyon liradır. Bu ithalât fabrikalar tesis etmek, şimendiferler yapmak, baştan başa harap olan memleketi imar etmek, ziraati inkişaf ettirmek için makineler almak, tababetimizi, maarifimizi daha kâmil, daha medenî bir şekilde yürütebilmek için ona lâzım olan vesaiti tedarik etmek için sarfedilmiştir. Bir milletin ithalât ve ihracatı tetkik edilirken bilhassa bu nokta çok mühimdir. Çünkü mesela 1929 senesinde 225 milyon liralık ithalât yapmış isek bunun 25 milyon lirasını hiç bir vakit o sene sarfına istihlâk edilmeyecek bir rakam değildir. Belki hiç olmazsa yirmi sene kadar bu memlekete servet tevhit edilecek demirbaş eşya yani müvellit servet olmak üzere yapılmış bir ithalâttır. Binaenaleyh altı seneye 290 milyon lirayı taksim ettiğimiz vakitte ithalâtımızın vasatı 207 milyon gösterilmiş iken bunun hiç olmazsa 160 milyona indirmek icap eder ve bu suretle bir çok yerli ve yabancı - yabancıları pek kolay kabul etmiyeceğim. Çünkü yabancılar sübjektif ve her halde bir maksada binaen bizim iktisadiyatımızı tetkik etmiş kimselerdir, aldanarak söylememişlerdir. - kimselerin ithalâtla ihracatımız arasında buldukları büyük fark hiç bir vakit üzerinde cümhuriyeti tesis ettiğimiz gafil Osmanlı İmparatorluğunun bir harabe, mahuf ve korkunç bir harabe halinde bulunan ithalât ve ihracatı aslâ mukayese edilebilecek bir vaziyette değildir.

Fakat arkadaşlar, bu mukayese dahi Türkiye Cumhuriyetinin iktisadî kudret ve revişini ifade etmek için asla kâfi değildir. Ve bu mukayese hiç bir vakit yine bizim için doğru olamaz. Çünkü pek alâ bilirsiniz ki arkadaşlar; Osmanlı İmparatorluğunda elli milyon, yüz milyon, beş yüz milyon sarı lira ihracat yapıyor idi ise bu servetin bir memlekete dahilinde vatandaşlara inkisamı ve vatandaşların bu servetten istifadesi nokta-i nazarından o zamanki Türk milletinin nasibi yabir sapanla deştiği bir yerden yahut hiç olmazsa bir lokma ekmeğini temin etmek için bir eenebi bankasında yaptığı kavashlıktan aldığı beş on kuruş, yahut bir tapu bir nüfus memuru sıfatı ile aldığı 120 kuruşluk bir maaştan ibaretti. Yapılan bütün bu ihracatın en kuvvetli ve en canlı kısmı bu memlekette yaşayan ve bu gün aramızda bulunmayan parazitlerin, tufeylilerin yani gayri Türk unsurların ve eenebilerin zevk ve safasına, refah ve saadetine ait olan bir ihracat parası idi.

Halbuki Türkiye Cumhuriyetinde yapılan ihracatın her santimi bile sırf Türk milletinin ken-

di varlığına ve saadetine taallük eden bir paradır.

Cümhuriyetin teessüsünden evvel memleketimizde deniz ve kara nakliye vasıtaları kâmil eenebi eller ve eenebi kafalar tarafından idare edilir, hatta en ufak amesi bile gayri Türk unsurlardan bulunurdu Cümhuriyetin teessüsünden evvel memleketimizde ne kadar faal kredi müessesesi varsa, bankalar varsa hepsi gayri Türktü. Sanat ve ticaret kâmil gayri Türk unsurlar elinde idi. Hulâsa iktisadî hayatın memleket dahilinde ve icap ettirdiği bütün mesai sahaları, nafî ve müsmir vasıtaları Türk olmayan unsurlar elinde idi. Hepimiz bu memlekette hiç olmazsa rubu asır kadar yaşamış ve İzmir, İstanbul, Bursa gibi ve buna mümasil bir çok memleketlerimizi tetkik gözüle olmasa bile teecessüs gözüle görmüş vatandaşlarız. Hepinize sorarım, o zamanlarda bu memleketlere ve bu diyarlara gittiğiniz vakit orada terennüm eden, neşe süren refah ve saadet içinde yaşayan Türklerin kaçına tesadüf ederdiniz? o zaman Türkün nasibi, yetiştirdiği çocukların hepsini Yemen çöllerinde, Arnavutlukta ve yahut Makedonya mezbahalarında kurban vermek, şehit vermektir. Bu memlekette dolıştığımız zamanlarda ya beli bükülmüş, ak sakallı ah ve enin içinde vakitini geçiren yahut nafakasını tam alamamış, sıksa ve zayıf bir Türk çocuğuna tesadüf ederdiniz. Genç ve dinç çehre ile biraz kan taşıyan bir Türke tesadüf etmenin imkânı var mı idi?

Arkadaşlar; muhalif matbuatın ara sıra bahsettiği bir işsizlik meselesi vardır ve arasıra muhakeme kabiliyetini kendisinde tam bulundurmayan, bu gibi meseleleri tetkik ve tefahhus ve muhakeme etmek ve ondan sonra karar vermek kabiliyetinde bulunmayan her hangi bir vatandaş niha-yetsiz tasibata sevk edilecek bir lisanla yazılan intihar hadiselerinin işsizlikten mütevellit, milletimizin maruz kaldığı vaziyetin izah ve tefsirini o yazılarda okumak, her halde arzettiğim gibi düşünebilmek kabiliyetinden mahrum olanlar için çok feci ve çok elim bir vaziyet gösterir.

Arkadaşlar; bittabi memlekette bu gün işsizlik vardır, memlekette bu gün iş bulamayan vatandaşlar vardır. ve bütün dünyada da vardır. Fakat bütün dünyadaki işsizlikle bizim işsizliğimiz arasındaki ana hattı, ana sebebi, kuvvetli sebebi her halde bulmak, aynı zamanda millete göstermek lâzımdır. Arkadaşlar, eğer Türkiye Cumhuriyeti askerliği bir buçuk seneye indirmiş ise ve eğer Türk gençleri askerliği bir düğün yapar gibi yaparak

kaş ile göz arası yuvasına dönüyorsa, Türkiye Cumhuriyeti milletin yetiştirdiği gençleri manasız ve bisut seferlerde, harplerde şehit etmiyor, harcanmıyorsa onları sağ ve salim memlekete teslim ediyor ve bırakıyorsa bu bir cürüm müdür? (*Asla asla sesleri*).

Fakat arkadaşlar Avrupada hüküm süren işsizlik böyle değildir. Bir dakika sonra cihan buhranına temas ettiğim vakitte göreceksiniz ki oradaki işsizlik marazidir, tehlikelidir, Avrupayı felâkete götüren bir işsizliktir. Bizim memleketin işsizliği yani Cumhuriyetin Türk gençliğine Avrupa komüyonculuğu, ticaret san'at, şimendiferleri bütün sahilleri eksplovata etmek, vesaiti nakliyenin kâffesini kendi ellerinde kendi zekâları ve kendi malûmatlarıyla idare etmek imkânını vermek ve nihayetsiz mesai sahaları hazırlamak olduğu için milletin veludiyetinin itlâf ve israf edilmemesi yüzünden nüfusun artması bizim için korku verecek bir işsizlik değildir. Bilâkis bizim göğsümüzü kabartan, bize ati için daha sağlam ümit verebilecek bir vaziyettir. Bu hakikat böyle iken hiç bir vakitte hiç bir gazetede, hiç bir yerde buna dair bir noktaya tesadüf edememek, bizim için, bütün dünyanın ve hatta bütün milletlerin tarihî hayatlarında ebedî ve ezeli müstesna bir mevki işgal edecek olan Türkiye Cumhuriyetinin ve onun banisi olan büyük dahinin ve fırkasının bu günkü vaziyeti için ne elim bir hakikattir.

Muhterem arkadaşlar, memleketimizin iktisadî vaziyeti, bilhassa bir senedenberi bütün cihanda hüküm sürmiye başlıyan buhrandan sonra başlar ve herhangi bir matbuua veya herhangi bir gazetede buna dair bir malûmat ve fikir edinmek arzusununu göstermiş isem, onlara uymak icap etseydi, büyük bir dalâlete sapmaktan başka bir neticeye varmak benim için kabil olamazdı.

Arkadaşlar; son bir asır zarfında beşeriyetin yaşadığı en mühim ve en bariz 8 kadar buhran vardır. İki senedenberi başlıyan, ne vakit ve nerede biteceği hiç bir iktisatçı tarafından söylenilemeyen bu günkü buhranın esasları orijinleri sebepleri bu 8 buhranın her hangi birinin sebebine, orijini ile alâkadar değildir. Başlıyan bu inkılâbın izahı için, tavihi için, tetkiki için bir çok iktisat âlimleri meşgul olmuştur. Semavi nazariyeler, istihlâk nazariyeleri, tahtelistihlâk nazariyeleri, para nazariyesi, fazla istihsal nazariyesi ve buna mümasil bütün nazariyeler bu gün hüküm süren buhranın izahı ve tavihi için hiç bir vakit kâfi

gelmemiştir ve esasen gelemez. Çünkü bu buhranın esasını her halde çok başka yerde ve çok başka sebeplerde aramak lâzımdır.

Arkadaşlar; bu buhrana anlaşılan fabrikası olması münasebetile bununla fazla meşgul olmak zamanını bulamıyan veya istemiyen Belçikalı (Hayilman) isminde bir sanayici tarafından ancak temas edilebilmiştir.

Mumailiyh avrupa buhranı için en esaslı sebep olmak üzere şu fikri serdetmiştir. Umumî harpten evvel 300 milyon müterakki Avrupa halkı fennin terakkisi ile ellerine geçirdikleri endösteryel bir idare ve inkilâplar orada çok daha evvel başlamak münasebetile bir asır bu kadar zamandanberi tekâsüf ettirdikleri kuvvetli sermaye ve sanayi ve kültürleri sayesinde bir milyar beş yüz bin milyonluk halkın mutasarrıfı ve doğrudan doğruya bu halkı istismar eden iktisadî bir şebeke idi ve bunun esası, müstemleke devrinden başlar.

Avrupa, Asyayı, Afrikayı, Okyanosyayı hatta kısmen Amerikayı umumî harpten evvel sanayi ile, parası ile istismar eden ve o suretle cihan iktisadiyatındaki manzumesinin revişini, ahengini tanzim eden bir mahiyette idi. Umumî harpten sonra bu gün Avrupa değil, Asyayı Afrikayı, Okyanosyayı hatta bizzat kendi Avrupasını bile parası ile, sanayii ile idare edemeyecek bir vaziyete düşmüştür. Bu gün Avrupanın yegâne efendisi ve yegâne müstemiri Amerikadır. Amerika Avrupa harbine girmek için çok güzel tetkikler yapmış, vaziyeti çok iyi anlamış ve nihayet harbin hangi şekilde ve ne suretle kazanılacağını tetkik ettikten sonra harbe girmiştir ve bu suretle Avrupanın bütün iktisat menbalarını, çalışma tarzlarını tamamen kendisine mal etmiştir. Bir Avrupa filezoto son neşrettiği bir makalede bundan bahsederken,

(Biz Amerikayı kendi hayatî düsturlarımızla beşeriyet serbestisi, beşeriyet hürriyeti için bizim yanımızda taraf almış zannediyorduk, ne kadar aldanmışız.) diyor.

Arkadaşlar; umumî harpten evvel bu kadar kuvvetli bir vaziyete istinat ve cihan iktisadiyatını tedvir eden Avrupa iktisadiyatı umumî harpten sonra milletlerin intibah tarihî esaslı ve velvedar bir tarzda başladıktan sonra en zaif ve en nahif milletler bile iktisadî istiklâllerini temin etmek için uğraşırken, tam ve kâmil millî bir iktisat sistemi takip olunurken hiç şuphe yoktur ki Avrupa sanayii dünden daha fazla bu gün, bu günden daha fazla

yarın çok müthiş tehlikeler geçirecektir.

Arkadaşlar; 1919 denberi, Avrupa matbuatını takip edenler bilirler, (reglaman dolape) sulhün tanzim ve tesisinden bahsolunur. Bu gün 1931 deyiz, halâ gazetelerde bunun tafsilâtı... Sulh halâ tanzim edilememiştir ve edilemez de. Avrupa devletleri bir çok Asya ve Afrika milletlerini seferber ederek hürriyet istiyoruz, milletlerin hürriyetini arıyoruz diye imparatorlukları yıkmışlardır.

Zannediyorlar mı ki, bu inhidamdan sonra inkişaf eden beşerin dimağı onların imparatorluklardan daha berbat, daha müziç olan müstemleke hayatını yaşatıp devam ettirecektir? Asla! ve bundan dolaydır ki 1919 uzaklaştıkça sulh bir hayal oluyor, sulha varabilmek imkânsız kalıyor.

Arkadaşlar; cihan iktisadî vaziyetinin şu şekile bilhassa Avrupanın omuzlarına yüklenen bu elim ve müthiş vaziyeti tasavvur ediniz.

Bir dakika evvel bizim memleketin iktisadî vaziyetini söylemiştim. Harabezar haline gelen bir imparatorluğun inhidamından sonra Dumlupınarda, İnönünde 9 Eylülde ve Lozanda kudretli ve bütün hayatî varlıklarına sahip bir Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur ve bu Türkiye Cumhuriyetinin iktisadî sahası da teessüs ettiği dakikada en zengin, en müreffeh ve en iyi şehirlerinin, baştan başa yanmış bir halde bulunmuş olmasına rağmen bu gün o şehirlerin tamamile yapıldığını, şehirlerde çalışan halkın 1923 senesine nazaran bu günkü siasmaın iki defa, üç defa nisbetinde tezayüt ettiğini görüyoruz. Arzetmek istiyorum ki umumî harbin infilâkında Avrupanın nazarmında homme malade vaziyetinde kalan Osmanlı İmparatorluğunun hasta adam bildiğimiz Osmanlı İmparatorluğunun yerinde bu gün gürbüz, dinç, sportmen, bir Türkiye Cumhuriyeti yaşamaktadır.

İktisadî, içtimaî ve fikrî elemanları terakkiye, inkişafa ve yükselmeğe doğru kuvvetli adımlarile yürüyen bir varlıktır. (*Alkışlar*). Buna mukabil arkadaşlar, Osmanlı İmparatorluğuna bu ismi veren Avrupa baştan başa hasta, mariz ve elim bir vaziyettedir.

Arkadaşlar; buna temas ederken hiç bir vakit hatırımdan geçirmek istemiyorum ki vaktile onlar mirasına konmak için bu hasta adamın ölmesini dört gözle beklerlerdi. Ölmesini 20 inci asır medeniyetinin inkiraz bulmasını arzu ettiğim için bu mukayeseyi yapıyor değilim. Fakat cihan hadisatının milletlerin mukaddesatı üzerinde bir kaç sene zarfında oynadığı kudretli rollerin ufak bir muka-

yesesini yapmak için arz ediyorum.

Arkadaşlar; rakamların belâğatile hadiselerinin en vazih ve en ağır ifadesile bizim iktisadî vaziyetimiz bu şekilde iken matbuatımızın baştan başa millete (bazıları müstesna olmak şartile) yaptıkları telkin nedir? Hükümet, cümhuriyet hükümeti yanlış iktisat siyaseti takip etmiştir. İktisadiyatımız tehlike geçirmektedir. Biz iktisadî vaziyetle elim bir vaziyete düşmüşüz, bu vaziyetin sonu ne olacaktır, diye düşünecek vaziyete sokmuşlardır.

Arkadaşlar; hiç şüphe yoktur ki bu gün Türkiye Cumhuriyetinin iktisadî vaziyeti Osmanlı İmparatorluğu zamanında bu yerlerin iktisadî vaziyetinden çok yüksek ve çok mükemmel bir halde olmakla beraber her halde şimdi verdiği 6 senelik zamana nisbeten yani 928 den sonra başlayan iktisadî hayatımızda cihan buhranının tesiri ile ihracat mallarımızın fiyatlarının düşmesi, sermayenin, hassas olan sermayenin faaliyet sahasından çekilmesi yüzünden bir sıkıntı ve esaslı bir sıkıntı geçirmekteyiz ve fakat arkadaşlar, aynı vaziyette bulunan bütün Avrupa, Amerika ve cihan milletleri bu sıkıntı vaziyetlerini tetkik ederken, sebeplerini araştırırken hiç bir vakitte milletlerine yeis ve nevmidi verecek neşriyat yapmıyorlar. İktisadî vaziyetlerin ıslahı için her nerede ve her ne zaman kongreler aktedilmişse bunların hiç birinde bütün milletlerin murahhasları kendi milletlerini yeis ve nevmidiye düşürecek söz söylemiyorlar. Bu senenin iptidasında beynelmilel ticaret odasının bir kongrasinde 37 bu kadar milletin murahhaslarının, bilhassa İngiltere murahhasının bu husustaki sözleri, bu gün Türkiye iktisadiyatını tenkit ediyoruz diyenler için büyük bir ders teşkil edecek tarzdadır.

Arkadaşlar; İngiltere murahhası diyor ki: (başlayan buhranı nasıl bitireceğiz, buna nasıl karşı koyacağız? Bir çok şeyler söylenmiştir, bir çok çareler taharri edilmiştir. Fakat bence nazarı itibare alınacak en mühim mesele, genç neslin üzerinde ümit telkin etmek, manevî kuvvetlerini takviye etmek olacaktır.)

Arkadaşlar; bu gün iktisat ilminin ifadesi; psikolojik hadiseler, siyasî akide ve hadiselerle, felsefi hadiselerin heyeti mecmuasıdır, denilebilir. Bir milletin iktisadiyatını, en kuvvet ve kudretli olmak üzere, o milletin enerjisinde aramak lâzımdır. Bu gün ve yarın iflâs edeceğim diye bir dükkân açamayacak kadar korkulursa yarın paramı kaybede-

ceğim diye cebinde bulunan bir kaç kuruş ikraz edilemez ve bir iş yapılamazsa, memleketin bütün çalışkan gençliği betbinliğe düşerse bu milletin istikbalinden ne beklenebilir? Bilhassa kuvvei maneviyeyi, istikbali tahrip noktasından, yapılan istizah hükümet tarafından verilecek olan cevapta bu noktanın da sarahatle ve kat'iyetle ifade edilmesini çok temenni ederim.

Arkadaşlar; değil bizim gibi yeni teşekkül eden hükümetlerde, hatta en eski, en kudretli millet ve hükümetlerde bile bu gün dahilî ve beynelmilel buhran vaziyetlerini tetkik ederken, demokratik hayata alışmış ve o hayatı kavramış olan memleketlerde matbuata bir nazar atfedersek bizim iktisadiyatımızı tetkik ederken düştüğümüz müthiş vartanın ne derece büyük olduğunu anlamak kolaydır.

Fransızlar buhran geçiriyor, fakat hiç bir fransız gazetesinde hiç bir Hükümet recülüne iflâs eden filân tüccarın katilidir, denmemiştir. Amerika, Almanya buhran geçiriyor. Almanyada senelerdenberi milyonlarla çalışan mühim ve kuvvetli ve son derece nafi firmaların ihtiyar, aksakallı müdürleri buhrandan kendilerini (Rayn) nehrine atmak suretile intihar etmişlerdir. Fakat hiç bir alman gazetesi bunların katili filân başvekilidir, dememiştir.

Arkadaşlar; muhalif matbuat, muhalif fikir dediğimiz bu memlekette devam eden zihniyet, bunu da bize söylemiştir. Memleketimizin bir şehrinde nasılsa vaziyet koruyamıyarak ve bir hastalık neticesi olarak hayata hatime çeken zavallı bir vatandaşımızın akibeti elimesini gazetesine kaydederken bunun katili İsmet Paşadır demiştir.

Yusuf B. (Denizli) — Ne büyük haksızlık.

Durgut B. (Manisa) Devamla — Arkadaşlar; iflâs eden tüccarın katili İsmet Paşa ise size sorayım, memleketimizde bilhassa yeni harfler çıktıkdan sonra çok fazla okumağa başlayan fakat muhakemesi noksan ve krit olan vatandaşlar memlekete bu kadar hizmet etmiş bir adamın iktisadiyat sahasında vatandaş öldürdüğü kanaati hasıl olursa rica ederim muhalefet için de olsun, muvafakat için de olsun istikbale ne elim bir manzara getirir.

Arkadaşlar; demindenberi muhtelif zamanlarda bu memlekette çıkan muhalif matbuatın ve bu matbuatın takip ettiği cereyanların elim âkibetini tasvir ettiler. Fakat bilhassa benim arzu ettiğim bir nokta tamamen teşrih edilmemiştir. Serbest matbuat hiç şüphe yok ki, demokrasi sistemi ile idare olu-

nan yerlerde, resikârda bulunan fırkaya ve resikârda bulunanlara atak yapar, hücum eder ve onları yıkmak, onları devirmek, onların yerine geçmek için çalışır. Bu demokratik idarelerde serbest matbuatın hüküm sürdüğü yerlerde en muhterem ve en eyi bir silâhtır. Fakat size sorarım, atak edilen fırka hangi fırkadır? atağı yapanlar kimlerdir? Fransada sosyal demokrat muhafazakârı yıkmak için atak yapar. Muvaffak olduğu gün Millet Meclisinin kürsülerinin yerinde beş vatandaş yerini diğer beş vatandaş işgal eder. Bu memleketin idari insicamı memleketin dahilî ve haricî asayışı ve selâmeti sarsılmadan, hiç bir şey hissedilmeden idare devam eder gider. Yalnız bir farkla, o da memleketin iktisadiyatında fertçilik devam ediyorsa onun yerine devletçilik gelir. Başka şekilde ve fakat ferilerde bir tahavvül hasıl olur. Halbuki size sorarım; Volkan resikârda bulunan fırkaya hücum ederken onun yerine hangi fırkayı geçirecekti? Bu gün muhalif matbuat denen matbuat bu fırkayı yıkmaya çalışıyor. Yerine hangi fırkayı idame edecektir? Bu gün hücum edilen fırka demindenberi izah ettiğim gibi altı asırlık Osmanlı İmparatorluğunun bu memlekette bıraktığı elemeleri, ıstırapları, mahrumiyetleri, felâketleri kendine maletmiş, bin bir cidale karışmış, cihan hukukuna galebe çalmış ve nihayet bir Türkiye Cumhuriyeti meydana getirmiş Müdafaai Hukuk namından sonra Cumhuriyet Halk Fırkası namını almış prensiplere ve şayanı dikkat fikirilere, bu memlekette Osmanlı İmparatorluğunun ve belki de bütün Türk Hükümetlerinin idari hayatlarında görülmiyen prensiplere müstenit idari, siyasî iktisadî ve igtimaî sahalarda çok yararlı ve krymetli adımlar atmıştır. Bunu yalnız benden dinlemiyorsunuz. Bunu yalnız ben söylemiyorum. Memleketimizi bilen bütün yar ve ağyar bu gün bunu bar bar bağırıyor.

Arkadaşlar; eğer ben kendi lisanımdan başka bir lisan bilmiyen bir vatandaş olsaydım kendimi dünyanın en zavallı ve betbaht bir adamı zannedecektim. Çünkü bu gün eenebi neşriyatında, eenebi lisanlarında memleketim için yapılan tetkikleri, hatta bir kadın tarafından bile bu memlekette yapılan tetkik ve te-tebülları, Türkiye Cumhuriyetinin teessüsünden sonra Türk milletinin hali hazır ve istikbali için attığı sağlam adımların kuvvet ve kudretini bir de eenebi gözile görerek ve dinliyecek bilgimi ve kabi-

liyetimi takviye edebildim. Bu memlekette cenabi li-sanlarını bilerek bunları takip eden kaç vatandaş vardır? ve bu zavallı vatandaşları biz ya para kazanmak, yahut şahsî bir infiali tatmin etmek yahut ceh-linden, zavallılığın dan bilistifade memleketi yıkmak için, bazı düşman unsurların iktisadiyatımız hak-kında yaptığı menfi propagandalara alet olmak su-retile bu vatandaşlara bedbini telkin etmek, vaziyetimizi elim göstermek şeklini kabul etmek mat-buat serbestisi midir; matbuat hürriyeti midir?

Arkadaşlar; memleketi bu hale getiren ve bu gün idare eden fırka, bu fırkadır. Bu hücumlar bu fırkaya yapılırken bu fırka devrilirse yerine gelecek fırka hangi fırka olacaktır? Bu gün bizim için halledilmesi lâzım gelen en esaslı hareket noktası buradadır. Bu memleket için serbestii mat-buat olabilir. Fakat rejime ve devleti idare eden teşkilâta karşı hücum etmek, onu çürütmek, yap-lacak hataların en dehşetlisidir.

Muhalifler dikkat etmiyorlar mı, görmüyorlar mı ki, bu halden istifade eden ne muhalifler ne de resikârda bulunan kimselerdir. Anarşiden istifade eden ve intikam hissile ayaklanan her hangi bir salis varlığın harekete başladığı günde, bizim-le beraber onların da başlarının kesildiğini görmemişler mi, bilmiyorlar mı?

31 mart vakasında Hüseyin Cahitten evvel mu-halif fırkada bulunan gençlerin başı kesilmişti. Biz halâ bu vaziyetteyiz. - 5 sene zarfında bu mem-lekete cümhuriyetin getirdiği, yeni sistemlerin, yap-tığımız teceddütlerin sağlamaştığına, tam bir ser-bestî içinde bunları münakaşa edebileceğimize kani miyiz? ve bu muhalifler bukanaatı mı taşıyorlar?

Arkadaşlar; iktisadî sahada muhalif matbuatın yürüdüğü yol çok tehlikeli bir yoldur ve bu yol hak-kında Hükûmetin ne düşündüğünü ve bu hususta ne gibi tedbirler aldığını ve bilhassa bu propağan-dayı karşılamak için ne gibi hazırlıklar yaptığını anlamak benim için buraya geldiğimdenberi en kuv-vetli bir emel halini almıştır. Ve çok ümit ederiz ki Hükûmetimiz bu vaziyeti lâyük olduğu ehemmiyetle kavrasın ve bütün memleket ve millet namına hiç olmazsa tetebbu vasıtaları noksan olan gençliğimize istikbal gayet sağlam, sarıh ve kat'î bir yol gösterebilecek bir vaziyet ihzar etsin ..

Arkadaşlar; iktisadî vaziyetin bütün ince nok-talarını her halde iktisatçı olmıyan benim gibi bir vatandaşın halledeceği kat'iyetle kabul edilemez. Bu noktalara temasın aneak bir amatör sıfatıyledir. Çok temenni ederim ki muhalif matbuat da dahil

olduğu halde bu noktalar üzerinde milleti tenvir edecek esaslı yollardan yürümeğe başlayalım. Yok-sa demokrasilerin parlamento hilelerini, desisele-rini, fantazi kısımlarını ifade eden matbuat serbes-tisi bizim için daha çok uzak ve çok tehlikeli bir yoldur. (Alkışlar).

Reis — Buyurun Yusuf Bey!

Yusuf B. (Denizli) — Arkadaşlarımız, her şeyi söylediler. Bendeniz sarfı nazar ediyorum.

Hamdi B. (Mersin) — Muhterem Efendiler; memleketimizde ötedenberi anlaşılmıyan ve henüz halledilmemiş bulunan bir matbuat hürriyeti ve bu hürriyete istinaden yapılan bir muhalefet vardır. Bu sözlerimle matbuat serbestisinin aleyhtarını oldu-ğum zannedilmesin. Kanun dairesinde matbuat serbestisinin en har taraftarıyım. Vatanî ve millî hislerle samimî olarak yapılan tenkidin memleket için nafi olacağına kaniim. Fakat efendiler, mem-leketimizde zaman zaman doğan ve son günlerde taşkımlığının son haddine vasıl olan muhalif neş-riyatta samimiyetten zerre kadar eser olmadığı gibi bunların bu neşriyata imkân bulabilmeleri-nin de matbuat hürriyetile zerre kadar hiç bir za-man alâkası yoktur. Her hürriyet müteakabil hür-riyetlerle tahdit edildiği gibi matbuatın serbesti-sine güvenerek gazetelerde yazı yazanlara her şe-yin fevkinde vatan ve milletin yüksek menfaatle-rini göz önünde tutması ve yazı yazanların, yazı yazarken viedanlara hakim bulunması icabeder. Maalesef bizde muhalefet namı altında yaşayan matbuat daima memleket için zararlı, daima tah-rik edici ve tahrip edici olarak tecelli etmiştir. Bu; vatanın bir çok evlâdının masum kanlarının dökülmesine ve bir çok servetin beyhude yere he-der olmasına sebep olmuştur.

Misal mi istiyorsunuz? daha dün denecek kadar yakın mazide hepimizin bildiği ve hepimizin yaşadığı zamanlara ait hadiseleri zik-retmek kâfidir. 31 mart vakası, Balkan felâketi, Şeyh Sait isyanı, Memmen irticar daha dün dene-cek kadar yakın hadiseler, yakın mazilerdir. İşte bu hadiselerin esbap ve avamili arasında matbua-tın muzır neşriyatı ön safta gelir. Muzır neşriyat, çünkü bunlar tenvir ve irşat edici değil, yakıcı, yıkrıcı, yıpratıcıdır. Bunlar irşat ve tenvir için yazı yazmazlar, yılan gibi zehir kusarlar (*Bravo sesleri*). Bunlar içerisinde hapishane kaçkınları, İstiklâl Mahkemesi mahkûmları, işgal zamanında milletimizin kanı bahasına elde ettiği şerefi düş-mana para mukabilide satanlar da vardır.

Bu mazileri lekeli olanları Saip Bey arkadaşlarımız, malûmunuz veçhile izah etti, gözümüzün önünde bulunan bu mel'unlar yaradılış ve düşünüşleri, mevcudiyetleri, ruhları itibarile müsbet değil menfidir.

Bunlardan inkılâba hizmet gözetmek abestir. Vatana derecesi merbutiyetleri ve mazileri meydanda olan bu adamların hürriyeti matbuat vardır diyerek gazete çıkarmasına, gazete sütunlarında yazı yazmasına imkân vermek, müsaade etmek doğru mudur efendiler?

Muhterem efendiler; bilhassa son zamanlardaki nezaket ve nezahetle gayrikabili telif olan yazış tarzları matbuat nam ve hesabına insanın yüzünü kızartacak derecede müstehecn küfürler koleksiyonu şeklini almıştır. Apaş lisanı denilen, külhan beyi konuşmasının çok dununda olan bu yazış tarzlarına da gazete lisanı mı diyeceğiz. Bu yazıların seciye ve ahlak üzerinde, bilhassa yarımın mukaddesatına hâkim olacak olan yavrularımızın üzerinde yapacağı menfi tesirlerin fecaati bir lahza düşünülürse insanın tüylerinin ürpermemesi mümkün değildir. Memlekette şeref ve namusile tanınmış şahıslara tecavüz eden onların namuslarile oynamak, bütün bir ömrün bedeli uzun zamanlar zarfında kazanılmış şerefleri kesre yeltenmek, bunun için icap ederse yalan havadis neşretmek; bu adamlar için pek basit şeylerdir. Bunlar ancak büyük badirelerin ve muazzam inkılâpların yetiştirebileceği ve yaptığı işlerde milletin yüksek emniyetini kazanmış olan şahıslara tecavüzden çekinmemişlerdir. Hatta efendiler, bunlar inkılâbın yaratıcılarına, istiklâlimizin kurtarıcılara dahi dil uzatmak eüret ve küstahlığını göstermişlerdir. Bunların maksatları küfürlerle halkın nazarı dikkat ve merakını celp etmek, acaba bugün ne marifet yumurtlamışlardır diye gazetelerin sürümünü temin etmek, sonra yüksek şahıslara tecavüzle onları halkın nazarında küçültmek, sonra her yapılan şeyi fena göstermek suretile hükûmetin otoritesini kırmak ve diğer taraftan tahrikât yaparak nerede isyan havası esecek diye beklemek ve bu keşmekeş içerisinde bir şey kapabilmektir. Bunun ismine de muhalefet diyorlar.

Efendiler; bunun adı açıkça, düpedüz hiyanettir (*Bravo sesleri, alkışlar, alçaktırlar sesleri*).

Bunlar bazı vatandaşlarımızın saffetini, Yüksek Meclis ve Hükûmetimizin hürriyeti matbuat aşkından mütevellit musamahasını istismar ediyorlar. Hürriyeti matbuat bu mudur ? Bu fiiller hür-

riyeti marbuat nam ve hesabına işlenen cinayetlerdir.

Muhterem efendiler; bunların hareketleri her hangi yanlış bir kanaat mahsulü veya her hangi bir zuhul neticesi olarak tutulan sakim yolda yürümekten ibaret değil, tamamen kastidir. Ahlâkî, iktisadî, içtimâî bünyemize, Cümhuriyet rejimine karşı hal ve âtiye ait bir kasıttır. Buna daha ziyade müsamaha etmek memleket için çok feci neticeler tevhit edebilir. Efendiler; bu nesil bir kaç sene içerisinde asırlık inkılâplar yapmıştır. Fakat matbuat sahasında ufacık bir ıslahat yapılmamıştır. Bu kadar muazzam inkılâp yapanlar acaba matbuat sahasında cezri adımlar atmaktan âciz midirler? Elbette değil. Bunun zamanı gelmiş ve hatta geçmiştir. Dairei intihabiyemden müteaddit mektuplar alıyorum. Memleketin huzur ve sükûna çok muhtaç olduğu bir zamanda bunu ihlâl edenlere, halkın yüksek itimadına mazhar olan zevata tecavüz edenlere çok mukaddes tanıdığımız rejime kastedenlere halâ niçin bir şey bilmiyor diyorlar. Efendiler bu hale milletin ve vaziyetin tahammülü kalmamıştır. Vahdeti milliyeyi sarsan kast ve tecavüzlere nihayet verilmesini istiyoruz. Hükûmetimizin de bu hususta ne düşündüğünü anlamak istiyoruz?. (*Alkışlar*).

Reis — Buyurun Şerif Bey!

Nazifi Şerif B. (Antalya) — Efendim; bendenizden evvel söz söyleyen arkadaşlar, meseleyi o kadar güzel teşrih ettiler ve bu matbuat hainlerinin mazisi, emelleri hakkında okadar güzel sözler söylediler ki; ben bunlara bir şey ilâvesine lüzum görmez, bütün kalbimle iştirak ederim.

Rasih B. (Antalya) — Muhterem arkadaşlar; benden evvel söz söyleyen arkadaşlarımızın matbuat hürriyetini sui istimal ederek şöyle yaptılar, böyle yaptılar diyerek idarei kelâm ettiler. arkadaşlar; bendeniz öyle demiyeceğim; esasen çalışmaya başladıkları gündenberi bu adamlar yaptıklarını yapıyorlar. Burada kaç mahkemenin sicili okundu, kaç ticarethane dolandırıldığı söylendi, ve bilmem hangi düşmanlarla iştirak ettiklerinden bahsedildi. Şuhalde cephe, matbuat hürriyetinin sui istimal cephesi değildir. Memleketin ve milletin istiklâline karşı alınan bir cephedir bu. Bunu bu noktadan muhakeme etmek lâzımdır (*Doğru sesleri*).

Arkadaşlar; daha ilk istiklâl mücadelesi başladığı gün Arif Orucun Anadoluya ne suretle geçtiğini, Çerkes Etem ve avnesile nasıl çalıştığını ve kaç defa istiklâl mahkemesi kürsüsü önünden

geçtiğini arkadaşların söylediler. Şimdi mükerren bu milletin hürriyetine, bilhassa vatanın erdiği son iktisadî ve malî istiklâlê karşı cephe alan bu adamdan ne ümit ediyoruzda matbuat hürriyetinden istifade etsin veya etmesin diyoruz? efendiler; bu adam milletin, istiklâl mücadelesile uğraştığı günlerde, ona hiyanet için, bin bir çareye baş vurmuş hain bir mahlûktur. Bu mahlûk nasıl olurda; matbuat hürriyeti denilen mukaddes bir mefhum altında; bize sövecek, millete sövecek ve milletin istiklâlile alay edecektir? Aklımın ermediği nokta budur. Nasıl olurda bu adam gazete çıkarmak için ruhsat alır? Bir kaç defa İstiklâl Mahkemesinde; vatana hiyanet ve vatana bilmem ne maddelerinden dolayı muhakeme edilmiş bir adam gazete çıkarır? Gazeteyi kendi namma çıkarmıyormuş... Kimin namma olursa olsun.. Bu adam nasıl yazı yazabilir?

İkinci nokta; Amerikada, bilmem ne heriflerin tahtı terbiyelerinde yetişmiş adamdır diye Matbuat Müdürü Umumisi yaptığımız adamın oradan nasıl çıkarıldığını bilirsiniz. Çıktıktan sonra onun ve refikasının bir mecmualık hayatları vardır. Bu mecmuaları yüzünden Hükûmetin aldığı tedbirleri, Emniyeti Umumiyede ve Erkânı Harbiyede bir tetkik yaparsanız anlarsınız. Onların mahiyetlerini böylece daha iyi kavramış olursunuz.

Şimdi bu adamlar matbuat serbestisini sui istimal müerimi değıldirler bu adamlar doğrudan doğruya milletin ve memleketin istiklâline karşı cephe almıştır.

Arkadaşlar vatanımızın cenup ve cenubu garbî sahillerinde bulunan hemşehrilerimiz biraz fazla hassastrılar, mevzuda biraz acı söylersem beni mazur görünüz. İstiklâl mücadelesinin devamında, işgal altında bulunan yerler nasıl kurtarıldı. Ne kadar acı fedakârlıklarla kurtarıldı? Bunu çok iyi takdir buyurursunuz ve hepimiz böyle düşünecek olursanız şuna kanaat edersiniz ki; o mücadele günlerinde düşmanların yanında demin bir arkadaşın söylediği gibi bu mavi bayrak dururken buraya kırmızı bayrak neye gelsin diye söylemek eüretini gösteren bir herif gazete çıkarsın belki okumuşsunuzdur. İzmir gazeteleri mevzubahs ediyor. İstanbul gazeteleri de onlardan iktibas ediyor. Bir baba kızını satabilirmi diye bir şey var. Mevzubahs olan yine o Kırye Sırrı idi. Hayır satmadım yalnız 18 yaşımı ikmal ettiğinden okumak için amerikalı misyonerlere verdim. Okutuyorlar diyor evet okutacaklar. Sonra gelecek babası gibi olacak. Efendiler;

bu kadar elim vaziyetler, bu kadar acı günleri yaşayan bu günkü nesil zannederim ki; bu adamların mazilerini çok iyi bilir. Bu günkü nesil bunların yaptıklarını matbuat hürriyetidir, matbuat münakaşasıdır şeklinde kabul edemez. Bu adamlar doğrudan doğruya bu milletin, bu memleketin aleyhinde cephe almış adamlardır. Fırsat gözetiyorlar. Fırsat buldukları gün başlarını kaldırıyorlar.

Efendiler; Menemen vak'asını bir kerre gözünüzün önüne getirin adeta çıldırmış dereceye gelen köylüyü o derecelere getiren kimdir, bunların neşriyatı değılmidir? Bunlar hakkında niçin tahkikat yapılmadı, niçin tahkikat tamik edilmedi?

Muhterem arkadaşlar; çok rica ederim, bir defa, Balkan harbini, bir defa da ona tekaddüm eden günleri gözünüzün önüne getirin, memleketi idare eden fırkanın ufak bir zaftı Balkan harbi felâketini doğurdu. Bu onların başına ne felâketler getirdi. Onun için memleketi idare eden fırka, bu millete karşı büyük bir vazife karşısındadır. Çünkü bu sefillerin vaziyetini tamamen bu millete öğretmek ve göstermek borcumuzdur. Bunlar bu memlekete bu millete hitap edecek vaziyette bulunmamalıdır, hakları yoktur, çünkü millete hiyanet etmiş adamlardır. Onun için çok âcil olarak bunlar hakkında tedbir alınmasını teklif ediyorum ve Hükûmetten ne gibi tedbirler aldığını öğrenmek istiyorum.

Reis — Söz istiyen bir zat kalmıştır. Ondan sonra Hükûmete söz vereceğim, Söz istiyen arkadaşlardan Fazıl Ahmet Bey vardır. Hükûmetten sonra o söyleyecektir. Son söz mebusundur.

Galip B. (Niğde) — Muhterem arkadaşlarım; en son sözü bendeniz söyleyeceğim, yorulduunuz, binaenaleyh gayet kısa ve muhtasar maruzatta bulunacağım.

Bazı matbuat neşriyatının gidişi filhakika istikbal için endişeli bir manzara göstermekte olduğundan bu hususa dair bendeniz de bir kaç söz söylemek istiyorum.

Bilmem nedendir. Bizde matbuat hürriyeti hemen daima sui istimal edilerek bundan maksut olan faydeli gayeden uzaklaşılır. şahsî tecavüzler ve tenkitler baş gösterir. Memleket âfakını bulandırıcı, karartıcı yazılar bilâ teemmül yazılmağa başlar. İşte bu günkü vaziyet ve manzara bundan başka bir şey değılidir.

Buna dair misaller mi lâzımdır arzedeğim: Milletın lisanı olduğu idia edilen ve fakat hakikatte tezvirden başka bir maharetleri görülmeyen

bazı gazetelere bir bakın! lisanları acaba temkin, itidali ve vakarile tanınmış Türk Milletinin lisana hiç benziyor mu? ibareleri türkçe olmasa bunlara insanın Türk gazetesi değildir diyeceği gelir. Şimdiye kadar işitmediğimiz, hiç bir yerde tesadüf ederek okumadığımız müstehecn elfazın lûgatçesini merak edenler ancak burada bulurlar. Hürriyeti matbuat vardır diye yapılan ve adına tenkit denilen şeyi alabildiğine hadsiz, hudutsuz bir surette şunun bunun haysiyet ve şerefine tecavüz etmek ve bir gün sonra tekzibe uğrıyan asılsız, esassız şeyler ile halkın efkârını mütemediyen teşviş eylemek midir? içinde yaşadığımız iktisadî buhrandan mütevellit sıkıntılı günlerde matbuattan beklenen ve beklenecek olan isabetli, ilmî vatanperverane mütalealar bunlar mı olacaktır?

Hükûmeti tenkit eden bazı matbuata hitap ediyorum tarzı tenkitlerinden millet için bir faide mi yoksa akıbeti ahvalde zararlar mı husule geleceğine kanidirler. Bir dakika için eyi düşünürlerse faide beklememek zaruretini kabul etmek mevkiinde kalmazlar mı?

Millet ve memleket işlerinin tanzim ve ıslah için Büyük Meclis ve Hükûmet tarafından bin bir çareye baş vurularak çalıştığı şu hengâmede muhalif dahi olsa matbuatımıza düşen vazife böyle mi olmalı ve yapılmalıdır?

Yoksa şiddetle arzu edilmesine rağmen tamamen yapılması zamana ve imkâna ihtiyaç gösteren malî ve iktisadî ıslahat teşebbüsleri hakkında halkı tenvir ve irşat edecek makaleler ile yanlış zehap ve kanaatlerin tashihine mi çalışılmalıdır?.

Zamanın zemini tahrir ve mesaisi bunlar olmak lâzım gelirken sabah olup elinize bir gazete alırsanız bakarsınız ki apartmanlar lisana getirilmiş beherinde kaç daire vardır? her dairenin odalarının adedi nedir ve kirası neden ibarettir ve kimin tarafından inşa ettirilmiştir yolunda gayet mühim ve millet için gûya çok faydeli malûmat verilmektedir.

Bu ne demektir. Acaba ey ahali, görüyor musunuz millet iktisadî buhran içinde yaşar iken öte tarafta semalara kadar yükselen apartmanlar yapılıyor. Ne duruyorsunuz işte size semtlerini gösteriyor ve resimlerini de yapıyoruz, gidiniz hepsini hâk ile yeksan ediniz demek mi isteniyor. Yoksa bize böyle asri ve azemetli apartmanların ne lüzumu vardır memlekette baştan başa yapılmış külübeler içinde yaşama bizim nemize yetmez! de-

mek arzu ediliyor. Apartmanları lisana getirmek bu mu iş. Tenkitlerle millet işlerini düzeltmek için bulunan çareler kala kala bunlardan mı ibaret kalmış.

Efendiler bu gün için ve yarın için yazılacak ve yapılacak şeyler bunlar değildir.

Efkârı umumiyeyi bir takım işfalkâr yazılar ile mütemediyen teşviş ve tağlitten ve şahsî münakaşa ve söğüşmelerden göreceğimiz zararların vehametinden ürküp titriyerek el birliğinin teşkil edeceği kuvvetle vatanî vazifelerimizi başarmak çarelerini arayıp bulmaktır ki ancak bizi sahili selâmete çıkaracaktır.

Yoksa his ve ihtiraslara mağlûp olarak yürümenin akibetinin çok elim olacağı hepimizin malûmu olan ve tarihi de o kadar eskimiyen acı tecrübeler ile defatla sabit olmuştur.

Binaenaleyh iş bu raddeye gelmeden evvel Hükûmetin bu bapta esaslı tedbirler arayıp bulması hakikaten lâzımdır ve bu bihakkin kendisinden beklediğimiz bir vazifedir. Bu vazifenin ifasında teahhur vukua getirilmesi çok ağır mesuliyet ve vebali mucip olacağını kaydeylemeği zarurî görür ve Hükûmetin bu bapta ne düşünüyorsa sarahaten söylemesine intizaren kürsüyü terkederim (*Bravo sesleri, alkışlar*).

Celâl Nuri B. (Tekirdağ) — Efendim; şahsıma taallük ettiği için affinizi istirham ediyorum. Pek küçük bir ifadem vardır. Ali Saip Beyin buyurduğu gibi (Yılmaz) gazetesi mahiyetini değiştirmeyen evvel oraya yazı yazmaktan vaz geçtiğimiz herkesçe malûmdur. Bu gazeteye yazı yazmaktan feragatten sonradır ki münasebetsiz neşriyata girişti. Bidayette bu gazetenin muvafık neşriyatta bulunduğu için bir limitet suretinde teşkili düşünülmüştü ve bunun için de bir vesika imza edilmişti. Şu kadar ki, böyle bir limitedin teşkili cihetine bilâhare gidilmemiş ve hazırlığa dair olan bu kâğıt ta hükümsüz addolunarak geri alınmıştır. Mesele bundan ibarettir. Keyfiyeti bir iki gün evvel İstanbul matbuatı vasıtasile ammenin enzarına arzettim.

Başvekil İsmet Pa. (Malatya) — Muhterem efendiler; hatipler mevzubahs olan meseleden heyyecan ve infialle behsettiler. Memlekete zarar olmak üzere gösterdikleri misaller, teşrih ettikleri esaslar intibahı muciptir. Bütün bu tafsilâtın içinde, Hükûmete tevaccüh eden itabı takdir etmiyor değilim. Bu kadar şikâyete mahal vermek için

Hükûmetin bir çok tedbirlerde eksiklik etmiş ol-
ması lâzımdır.

Matbuat hürriyetinin sui istimaline karşı Hü-
kûmetin elinde medarî tatbik olacak hem salâhi-
yet vardır hem de memlekette mer'î olan kanun-
lar vardır. Kanunların cereyanı tabiisini bilirsiz-
ni. Şahsiyata taallûk eden matbuat ceraimi şa-
hıslar tarafından mahkemelerde tahrik olunur.
Hükûmete taallûk eden ceraim mahkemelerde ta-
kip olunur. Hâkimlerin vereceği hükümler ile
şikâyetler adlî neticeye raptolunurlar. Hükûmetin
bundan başka da salâhiyeti vardır. O da kendi
takdirine göre her hangi bir gazeteyi intişardan
menederek kapatmaktır. Eğer matbuat hürriyeti
feyiz verecek bir tarzda devam etmiyorsa ve bir
çok mahzurları davet ediyorsa bundan tevellüt
eden şikâyetleri derece derece kısımlara ayırmak
lâzımdır. Ya kanunî yolda takip ederken zabıta
müddei umumilik, adliye ve saire te-
sirini göstermeğe kifayet etmiyor veya
onların sahaları haricinde kalan meselelerde
Hükûmet kanunun kendisine verdiği salâhiyeti
tatbikte ihmal ediyor veyahut mevcut olan
dert elde bulunan salâhiyet ve mer'î olan kanun-
ların hükümleri haricine çıkacak kadar ciddiyet
ve ehemmiyet peyda etmiştir. Bunun için Hükû-
met hiç bir şey teklif etmiyor. Size bu üç isti-
kamette cevap vereceğim.

Bu defa vaziyet nedir? Hatipler muhtelif cep-
heden bu meseleyi izah ettiler. Ben burada geçen
sözleri dikkatle dinledim. Zaten hatiplerin gös-
terdiği endişeyi yalnız burada, Büyük Millet Mec-
lisinde vuku bulan müzakerattan değil, halktan
ve bir çok vatandaştan da işitmişimdir. Mesele
ehemmiyetle nazarı dikkate alacak, müstacelen
düşünülecek bir mahiyet almıştır. Müsaade bu-
yurursanız bu günkü vaziyetin manasını izah et-
mek için size bir az eski zamandan bahsetmeliyim.
Matbuat hürriyeti amelî sahada vazih ve kısa bir
ifade ile nasıl anlatılabilir? Bu memleketin öte-
denberi istediği matbuat hürriyeti nedir?

Bu memlekette - tabii her memleketin istidadı
da öyledir - bir matbuat hürriyeti diye ilk önce,
mevkii iktidarda bulunan Hükûmete karşı ulu orta
ve ölçsüz söylenebilmesi kastedilir. Milletlerde
matbuat hürriyetinin ilk miyarı budur. Bu imkân,
katolunacak ilk merhaleidir. Memlekette her hangi
bir gazete çıkabilsin doğruca Hükûmete karşı
mevkii iktidarda bulunan kimse aleyhine - meselâ
İsmet Paşa - söz söylenebilsin bunun böyle olabil-

mesi matbuat hürriyetinin ilk miyarıdır. Söylenen
sözlerin doğru veya yanlış olması münakaşası on-
dan sonra başlar. Milletler evvelâ bu neticeyi elde
etmek için uğraşırlar ki bizde bunun için uğraş-
mışızdır. Hatta çocukluğumuzda böyle bir manza-
ra görmek için muştak ve mütehassir günler ge-
çirmişizdir. Hükûmetler ise, bilhassa uzun müd-
det söz söyletmeden kapalı kalmış devirlerden
sonra kendileri aleyhine söz söylenmesine taham-
mül edemezler. Her milletin hususî istidatları var-
dır. Kendi halkımızın da kuvvetli yerleri olduğu
gibi zayıf yerlerini de bilmeliyiz. Mesela
yazı ile gösterilen bir şeyi doğru zannetmeğe
halkımız daha ziyade mütemayildir. Gazete veya
kitap basmış bunu mutlaka doğru olarak alır. Sa-
niyen halkımız aleyhine söz söyleyen mevkii ik-
tidar sahibi bir adamın muhakkak itibarından
gaybettiğini zanneder.

Üçüncü nokta, kapalı devirlerden sonra mat-
buat hürriyeti ilk devrede daima bir inkılâp vası-
tası olarak kullanılmıştır. Bundan da hükûmetler
çok korkarlar. İktidar ve nüfuzunun sarsıldığı bir
zamanda, on beş günlük bir fırsattan istifade ede-
bilen gazeteler mevkii iktidardaki Hükûmeti devir-
ebilirler. Bu da bu memlekette ötedenberi heves
edilmiş bir mevzu olmuştur. Bu sebeplerle ki
hükûmetler matbuatta kendi mevcudiyetlerinin ve
siyasetlerinin tenkit edilmesine daima az taham-
mül etmişlerdir. Bu tahaşinin aksülameli olarak
matbuat hürriyetinde ilk istihsal olunmıyacak şey
Hükûmet aleyhinde istenildiği gibi yazı yazmak
hevesi olmuştur. Bu safha matbuat hürriyetinin
ilk ve siyasî kademesidir.

Bir millet siyasî hayatta inkişaf ve tekâmül
ettikçe ve onu idare edenler tecrübeli ve muktedir
oldukça bu siyasî safhayı atlatmak kolaydır. Bi-
yük Millet Meclisi milletin mukadderatına hâkim
olduğundan beri geçen safhalar ve geçirdiğimiz
tecrübeler o kadar mühimdir ki matbuat hürriyeti-
nin hallolunmaz zannolunan bu ilk sarsıntı safhası
muvaffakiyetle hallolunmuştur. Mevkii iktidarda
bulunan hükûmete hatta haksız olarak ulu orta
her şey söyleniyor. Bu suretle çok zaman geç-
iyor. Ne rejimin kuvveti ne de mevkii iktidarda
olanların nüfuzu derhal zail oluyor. Esas olara
bildiğimiz sınıfları mütemadiyen terbiye ve ısla-
etmeğe vakit ve çare bulabiliyoruz. Büyük Me-
lise itimadı nefisle ve cesaretle söyleyebilirim ki
bir muhalif cereyanın derakap vücude getireceği

bir tehlike derpiş etmiyoruz. Böyle bir tehlikeyi tasavvur etmiyoruz.

Arkadaşlarımız; şimdi bundan sonra geçirmeğe mecbur olduğumuz safhalar matbuat hürriyetinin daha güç olan, daha muğlak olan safhalarıdır. Asıl hallolunması lâzım gelen güç şeyler de bunlardır. Bilirsiniz ki propaganda bu asrın başlıca silâhlarıdır. Matbuat hürriyeti bu gün, 100 sene evvel zannolunduğundan daha ziyade ehemmiyet peyda etmiştir. Kıymeti bundan 100 sene evvelinden daha ziyade artmış değil aynı kıymettir. Tehlikesi daha ziyade artmıştır. propaganda eğer müsait saba bulursa bir memlekette, bir millette yıkılmıyacak zannolunan en kuvvetli bir binayı dahi yıkabilir.

Müntazam, şuurlu, muayyen bir hedef aleyhine teveih edilen propagandanın zaman ile sarsılmıyacağı hiç bir kuvvet yoktur (Doğru sesleri).

Arkadaşlar; propaganda ile kastolunan hedefi yıkmak için hakikaten muhalif söz söylemek te lâzım gelmez. Hatta doğru söyleyerek bimakşam yapılan tertipli bir propaganda bir hakikati yere sermek için kâfi gelebilir.

Hiç bir memleket bütün meselelerini halletmiş ve cemiyetin bütün ihtiyaçlarına kâfi gelecek vesaiti elinde tutar değildir. Her memleketin bin tane ihtiyacı vardır. Eğer bir cemiyetin hayatını mutlaka fena görmek ve göstermek isteniliyorsa onun her muvaffakiyetli işini ters tarafından veya eksik tarafından göstermek mümkündür. Ne kadar şuurlu ve anlayışlı olursa olsun, hiç bir millet müntazam, müstemir ve daimî bir propagandanın tesiratına tahammül edemez. Bundan 50-100 sene evvelki nazariyeler nihayet fikir münakaşasından ibaretti. Siz söylersiniz, ben söylerim, dinleyenler, hangi tarafı doğru bulurlarsa onu kabul ederler denilirdi.

Halbuki bu gün bir çok devletler hatta aralarında münasebet kurmak için yekdiğeri aleyhine propaganda yapılmamasını şart koyacak kadar ileri gitmişlerdir. Bu memleketler asırlık hürriyet memleketleridir ki, bu gün milletler tarafından yekdiğeri aleyhine maksadı mahsus ile yapılacak propagandaların zararlı tesirlerine tahammül edilemeyeceğini iddia ve ilân etmektedirler.

Demek ki muayyen maksatla yapılan propagandaların tesiratına karşı milletin müdafaa edilebileceğini mukavemet edebileceğini zannetmek hatırdır. Bir cemiyetin hayatını mütemadiyen fena gösteren bir neşriyat o memlekette hiç bir hayır

vücuda getirmez.

Gençler ve çocuklar mütemadiyen fena idare olunduklarını, her şeyin fena olduğunu milletin büyük diye, iyi diye tanıyacak hiç bir şeyi olmadığını duya duya, okuya okuya yalnız bedbin ve meyus adamlar olur; Millet in istikbalini idare edecek çocuklar genç yaşlarında bu kadar zehirli hava teneffüs ederek istikbale çıkarlarsa milletin atisinden nevmi olmak lâzımdır (Bravo sesleri). Muttarit ve mütemadi fena neşriyat bir memlekette ahlâkı iskat eder. Matbuat hürriyetinde bilhasna süiistimalâta karşı beklenen bir faide vardır. Matbuat vazifelerini iyi ifa ederse mevkii iktidarda bulunanlar, sahibi nüfuz olanlar süiistimalden tevakkî için ayrıca bir mürakabe içinde ve tayakkuza mecbur bulunurlar. Matbuat hürriyetinden beklenen başlıca faydelerden biri budur. Fakat şuurlu bir mürakabe ifa etmek değil de, münhasıran fena görmek ve göstermek maksadı olursa bununla yapılan mürakabe süiistimalâtı tenkis etmez, bilâkis doğru yoldan sapmağa müstait olanları hırsız olmağa teşvik eder. Çünkü namuslu adamın kolayca hırsızlık ile itham edilebilmesi ve hırsız muamelesi görmesi asıl hırsızları herkesin kendileriyle beraber olduğu zannına düşürür ve hırsızlar utanacak bir mevzu kalmadığını iddia ederler. (Bravo sesleri), (Alkışar)

Ahlâkî meselelerde, hüküm adil olmazsa hükümden beklenen netice berakis olur. Mademki matbuat dediğimiz mevcudiyet bir mürakabe salâhiyeti iddia ediyor, eğer aynı zamanda kendilerinde mesuliyet hissini bulmazlarsa ahlâk üzerinde, fikir üzerinde, cemiyet üzerinde tesirâtı tamamen akim kalır. hayır tamamen muzır ve makûs olur. Arkadaşlarımız bir çok müşahedelerinden bahsettiler. Müsaade buyurursanız bizi teferrüata girerek yormıyayım. Bu gün Heyeti Celilenizi ıstıraba sevkeden ve bir çok vatandaşlarda aynı ıstırabı ve endişeyi uyandıran dert şudur. Bir nevi çaresizlik vardır ki, halledilemiyor. Bu çaresizliğin nasıl bir neticeye varacağını kimse tahmin edemiyor. İktisadî ahval üzerinde ise menfi neşriyatın tesiri ahlâk üzerindeki tesiri gibi fazladır, onun kadar tahripkârdır. İktisadî meseleler zaten tedbirinin bulunması, anlaşılması güç ve bir çok şeraite tabi olan muğlak mevzulardır. Eğer bu mevzular üzerinde dahi mesuliyet ve hakikat hissinden maada olan küçük hisler, ihtiraslar hâkim olursa, zaten anlayışı karışmış olan muztarıpler büsbütün yanlış istika-

mete sevkolunur. Bunun yakın bir misalini söyleyeyim :

Meselâ; bu sene bütçeyi muvazeneyle getirmek için tasarruf yapmak mecburiyetinde kalıyor ve bir çok külfetler, zahmetler ihtiyar ediyorsunuz. Bunu efkârı umumiye nazarında şu istikamette teşrih etmek gayet kolaydır. Madam ki; bu tasarruf yapılabiliyordu niçin daha evvelki senelerde yapmadınız. Bu tasarrufları daha evvel yapsa idiniz bu gün daha çok paranız bulunacaktı ve bu günkü sıkıntıyı çekmezsiniz. Halbuki bu tasarrufları yapıyorsunuz, fakat hususî bir buhran içinde, vesaitin kifayetini temin edebilmek için, bir çok ihtiyacı arzu etmiyerek kasretmek mecburiyetile yapıyorsunuz. Tıpkı bu tasarruf şu seviyede maişeti olan zevatın varidatından bir miktarı azalır azalmaz, gıdasını yarı yarıya kesmeye, kısımaya mecbur olması kabilindedir. Böyle tasarruflardan çok elem duyulur. Çünkü yarın bunların tatbikatı başladığı zaman bir çok ihtiyaçların kasrolunduğu anlaşılacaktır. Daha fazlası lâzım olan mekteplerden, talebelerden bir kısmının ihmal edildiği anlaşılacaktır. Daha fazlası lâzım olan hastanelerden bir kısmının tehir edildiği anlaşılacaktır ve saire.

Bu tasarruf ancak iztirarlı zamanlarda tevessül edilebilecek zarurî bir tedbir mahiyetindedir. Böyle meselelerin anlaşılması tabii istikametinden şaşırtılıp da başka istikamete sevk edildiği vakit efkârı umumiye zehirlenecektir. Bunlardan memlekette faide değil, zarar hasıl olur. Öyle şeyler gördüm ki artık tashih denilen mefhum muhitten çrkmağa başlamıştır. Her hangi yanlış bir havadisın neşrolunduğunu görüyorum. Güzel, yanlış işitmiş olabilirler. Yahut farkında değildirler. Bunun çaresi, mutad olan, medenî olan, insanî olan çaresi bu işin doğrusu bundan ibarettir demektir. Tebliği yaparsınız, alırlar ya inanmadıklarını gösterirler, yahut tahrif ederek neşrederler. İnanmadığını göstermek daha iyi bir şeydir. Çünkü bir mukabeleyi davet eder fakat tahrif ederek neşrederler. Bu zihniyet odur ki hakikatlerin tağlit olunmasından hakikatlerin anlaşılmasından faide ve menfaat beklemek zihniyettir. Hakikatlerin tağlit olunmasından ve hakikatlerin anlaşılmasından faide bekleyen zihniyet mahzûr şerdir. (*Bravo sesleri, alkışlar*).

Eleminizi tahrif etmemek için size başka misaller söylemeyeceğim. Arkadaşlarımız kâfi derecede misaller söylediler. Efendiler, dava başına

tekrar geliyorum, matbuat hürriyetinde bir nevi çaresizlik kendini göstermektedir. Hakikat hilâfında hasıl olan bir kanaati tashih etmeğe imkân yoktur. Peki her hangi bir siyasi veya iktisadi meseleyi doğru bir istikamette münakaşa etmek imkânı yoktur. Peki tahsilde bulunan talebe üzerinde, çiftinde çalışan köylü üzerinde, şehirde yaşayan vatandaşlar arasında mütemadiyen zehirli hava ciğerleri zehirlemektedir. Bunun neticesi nereye varacaktır? Çare olmak üzere derhal hatıra gelen elimizde bulunan bir salâhiyeti, yani kapatmak salâhiyetini tatbik etmektir. Bunu tatbik etmedik. Vaziyete çare değildirdi onun için tatbik etmedik. Senelerdenberi ısrarla anlatmak istediğimiz bir prensip vardır. Matbuatın hürriyeti meselesi artık bir Hükümet meselesi değil bir millet meselesidir. Hükümet meselesi zannolunan matbuat hürriyetinin bir millet meselesi olduğunu söyleyebilmek için bunları söyleyen adamın senelere her türlü tenkide maruz olması ve bunlardan ürkmeyecek, korkmayacak kudrette olduğunu isbat etmesi lâzım gelmiştir. (Bravo sesleri, alkışlar). Eğer bundan üç, beş sene evvel bu bir Hükümet meselesi değil, millet meselesidir dese idim, evet mevkii iktidarda olan adam efkârı asıl tevehh ettiğim Hükümet meselesinden çevirmek için meseleyi böyle teşrih ediyor denilecek idi.

Bu gün vaziyeti cesaretle anlatmamın sebebi İsmet Paşanın bütün bunları millete alınımın akillikle söyleyebilecek imtihanı geçirmiş olmasıdır. (*Şiddetli alkışlar*). Matbuat hürriyeti denilen meseleyi korkmaksızın milletin asrî idaresinde esaslı bir vasıta olarak ele almak zamanı gelmiştir. (*Bravo sesleri*).

Birinci mesele şudur: Matbuat hürriyeti bu asrın en yeni en müessir millî vasıtalarından biridir. Memlekette matbuat olmaksızın halk idaresinin bulunduğunu farzetmek ihtimali yoktur. İkinci mesele şudur: Matbuat hürriyeti; iyi kullanılmayan yerde memleketi felâha sevk etmez. Bilâkis o memleketin batırılmasını tacil eder. Bu iki zıddı telif etmeğe mecbursunuz. Bu gün Türkiyenin mukadderatına hâkim olan Büyük Meclis bu iki zıddı telif vazifesi karşısında bulunuyor. Matbuatın hürriyeti baki kalacak ve matbuat hürriyeti memlekete zarar vermiyecektir. Bu istikamet yalnız Hükümetin elinde değildir. Bu, Hükümetin eline en sonra geçecektir. Bunu bütün milletin müşterek vazifesi ve müşterek meselesi olarak zihinlere telkin etmek lâzımdır. Eğer hocalar kürsülerin-

de tahsil ettirdikleri çocuklara mütemadiyen zehirli havalar içinde yüzdüklerini görürler ve aldanmaymız, dört beş şuursuz kendini kaybetmiş, küçük ihtiraslara mağlûp olmuşlar. Bu marifetleri yapabilir diye mütemadiyen söylemezlerse, eğer, bu memleketin hukuşinasları baştan başa zehirli olan bu havayı görürler, zerre kadar müteessir olmazlar ve lâkayt kalırlarsa İsmet Paşa bu meseleyi nasıl halâkızın (*Alkışlar*). Rast geldiğim gazeteyi kendi takdirime göre kapatacağım ertesi günü tekrar kapatacağım, böyle bir hiyanetin halk idaresi ile münasebeti nedir? Bunu ben bu gün böyle kullanacağım, yarın başkası bunu aynı isabetle yapabilir mi? Memleketin hukukçularının, hocalarının meseleyi münhasıran Hükûmete bırakması memleketi kap kara istibdada sevketmeleri demektir. (*Sürekli alkışlar*), (*Bravo, yaşa sesleri*). Diğer bir nonkta da şudur: Matbuat hürriyeti denilen şey halk idaresini tanzim eden usullerde ve siyasi mücadelede milletlerin evvelâ geçmeğe mecbur oldukları geçittir.

Büyük Millet Meclisi kürsüsünden bir çok vesilelerle matbuat hürriyetinin zararlarına karşı devanın yine matbuat hürriyeti olduğundan bahs olunmuştur. Bu nedir? Bu mesele matbuat faaliyetinde zafa taallûk eden gizli ve dolaşık usulleri en iyi yine gazeteler bilirler. Milletın hayatına zarar veren istikametlere karşı salim kanaatte bulunan matbuat cesaretle mücadeleye mecburdurlar. Matbuat hürriyetnin zararlarını evvelâ arkadaşları olan diğer matbuat bertaraf etmek mecburiyetindedir. Evvelen matbuat yekdiğerini mürakabe etmelidir. Fena sözler, fena neşriyat memleketin efkârını fena istikamete sevk ediyorsa buna iştirak etmiyen matbuat tek cephe alarak cesurane diğerlerinin üzerine atılmak, mütemadiyen efkârı umumiyeyi tenvir etmek, zehirden kurtarmak lâzımdır.

Halk idaresinde siyasi vaziyette bulunanlar memleketi idare eden Başvekilmiş gibi hususî mesuliyet hissile mütehassis olmak lâzımdır. Yedi yaşındaki çocuğa ders vermek için muallimi hususî bir çok takyidata tabi tutuyoruz. Bir milletın efkârına her gün bir fikir telkin etmek iddiasında bulunan adamlar bir takım mürakabelere tabi olmalıdır. Bu mürakabelerin başında kanunî mürakabe hükümsüz, bu mürakabelerin başında evvelen diğer matbuat gelir. Ondan sonra cemiyetin siyasi hayatında bulunanlar mürakabe ederler. Kanunî mürakabeler son çarelerdir.

Arkadaşlar; Ben bir çok zamanlar gayretle ve

endişe ile bu hayatı takip ettim. Erbabı namus haysiyetlerini tehlikede görerek memleketin mukadderatında fikir ve meşguliyet sahibi olmak endişesile yavaş yavaş kendilerini siliyorlar. Her kes her hangi, bir vesile ile kendisini matbuat diline düşürüpte haysiyetinin örselenmesinden, insan yüzüne bakamıyacak hale gelmesinden korkuyor.

Arkadaşlar eğer bir memlekette erbabı namus lâakal esirra kadar sabur olmazsa, o memleket behemehal batar (*Sürekli alkışlar*). Halk idaresi, hepimizin idaresi, millet idaresi diyoruz. Bu iddiada bulunan her kesin millete taallûk eden meselelerde hissesi ve mesuliyeti olmak lâzımdır. Eğer bir Hükûmet bütün meseleleri halledecekse onun kurunu vusta padişahından ne farkı vardır? (*Bravo sesleri, alkışlar*). Benim görüşüm matbuatın haklı veya haksız tarizleriyle, tenkitleriyle geçen zamandan istifade edilmiştir. Endişe veren yerlerini tebarüz ettirdiğimiz gibi istifadeli olan yerleri de tasdik etmeliyiz.

İstifadenin başı bence, bilhassa matbuatın çok faal bulunduğu İstanbulda gördüğüm tekâmüldür. İstanbul çok neşriyat ve mücadelâta muhatap olduğu halde, efkârı umumiyesinde salim bir sükûnet hasıl olmuştur.

Birde asıl gördüğüm terakki, matbuat meselelerinin bütün memlekette uyandırdığı heyecan ve infialdir ki, Büyük Meclis ona bu gün şahit olmakla milletın efkârı umumiyesine tamamen tercüman olmuştur. Böyle bir aksülamel ve hassasiyetin uyanması bence matbuat hürriyetinin sui istimaline sahne olan bir memlekette büyük bir terakkidir. Eğer fikirlerimizde, siyasi hayatımızda müessir olmak iddiasında bulunan matbuata karşı bütün memleketin alâkasını ve heyecanını aynı dereceye vardiabilirsek mesele yoktur. Matbuat mürakabe altına girmiştir ve fazla söyledikleri aşım ve taşım gittikleri işler için milletın mürakabesi altına girmişlerdir. Halbuki, bu gün, bu gün demiyeyim düne kadar vaziyet aksine idi. Tecavüz edenler Devletın resmî kuvvetlerini dahi kendi tesirleri altına almak iddiasında idiler. Hürriyet sui istimalâtına karşı eğer Büyük Meclisın alâkası, matbuatın mücadelesi, halkın intibahı, efkârı teyakkuz halinde bulundurabilirse ondan sonra kanunların iyi işleme ve doğru tanzim edilmesi için zemin ihzar edilmiş demektir.

Şimdi arkadaşlar, bu maruzatımla Hükûmetin elinde bulunan kapatma salâhiyetini niçin kullanmadığını izah etmiş oldum zannediyorum. Çünkü,

cemiyet içinde matbuat hürriyetinin müsbet veya menfî kullanılmasının eškâli tezahür etmedikçe Hükümetin elinde bulunan salâhiyetin kullanılmasından ne bir mana çıkar, ne de bir faide hasıl olur. Bu yalnız bir şey ifade eder; Hükümet kendi takdirine göre tenkide maruz olmaktan korktuğu için... o salâhiyeti fevkalâde kullanmıştır. Bir Hükümet böyle bir hükme maruz olmağı arzu etmez. Fakat bu nihayet şahsî bir meseledir. Hükümet kanunun kendisine verdiği salâhiyeti, kanunun gösterdiği lüzum ve zaruretle karşısında şahsî hislerden tecerrüt ederek kullanmağa mecburdur. Bu noktai nazardan hakkımız vardır. Fakat millî hayatta matbuat hürriyetine faydeli ve mahzurlu tesirleri hakkında bir intiba ve muhakeme hasıl olmadıkça takdirî salâhiyetlerin kullanılmasından faide çıkmaz.

Bence bugün içinde bulunduğumuz devir, hukuksınasların devridir. Matbuat ne marifetler yapıyor. Bu hususta görmediğimiz tecrübe, görmediğimiz misal kalmamıştır. mahkemeye giderler, daha dava yapılmadan efkârı umumiyede hâkimler üzerinde tesir yapmak için azamî şantaj yaparlar.

Matbuatın şu şirkete bu şirkete müracaat ederek şantaj yaptıklarını dahi iştmişimdir (*Çok, çok sesleri*). Matbuat her hangi bir mahkemeye verildiği zaman oradan kurtulmak için mutlaka kolayını bulurlar. Temditler, tevhitler, mazeretler ve zaruretler . . . Nihayet tecavüzler cezasız ve tecavüze uğrıyanlar mahcup . . . Seneler ve seneler intibahı mucip olacak hiç bir ibret misali yoktur. Görüyorsunuz ki mesele Hükümet için şahsî bir mevzu değildir.

Eksik olan şey şudur: Adalet yerine gelmiyor. Bu evvel emirde münhasıran hukuksınasların vazifesidir. Eksik olan ve hata olan şeyimiz nedir? Hâkim buna karışmaz. Hâkim, kendisine verdiği usul ve kanunu tatbik eder. Hukuksınaslar bu kadar tecrübeye göre eksiğin nerede olduğunu bilmezler mi? Kezalik gazeteler rejimi müdafaa eden bu memlekette cümhuriyet terbiyesi vermek için mesuliyet almış olan gazeteciler fena istikamette bulunan arkadaşlarımızın, ne oyunlar yaptıklarını hepimizden iyi bilirler. Sonra vatandaşlar, müteessir mustarip olan vatandaşlar neden ıstırap ettiklerini herkesten iyi bilirler. O kadar çok tecrübe yapılmıştır ki bu tecrübeler bir araya gelince bu memlekette matbuat hürriyetini rencide etmiyen onun faziletlerinden istifade eden

her türlü sui istimalini bertaraf edecek olan bir kanun meydana çıkarmak mümkündür. Biz böyle bir kanun lâyihası hazırladık, fakat iddia edemeyiz ki bu lâyiha ile bütün ihtimalâtı derpiş ederek milletin hayatını teşevvüşten kurtaracak bütün tedbirleri temin edebildik. Bu hususta Büyük Millet Meclisinin müzaheretini isteriz. Burada çok tecrübeli olan her biri bir işte ihtisas kazanmış bir çok arkadaşlarımız vardır.

Çalışılan encümenlerde faal bulunurlarsa memlekette matbuat hayatının vatanın menafii ile, vatandaşların menafii ile telif edebilecek bir surette tanzim etmeğe imkân vardır. Sizden bu muaveneti rica ederim. Eğer bu da kâfi gelmezse endişe etmiyorum. Çünkü fena bir matbuat hayatının memlekete verebileceği zararları herkesten ziyade idrâk ediyoruz ve herkesten ziyade kudret ve salâhiyetiniz vardır. Evet o da kâfi gelmezse yeni bir tedbir düşünürsünüz. Bu gün için alacak başka bir tedbir yoktur. Bütün bu infialler alâkadarları intibaha sevk etmek için kâfi bir derstir.

Şimdi alacağımız ilk tedbir matbuat hayatında hürriyeti temin eden sui istimalin zararlarını mümkün olduğu kadar meneden eyi bir kanun vücudunda getirebilmektir. Bunun için bilhassa hukuksınasları vazifeye davet ederim. Memlekette bulunan mütehassıslardan da istifade edersiniz. Hukuk nihayet muayyen bir memleketin idaresini tanzim etmek içindir. Amelî bir şeydir. Hukuk mücerret bir şey değildir. İdaresinden mes'ul olduğumuz memleket halkının ihtiyacı ne ise esas prensibi muhafaza ederek onun istediği bir kanunu vücuda getirmeliyiz. Biz bir kanun lâyihası teklif ettik. Hal için gördüğüm başka bir tedbir yoktur. Eğer ümidimiz gibi matbuat hayatını memlekete zarar vermeyecek, bilâkis memlekete serbest münakaşanın feyzini temin edebilecek bir istikamet vermek müyesser olursa halk idaresinin geçmeğe mecbur olduğu ilk ve müşkül merhaleyi muvaffakiyetle atlattığımız olacaktır. Bu muvaffakiyet sizin olacaktır. (*Şiddetli ve sürekli alkışlar*).

Fazıl Ahmet B. (Elâziz) — Arkadaşlar; muhterem hatiplerimizin en büyük bir samimiyetle, en büyük vukuf ve alâka ile irat etmiş oldukları nutukları dinlerken bu istizahı yapmakta ne kadar haklı olduğumu bir kere daha anladım. Matbuat bahsinde matbuatın hürriyetini anlamak bahsinde ve matbuatta zuhur eden ceraimi teeziye bahsinde görülen hassasiyeti bir inkılâp hükümeti için kâfi derecede zinde, çevik bulmadım. İsmet

Paşa Hazretlerinin Hükümet namına verdikleri izahı da dinledikten sonra taze bir kuvvetle meseleye vaz'ı yed ederek onu etrafı ile izah için buraya gelmiş bulunuyorum.

Ahmet Süreyya B. (Aksaray) — Bravo Fazıl Ahmet Bey.

Fazıl Ahmet B. (Devamla) — Arkadaşlar; her türlü muhataraya imkân veren içtimâî, siyasi ve terbiyevî bir meselenin karşısında binaenaleyh müsaade buyursanız bunu her taraftan ayrı ayrı mütalea edeceğim.

Eski zamanları, istibdat devirlerini bir tarafa atıyorum. Arkadaşlar, meşrutiyetin ilân edildiği tarihten beri bütün ifadelerinizden anlaşılıyor ki Türkiyenin başına gelen siyasi badirelerin en zalim, en zehirli, en amansız sebeplerinden birdanesi mücrimane bir gafletti. O gaflet şudur: Matbuat serbestliği ve matbuat betmestliği denilen iki mefhumu bir birine karıştırmak. Arkadaşlar, her cemiyetin her terakki ve tekâmül merhalesinin beşeriye, kendine göre bir nevi mukaddesatı vardır. Bizim bu gün için bulunduğumuz cemiyetin, cumhuriyetin de kendine göre mukaddesatı mevcuttur. Bu mukaddesat hürriyettir. Viedan hürriyeti, fikir hürriyeti, irfan hürriyeti, demokrasi ve hakikat perestliktir. İlme, fazilete, ulviyete yüksek insanlığa ansamim perestiş, hürriyete perestiş vazifesidir. Arkadaşlar dikkat buyuruyormusunuz, irfan serbestisine, viedan serbestisine, fikir serbestisine hakikaten dost olan insan, her vesile ile bu serbestileri, bu faziletlere karşı bir bomba gibi kullanmak isteyen insanlara düşman olmak mecburiyetindedir binaenaleyh matbuat hürriyetine, fikir hürriyetine samimî dost olan hiç bir şeyden korkmaksızın kanaatine dost olan bir insan onun mahiyetini tahrif edecek olan her şeye düşman olmakla mükelleftir. Şu halde yapılan şey nedir? bunu sükûn ile ve samimiyetle tetkik edelim. Arkadaşlar; yapılan şeye isterseniz irfan kasaplığı deyiniz, isterseniz fazilet karmanyolacılığı deyiniz, isterseniz türkün idrakine karşı kuttar tarıklık deyiniz ne dersiniz deyiniz, bizim bu günkü mukaddesatımızı kendi sefil maksatları ve ihtirasları uğrunda uşak diye kullanmak istemektir. Bizim takdis etmek istediğimiz mefhumları, kendi hizmetlerinde uşak diye kullanmak demektir.

Arkadaşlar; bu hareketi insan nasıl tasvir edebilir. Vaktile bir şey yazmıştım. Dedim ki bu doğrudan doğruya hastanın sargısını çıkarıp ta

cellât kemendi yapmağa benzer (*Bravo sesleri*). Yapılmış ve görülmüş olan şey budur. Burada bu gün söz söyleyen bu âciz ömrünü tenkitle geçirmiştir ve Heyeti Muhteremenizi ve Hükümeti bir çok defalar tenkit etmişimdir ve daima derin bir surette hürmetkârı bulunduğum İsmet Paşa Hazretlerinin matbuat hakkındaki vaki olan bütün geniş beyanatından anlıyorum ki heyeti içtimaiye tenkitten korkan bir şey değildir.

Siz bu hakikî münekkitle karşıma almasanız, bu gün size hitap eden bu arkadaşımızın lâkırdı söylemesine imkân olmazdı. Fakat insafınıza, viedanımıza müracaat ediyorum. Hâdiseyi yalnız siyasi cephesinden mütalea etmeyiniz. Bunun diğer bir tarafa bırakalım. Matbuat hürriyeti denilen mefhum haddi zatında niçindir, ve niçin beşeriye uzun ve tarihî münakaşalarına, bütün müterakki, mütekâmil milletlerin bir çok feylesofları, âlimleri, mütefekkirleri tarafından büyük münakaşalara sebep olmuştur. Bunlar insanların birbirleriyle boğuşması, birbirleriyle küfür etmesi, her türlü nezahetin hududunu aşması için değildi. Bilâkis birbirine en yabancı, birbirine en uzak gibi görünen ilim, fikir, felsefe gibi mefhumların aynı medeniyet putasının içinde kavruarak bundan bir irfan, insanlık ve yüksek bir mefkûre halitası çıkarmak içindir. Öyle değilse Hasanın kıyafeti Ahmedin hoşuna gitmediği için, filânın mevkii iktidarda bulunması filân adamın sinirine dokunduğu için birbirimizi boğacak isek bunun için yazı yazmağa lüzum yoktur. Ellerimize birer sopa alırız, birbirimize gireriz.

Halbuki hürriyeti matbuattan maksut olan şey, bütün bunlara mahal vermeden hakikatın karşısında, hakikatın bütün samimiyetle bunu teşrih etmektir.

Efendiler; biz memleketimizin bütün bu inki-lâplarından sonra onun mütefekkir bir heyeti içtimaiye haline gelmesini istiyoruz. Fakat bu hürriyeti başı boş bir behimiyet manasında anlamak cahilece, gafilece bir şey olur (*Alkışlar*).

Bizim istediğimiz şey bu medenî cemiyet ve heyete hürriyetin her türlü nimetten müstefit olması için şuurlu ilimle mücehhez marifetle, bilgi ile, dirayetle, samimiyetle bezenmiş ve güzellenmiş bir düşünme, çalışma ve anlama hürriyeti temin içindir. Yoksa biz her behimî hareket karşısında bir birimizce girecek olduktan sonra cumhuriyete ne lüzum vardı, gazeteye ne lüzum vardı?

Arkadaşlar; bu heyecanlı sözlerimle zannediyorum ki, sizin de viedanızdaki heyecanınıza temas ediyorum. Binaenaleyh af istemeyi zait görüyorum, çünkü böyle hareketi size karşı hürmetsizlik telâki ediyorum.

Şimdi efendiler, İsmet Paşa Hazretlerinin matbuat hürriyeti hakkındaki telâkkileri cidden çok necip, müstakbel için, bütün beşeriyet için hakikaten şerefli bir telâkkidir. Fakat efendiler yine kendilerinin ve diğer refiklerimizin beyanatından anlaşıldı ki, memleketimize gelmiş bizim başımıza binlere felâket çıkarmış olan içtimâî ve siyasî mesuliyetin en büyük müerimi, en büyük mesulü bu matbuat hürriyetini yanlış istimal edenler olmuştur. Efendiler; Türkiyede matbuat hürdür. Hür kalacaktır, hür olması lâzımdır. Fakat soruyorum; matbuatın hitap ettiği cemiyet esir midir? kuvvetsiz midir? Bendenize demokrasinin içinde hepimiz aynı derecede hukuka malikiz. Biz hiç aramızda ademi müsavatsız kabul ediyor muyuz? (*Hayır sesleri*). O halde nasıl oluyor da içimizden birinin derebeğliğine müsaade ederiz? nasıl olur da kendisini bir derebeyi vaziyetinde halkın ırzına, haysiyetine, koskoca bir devletin varlığına hücum etmekte serbest bırakırız? Efendiler, bunlar bu günkü idareye, bu Meclise, Reiscümhura iftira ediyorlar. Ondan sonra hürriyet yoktur diyorlar, efendiler istibdadı matbuat vardır. Halbuki hiç kimsenin istibdadını kabul etmediğimiz gibi matbuatın da istibdadını kabul etmeniz mümkün değildir.

Sonra efendiler küçücük muhalefet yazıları vesairenin dışında benim en çok esefle gördüğüm ve bütün heyeti muhteremenin çok dikkatle mütaleasını arzu ettiğim nokta daha öbür tarafıdır.

Arkadaşlar; yeni yetişmekte olan nesil ki, bazı hatipler bunlardan bahsettiler. Bilhassa harf inkılâbından sonra ne okuyacaktır? Görüyorsunuz ki maalesef matbuatın bir kısmında her şey mez-baha mahiyetini almıştır. Burada lisanın asaleti, fikirlerin hakikati her gün zephedilmektedir ve mütemadiyen insanlar manevî bir inkiraz içine doğru yuvarlanıp gitmektedirler. Bunun neticesi efendiler, ahlâkî inkirazdır. Ahlâkî inkiraza uğrıyan bir cemiyette hiç bir ideali kuracak zemin kalmamış demektir. O zaman Başvekil Paşa Hazretleri de itiraf ettiler, artık hiç bir şey yoktur, biz bir inkılâp hükümetiyiz, Avrupa vaziyetinde değiliz. Avrupadan çok büyük çok esaslı farkımız vardır. Arkadaşlar, bilirsiniz ki Avrupada

bir çok siyasî ve içtimâî inkılâplar halktan gelmiştir. Yani halkın içinden kopmuş, ondan sonra mevkii iktidara gelmiştir.

Bizim vaziyetimizde memleketin içindeki inkılâp cevheri, bir kere feyezân ettikten sonra terakki isteyen, mukaddesatı medeniyeye koşan kuvvet değildir. Fikir, bu gün memlekette hâkim olmuştur. Dikkat ediniz ki bizde Avrupanın zıddı bir vaziyet vardır. Yenilik fikri hükûmette, hâkim kuvvettedir, hükûmette olan fırkadadır. Bunun karşısında maalesef halâ maziden dem vuran mezbele mevcuttur.

Binaenaleyh, bir inkılâp hükûmetinin vazifelerini mücerret bir takım mürekkebatı hukukiye içinde onu budala haline koyarak hapsetmek gafletlerin en mücrimesidir. Hem siyasî gaflettir, hem ahlâkî gaflettir, neticesi de fecidir. Zaten bu manevî inkirazın asarını bir takım şeyler göstermektedir. İşte hasıl olan ümitsizlik, yeis kendi azminden, kendi milletinin kuvvetinden şüpheye düşmek, her büyük adama hürmet etmek isteyen, şerefe eğilmek istiyene dalkavukluk, adilik, çapaçurluk nasıl arzedeğim sümüklülük, murdarlık (*Handeler*). her türlü rezalet.

Bir devlet otoritesi heyeti içtimaiyenin amudu fıkarisidir. Bu amudu fıkarî kırdığı zaman memleket felâkete sürüklenir. Devlet otoritesi müdafaa edildiği zaman İsmet Paşa Hükûmetine dalkavukluk ediyor diyorlar. Kanaatlerinde samimî olanlar fikirlerini hiç bir zaman gerek hükûmetin aleyhinde olsun ve gerekse lehinde olsun samimî olarak söylemekten çekinmezler.

Muhelif matbuat hali hazırda memlekette yıkıcı ve korkunç bir vaziyet almıştır. Buyurun muhalefet denen şey bu mudur? Yazılarında âdilik, dalkavukluk sözleriyle matbuat vasıtasile bizim hukukumuzu mütemadiyen kemirmektedirler.

İşte matbuatın sui istimallerini İsmet Paşa Hazretleri de itiraf ediyor. Efendim kendileri buyuruyor ki; bu gazeteleri kapatmakla bu mesele halledilebilir mi? Zaten mesele gazete kapatmak meselesi değil. Fakat bunların neşrettiği muzır telkinler, nihayet bir felâket, bir kara kuvvet halinde indifa yaptığı zaman buyurunuz bir Şeyh Sait felâketi geliyor, bu felâketin önünü almak için bir çok tedbirlere müracaat ediyorlar. Arkasından bir az zaman geçiyor az nefes alıyoruz. Bunda müsaadekâr davranıyoruz. Arkasından başka bir felâket zuhur ediyor. Hakikat namına her tarafta her türlü celâdeti gösteririz fakat beri tarafta mücer-

ret mefhumdan korkarız. Çünkü zannediyoruz ki eğer matbuat hürriyetinin meşru, tabii olan ve kendisine şeref veren hududunu sarıh bir surette tayin etmek istersek bize matbuat hürriyetinin aleyhindedir diyecekler, bize müstebittir diyecekler.

Şimdi arzettiğim fikirler kanaatlerle bu kadar taayyün etmiş olan bir mevzu karşısında inkilâp Hükûmetinin tereddüdü ne olabilir? Bunu İsmet Paşa Hazretlerinden ve Hükûmetinden alenen soruyorum.

Kendileri her hangi bir tedbirle bu vaziyet karşısında kâfi derecede hassasiyet göstermedikleri müddetçe, itiraf ediyorum, kendilerine itimat etmemekte mazurum. Eğer ben itimat edersem siz samimiyetime itimat etmeyiniz (*Handeler*). Gerek matbuatın bir kısmı ile diğer kısmını murakabe etmek ve gerek memleketin bütün ilim, hukuk, fen ve faziletine mensup her şerefin serferber hale getirmek suretile, gerek doğrudan doğruya kanunun kifayetsiz noktaları varsa - ki öyle gözüküyor - Her gün zarara uğrıyan şerefleri muhafaza etmek üzere tadil ederek lâzım gelen işlere sürati mümkün ile başlamak zamanı gelmemiş midir? Ne vakit kendileri böyle bir tadile lüzum görmüşlerde Heyeti Muhteremeniz kabul etmemiş?

Efendiler; matbuat hürriyetini koruyabilmek için behemehal en ciddî tedbirleri hiç korkmadan ittihaz etmek mecburiyeti katiyesî vardır. İstedigimiz şey hürriyeti matbuata tecavüz değil bilâkis düğarı tecavüz olan ferdin hakkını muhafaza için lâzım gelen tedbiri matbuatta istimal ederek temin etmektir. Başvekil Paşa Hazretlerinin kendi ağızlarından işittim: Madelet temin edilemiyormuş. O halde Hükûmetin vazifesi nedir? Hikmeti vücudu nedir? Hükûmetin en birinci vazifesi, tabii ve esas vazifesi, adaleti temin etmektir. Madeleti temin edemiyoruz, öyle ise kâfi bir adalet yoktur. Öyle ise Hükûmet ne için duruyor? O vakit ikisi birbirini tutmuyor. Binaenaleyh maruzatımı tekrar ediyorum, Türkiyenin daima hür kalacak olan matbuatının bütün hürriyetini ilelebet faydalı kılmak için lâzım gelen bütün tedbirleri de ifa etmek üzere Heyeti muhteremenizden bu gün ittihaz ettiği karar ve bilûmum hatiplerin de söyledikleri sözlerin ve düşündüklerinin bilûmum gazetelerin ilk sayfalarında büyük harflerle kâmileneşredilmesine karar ittihaz buyrulmasını rica ediyorum (*Alkışlar*).

Halil B. (İzmir) — Efendiler; epice yorulduk.

Fakat İsmet Paşa Hazretlerini dinledikten sonra söz söylemek mecburiyeti viedaniyesini hissettim. Beş on dakikanızı bana hasrederseniz sabrımızı sui istimal değil, bilâkis hüsnü istimal etmeğe çalışırım. İsmet Paşa Hazretlerini hitabet kürsüsünde ilk defa işitmek mefharetine nail oluyorum. Hakikaten kendileri benim görmediğim zamandan beri çok kudretli bir hatip olmuşlardır. Bir hatip için kendilerinden sonra kürsüye çıkmak çok müşkül belki de bedbahtlık olacaktır.

Efendiler; Paşa Hazretleri buyurdular ki matbuat meselesini halledecek vaziyete geldik. Ben bu fikirde kendilerine iştirak ediyorum. Efendiler, Halk Hükûmeti demek ekseriyet kanunlarının hâkim olduğu idare demektir. Bu ekseriyet bazan tazyikkâr cereyanlara gidebilir. O vaziyette minoritenin yani akalliyetin hukuku nasıl temin edilir diye bizden evvel demokrasinin esasını vazedendenler düşünmüşler; evvelâ referandum usulünü koymuşlar, kanunları reyî âm ile yapmak, büyük meseleleri reyî âmla halletmek ve bu suretle meclislerde sunî surette hasıl olur gibi görülen ekseriyetlere daha tabii bir saha vermek istemişler. Saniyen intihapta minoriteye kendi kudretlerini temsil hakkını verecek bir takım usuller tesis etmişlerdir. Fakat bunların içinde (*Droit individuel*) yani efradın hukuku teminatı en müessirdir.

Efradın hukuku, veya hukuku âmme teminatı denilen teminat şudur: Efradın hukuku (*Contitution*)e koymak bu suretle gerek Hükûmetin ve gerek Meclisin salâhiyetlerine bir had vâzetmektir. Bu suretle teminata alındıktan sonra Minoritenin hayatından daha emin bir vaziyete girmesi mümkün olabilir. Kendisi için gerek serbest düşünmek ve gerek memlekette fikirlerini serbestçe yaymak ve bu suretle ekseriyet temin ederek akalliyetten ekseriyete geçmek çarelerini bulur. Bu hukuktan bazı efradın menafii maddiye ve maneviyesine ait sahası efrat arasında kalır. Fakat bazıları da (*Puissance publique*) e bestiyeye yani Devlet siyasetine bilvasıta iştiraki istilzam eder. Bu sebeplerdir ki birinci sınıf hukukta Hükûmetin vazifesi mümkün olduğu kadar karışmaktan iğtinap etmek olduğu halde gazete çıkarmak, cemiyetler kurmak, ve iğtimalar yapmak hususunda âmme nizamını korumak için kanunî tahdidat vazedebilir. Binaenaleyh bizde de bizim teşkilâtı esasıye kanunumuzda da (*Droit individuel*) dediğim efradın hukuku hakkında teminat mevcuttur. Tabii bu meyanda matbuata da teminat verilmiştir. Ve orada denilmiştir ki matbuat, kanunu daire-

sinde serbesttir. Efendiler matbuatı serbest yapmak, fikirlere serbest cereyan vermek ve muhtelif içtihadatın çarpışmasından memleket için rahmet gözetmek idealidir. Fakat unutmamalıdır ki her idealde de zaruretle tetabuk etmesi mecburiyeti vardır. İsmet Paşa Hazretleri buyurdular ki, memlekette ıstırap vardır ve o ıstırapı kötü suretle istismar etmek doğru değildir. Hakikaten efendiler, memlekette ıstırap vardır, dediğim gibi zaruretle idealler tetabuk etmelidir, bu vaziyette zaruret nedir? Her şeyden evvel ve herşeyden müraccah olarak memlekete lâzım olan, sükûn ve nizamdır. (*Bravo sesleri, alkışlar*).

Arkadaşlar, dünyanın üzerine müthiş bir buhranfelâketi gökmüştür. Bunun esbap ve avamiliğini arıyan mütehassıslar bir çok hukukşinaslar ve siyasilere bir çok esbap ve avamil bulmuşlardır. Fakat bunun ne için ve nasıl geldiğine ne zaman ve nasıl gideceğine dair kat'î surette henüz bir şey söyleyememişlerdir. Milletler silsilesinde bulunuyoruz. Bizde bu umumî felâketten hissemize düşen ıstırapı geçmek zaruretindeyiz

Sonra arkadaşlar; biz çok hızlı yürüdük, devletçe, milletçe çok hızlı gittik. Hata mı ettik? Onu demek istemiyorum. İşte hızlı giderken dünyanın umumî felâketinin dalgasına çarptık. Ondan dolayıdır ki durakladık. Her yerdeki kadar olmamakla beraber yine ıstırap çekiyoruz. Başlamış olan bu ıstırap artmak istidadını haizdir. Onun içindir ki bu hakikati olduğu gibi görmeli ve ona göre tedbir alınmalıdır. Dedim ki hızlı gittik. Evet memleketin balâsına bakarsak (1925) de (190) milyon ihracat yapmışız. 1924 te 189 milyona inmiş evvelki sene 155 milyon geçen sene de 151 milyona inmiştir. Bu böyle olmakla beraber biz milletçe ve devletçe hızımıza devam ettik. Böylece bir taraftan varidatı umumiyeği düşünmekte devam ederken diğer taraftan Devlet bütçesi kendi yükseleme seyrini takip etmiş, milletçe de harıçten mümkün olduğu kadar fazla satın almak seyri takip edilmiştir. Binaenaleyh balansı aşağıya giderken Devlet bütçesi 180 milyondan (220) milyona çıkmış Dışardan satın alınan eşya miktarı da inmemiş sabit olarak kalmıştır. Bu suretle sattığımız eşya ile satın aldığımız arasındaki farkı sermayeden ödemeğe devam ettik. Nihayet geçen sene ithalâtımız 225 milyondan 148 milyona düşmüştür.

Efendiler; niçin bu kadar hızlı gittik. Ben bunu kemali ehemmiyetle huzurunuzda izah etmek ve buhranın bizim için gayet hususî ve nazik bir

cephesi olan bu nokta üzerinde nazarı dikkatinizi celbetmek isterim. Bence efendiler, Gazinin memlekete en büyük hizmeti, ne büyük zaferdir, ne de milletin ayağından bağları çözümlenerek aldığı istiklâldir.

Onun en büyük hizmeti; istiklâlden millî azamete giden yolu keşfeylemesidir.

Efendiler, o lâyık ve millî esaslara istinat ederek Cümhuriyet ile bu yolun köprü başını gayet sağlam kurdu. Ondan sonra millete dediği zafer ve istiklâli kazandı. Fakat selâmet bunda değil selâmet iktisadî inkişaftadır. Bu suretle gidilecek necat yolunu gösterdi. Ondan sonra milletin ruhunda fazla çalışmağı, hırs ile çalışmağı canlandırarak bu yolda muvaffakiyetle yürüyebilmek için ona lâzım olan ateşi verdi. Efendiler; zaferler, istiklâller, bir milletin mevcudiyetini temin etmez. Ancak istiklâlden milleti azamete giden yolu bulanlar ve onda muvaffakiyetle yürümek için lâzım olan ateşi ruhunda yaşatan milletler ki, payidar olur, onun için milletimizin ruhunda canlanan bu ateşi muhafazada çok kıskanç olmalıdır.

İşte ondan sonradır ki Devletçe ve milletçe hızlı gittik. Hakikaten hesapları olduğu gibi göz önüne getirilirse çok hızlı gittiğimiz anlaşılır. Bir kaç sene zarfında 1500 kilometre şimendifer yaptık ve bu şimendiferlere iki bin kilometre olmak üzere devam ediyoruz. Bunun önünde yüksek bir vatanperverlik, büyük bir irade ve azmin eserleri önünde hürmetle eğilmek her vatanperver için büyük bir borçtur.

Efendiler; Hükûmet daha ne yapmış: benim gördüğüm, dünyanın en kuvvetli bir ordusunu yapmış Ankaraya geldikten sonra gördüm Ankaranın etrafında indeliktiza memleketimiz abluka haline gelecek olursa vesaiti müdafaa tedarik edecek muazzam tesisatı yapmıştır. Binaenaleyh Anadoluyu gayri kabili teshir bir vaziyete sokmuştur.

Hükûmet daha ne yapmıştır. Bunları büyük eserler yanında izah etmek istemiyorum. Millet ne yapmış: Efendiler arzettim, ihracatı 190 milyona çıkarmıştır. (190) milyon demek (20) milyon altın lira demektir. Evvelce Durgut Bey arkadaşımızın uzun uzun anlattığı İmparatorluk devrinin ihracatını yapmışız.

Efendiler; İzmirde giderken halkın yaptığı mucizeyi görmüşsünüzdür. Bunu hiç bir millet yapmamıştır. Az müddet zarfında İzmir Şehrinde milyonlar sarfederek, imar edilmesi lâzım gelen

yerleri eskisinden daha iyi yapmışlardır. İzmir civarına geçelim; Aydın, Nazilli, Alaşehir, Salihli, Manisa, Kasaba bu şehirler baştan başa mamure haline gelmiştir. Halkın elinde vesaiti istihsaliye namına bir şey olmadığı halde azmi sayesinde bunları yapmışlardır. Hesabını kat'i olarak bilmiyorum, tahminen buralara sarf edilen para (200) milyondan aşağı değildir. Binaenaleyh işte Gazinin verdiği büyük ateşin bu mucizekâr esaslar dahilinde muvaffakiyetle yürümekte iken memleketimize umumî buhranın dalgası geldi çattı.

Bütün vatandaşlar kendi kudretleri ve vesaitleri fevkinde işe giriştiler. Fakat buhran dalgası gelince hasıl olan sarsıntı bir çoklarını döktü. Binaenaleyh bu vaziyet karşısında her şeyden evvel ve her şeye müreccah olarak, tekrar ediyorum, lâzım olan sükûn ve nizamdır.

Efendiler; muhalif matbuatın neşriyatı memlekette emniyet grizini çoğaltıyor. Buhranlı zamanda bir millet için en büyük felâket, emniyet grizidir. Devlet otoritesine karşı milletin emniyeti sağlam durdukça korku yoktur. Çünkü emniyet grizi telâşa sevkeder. Bu vaziyet karşısında birinci vazife, telâştan kendimizi korumak itidali demimizi muhafaza, müşkül-ler karşısında karar almak kuvvet ve kudretimizi tam olarak tutmak mecburiyeti vardır. Binaenaleyh, muhalif matbuat eğer enkasdin bu yola-gidiyorlarsa ben de söyleyen hatiplere iştirak ediyorum, hiyanet yapıyorlar. Gaflet yapıyorlarsa, bilsinler ki büyük bir gaflet yapıyorlar. Bundan geri dönsünler.

Efendiler; kendi hayatımda hatırıma gelen bir misal arz edeyim: 31 martta daha 10 temmuzu inkılâbın üzerinden 4 - 5 ay geçmeden İstanbulda izah ettikleri gibi bir takım matbuat hücumları oldu.

Yeni otorite ve yeni hükûmeti devirdi. Bunu yapanlar yalnız Vahdetiler değildi. Avrupadan bizimle beraber dönenlerin içinde bulunanlar da vardır. Birisi malûmunuz, Ali Kemal.

İttihadı Terakki Ali Kemalî afaroz etmişti, hakkı da vardı. Ben Avrupada mektebi hukukta iken Ali Kemal de mektebi hukuka serbest talebe olarak devam ederdi. Benden bir kitap istedi, Fransa tarihi hukuku. Sonra iade etti. İçinde bir kâğıt gördüm. Dedim ki belki Ali Kemal Bey kitaptan notlar almış ve ben de istifade edeyim diye bana da göndermiş. Bir de okuyayım ki, İstanbuldaki dostundan bir mektup, kim diye bana sorarsanız, De-

nonsiyasyon bende yoktur...

Ne yazıyor? diyor ki; arkadaş sen bu adamların içinde orada bulundukça senin hakkında âtî-feti şahane istihsalinin imkânı yoktur. Binaenaleyh sen onlardan ayrıl Brüksele gel ben burada işi beceririm. Efendim o zaman gençtim. Ahmet Rızanın kâtibiydim. Bunu söylemekle ta o zamandan siyasî hayata karıştığımı ve hayatı siyasiyede hizmet ettiğimi söylemek istemiyorum. Fakat onlara hizmet ediyordum ve içtimalarında bulunuyordum. Tam o sırada mesele ehemmiyet kesbetmişti. Orada cereyan eden vakayiden her taraf haberdar oluyordu. İçtimalarımız esnasında Ali Kemal Bey de hazır bulunuyor idi. Bu mektup benim elimde geçmişti. Mektubu arkadaşlara gösterdim. Ve bu mektuptan sonra Ali Kemalî afaroz ettik. Prens Sabahattin Bey de prensip itibarile İttihadı Terakkiden ayrı yaşıyor idi. O da ayrı bir cephe aldı. Sonra bildiğiniz mesele başladı. O vakit meşrutiyet henüz ilân edilmişti. Matbuat kanunu ortada yoktu. Hükûmet cebir istimal edemiyordu. Zira memlekete yeni hakkı hayat ve hürriyet verilmişti. Birdenbire idarei örfiyeyi ilân edersek memleket inkisarı hayale uğrıyacak diye bırakıldı. Nihayet ihtilâl oldu. Efendiler; ondan sonra bu neşriyatı yapanlardan bazıları yazı masalarının başlarında sağlarını yolmağa başladılar, bunları da gördük. Gördüler ki; İttihadı Terakki ortadan kalkmış, onun yerine mürteciler hâkim olmuşlardır. [Sultan Hamit tekrar istibdadını iade ediyor idi]. Onun için inkılâp zamanlarında gençler bilhassa bu inkılâba daha yakın olan gençlerin ve inkılâba bağlı bulunanların - Efendiler; Buhran zamanları çok tehlikelidir - birbirleriyle kavga etmek ve o kavgayı kırgın mücadeleye döndürmek, asla doğru olmıyan bir iştir.

Binaenaleyh bu gün - demin de arzettiğim gibi - dünya bu felâkete düşmüştür. ondan bize de hissemize düşen ıstırapı çekiyoruz ve bu ıstırapı milletin önünde açık söylemek lâzımdır ki, ne gelecek sene, ne de öbür sene belki daha mutedil, daha hafif bir hale gelecek değildir ve biraz daha artacaktır. Binaenaleyh bütün vaziyeti olduğu gibi milletin önüne açıp ona göre tedbirleri yalnız Devletçe değil, milletçe ve Devletçe de almalıyız.

Efendiler; ben biraz evvelki vaziyeti hali, kara tasvir ettim. Fakat vaziyeti böyle tasvir etmekle beraber katiiyen nevmit değilim. Nevmidî bu memlekete, bu millete yakışmaz. Elimizdeki güzel Ana-

doluyu bir kere gözünüzün önüne getirin. Üç tarafı denize yaklaşmış, ortası hatta vasat itibarile beş yüz, uzunluğu sekiz yüz kilometre; üç kıtanın deniz ve kara yoluyla onun üzerinde ve güzergâhından geçiyoruz ve dünyanın her mahsulünü yetiştiren bir define. Efendiler; bizde işliyen yolları, limanları, kanalları yapabilirsek mahsulü dünyanın her tarafına en ucuz ve kolay surette sevk edebiliriz ve bu yolları, liman ve kanalları ve bütün bu söylediklerimi bu buhran esnasında yapabilir miyiz? onu da bütçe münasebetile söyleyeceğim. Fakat yapabiliriz dedikten sonra, hususile İsmet Paşa dedikten sonra, hususile Gazi dedikten sonra, bu güne kadar böyle büyük işler yapıldıktan sonra bunları da beş sene on sene sonra bütün krize rağmen yaparız. Ben o iman ve kanaatteyim.

Efendiler; memleket dedim. O memleketin üs-

tünde yaşayan, istediği zaman daima mucizeler yaratan cesur, çalışkan ve neçip bir millet vardır.

Efendiler; daha yakın tarihimizde ne olduk, mağlûbiyete uğradık. Perişan olduk. Düşmanlar yurtlarımızı istilâ ettiler. Fakat efendiler; yuvasına hücum edilen aslan gibi dikilen millet göğe bakarken iki mavi göz gördü. O mavi gözden bütün ilhamımı aldı. Onun gösterdiği yola gitti. Hücum et dediği yerde hücum ettik. Nihayet muzaffer olduk. Vatanı temizledi. O mavi gözler yine memleketin ufkündadır. Onları başaran milletin büyük oğlu yine bu devletin başındadır. Binaenaleyh ben milletime buardan hitap ediyorum. Ona olan emniyetini zafa düşürecek yazılara gözlerini kapasın, o yolda gelen seslere kulağını tıkasın, dünyaya karşı kendisini muzaffer eden, kendisine istiklâlini veren büyük oğluna itimat etsin. Bütün mesele biter (*Alkışlar*).

Başvekil İsmet Paşa Hazretlerinin beyanatının neşir ve ilânı hakkında

(*Resmî Gazete ile neşir ve ilân: 13/VII/1931 - Sayı: 1847*)

No.
647

Meclisi Âlinin 5 - VII - 1931 tarihli inikadında Başvekil İsmet Paşa Hazretleri tarafından vaki beyanatın memleketin her tarafında neşir ve ilânı tekarrur etmiştir. (*Cilt: 3 - Sayfa: 2 : 44,70*)

11 temmuz 1931

Başvekil İsmet Pş. (Malatya) — Muhterem efendiler; hatipler mevzubahs olan meseleden heyecan ve infialle bahsettiler. Memlekete zarar olmak üzere gösterdikleri misaller, teşrih ettikleri esaslar intibahı muciptir. Bütün bu tafsilâtın içinde, Hükûmete teveccüh eden itabı takdir etmiyordüğüm. Bu kadar şikâyete mahal vermek için Hükûmetin bir çok tedbirlerde eksiklik etmiş olması lâzımdır.

Matbuat hürriyetinin sui istimaline karşı Hükûmetin elinde medarı tatbik olacak hem salâhi-

yet vardır hem de memlekette mer'î olan kanunlar vardır. Kanunların cereyanı tabiisini bilirsiniz. Şahsiyata taallük eden matbuat ceraimi şahıslar tarafından mahkemelerde tahrik olunur. Hükûmete taallük eden ceraim mahkemelerde takip olunur. Hâkimlerin vereceği hükümler ile şikâyetler adli neticeye raptolunurlar. Hükûmetin bundan başka da salâhiyeti vardır. O da kendi takdirine göre her hangi bir gazeteyi intişardan men ederek kapatmaktır. Eğer matbuat hürriyeti feyiz verecek bir tarzda devam etmiyorsa ve bir